

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาอาชีพ
2. แนวคิดการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
3. แนวคิดการพึ่งตนเอง
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
5. การฝึกอบรม
6. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่
7. บริบทพื้นที่วิจัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ
9. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาอาชีพ

การศึกษาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับสัมมาอาชีพ ได้ศึกษาอาชีพของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานด้านการเกษตรกรรม มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ

1. ความหมายและประเภทของสัมมาอาชีพ

สัมมาอาชีพหรือสัมมาอาชีพะ เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยหลักการแห่งการทำอาชีพด้วยการเลี้ยงชีวิตโดยชอบ ผลการศึกษาของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต. 2542 : 118) สรุปได้ดังนี้

ความหมายของสัมมาอาชีพ หมายถึง การเลี้ยงชีพที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ผิดหลักศีลธรรม ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และอาชีพนั้น

มีหลายอย่าง หลักสำคัญอยู่ตรงที่ว่า อย่าทำให้ศิวีศัมกับวีรวิงศ์แห่งอภิธรรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความงด ความเว้น ความเว้นขาด เจตนาเว้นจากมิจจาชีพ สัมมาอาชีวะอันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ” พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะไว้ว่า สัมมาอาชีพ มิใช่หมายถึงเพียงแต่การใช้แรงงานให้เกิดผลผลิตแล้ว ได้รับปัจจัยเลี้ยงชีพเป็นผลตอบแทนมาโดยชอบธรรมเท่านั้น แต่หมายถึงการทำหน้าที่ทำให้เป็นผู้สมควรแก่การได้ปัจจัยบำรุงเลี้ยงชีวิตด้วย เช่น การที่ภิกษุดำรงตนอยู่ในสมณธรรมแล้วได้รับปัจจัย 4 ที่ชาวบ้านถวาย ก็เป็นสัมมาอาชีพของพระภิกษุ หรือการที่ลูกประพடுத்தินเป็นลูกที่ดีสมควรแก่การเลี้ยงดูของพ่อแม่ ฟังนับว่าเป็นสัมมาอาชีพของลูก ซึ่งสัมมาอาชีพแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) สัมมาอาชีพที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ สัมมาอาชีวะที่เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลเป็นอุปริ คือ การละเว้นมิจจาชีวะ ได้แก่ การเลี้ยงชีวิตในทางที่ไม่ชอบ เช่น การแสวงหาลาภในทางที่ไม่ควร 2) สัมมาอาชีพที่เป็นโลกุตระ คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากมิจจาอาชีวะ ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก และสัมมาอาชีพของบุคคลเลี้ยงชีพชอบด้วยความสุจริต

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 27) ได้กล่าวไว้ว่า “สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง เพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างมีความสุข จึงไม่ควรทำร้ายหรือทำอันตรายต่อชีวิตสัตว์ทุกชนิด การดำเนินชีวิตที่ไม่สร้างหนี้ไม่ทำกำไรแต่เป็นชีวิตที่ยังประโยชน์ เพราะพ้นจากมิจจาอาชีวะ 5 ประการ การโกง การล่อลวง การตลบตะแลง การมองตนในทางที่ผิด การเอาลาภต่อลาภ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นจากมิจจาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น

สุวัฒน์ จันทร์จำนง (2540 : 255) ได้กล่าวไว้ว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยการทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริต ปราศจากการหลอกลวง ดั้มตุ๋น หน้าเลือด ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัยผู้อื่น โดยนัยนี้ย่อมไม่ควรประกอบอาชีพในโรงงานผลิตอาวุธ โรงฆ่าสัตว์ โรงงานสร้างสารพิษอันก่อให้เกิดมลภาวะต่อมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม รวมถึงการไม่ประกอบอาชีพตามบ่อนการพนัน โสเภณี และการยิงนก ตกปลาซึ่งถือเป็นการฆ่าสัตว์ด้วยเช่นเดียวกัน

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ (2543 : 236) ได้กล่าวไว้ว่า สัมมาอาชีพ คือ การเลี้ยงชีวิตที่ชอบ ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมเว้นการเลี้ยงชีพเพื่อฆ่า ไม่แสวงหาผลกำไรด้วยการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ประกอบอาชีพที่เป็นภัยต่อสังคมและบ้านเมือง จึงประกอบแต่สัมมาชีพทุกชนิด ไม่ประกอบอาชีพทุจริต ทำให้กายใจสบายไม่ต้องคอยหลบซ่อน ๆ จากศัตรูและบ้านเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1170) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุความหมายของสัมมาอาชีวะว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ

ธานี เขมธมโม (2550 : 9) ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะว่า หมายถึง การเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น

สำเรียง เพ็ชราม (2552 : 30) ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การประกอบอาชีพที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พร้อมกันนั้นยังเป็นการส่งเสริมอุดหนุนพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป ให้ได้ประโยชน์อันพึงประสงค์ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

พระครูวิจิตรธรรมานนท์ (2554 : 23-25) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น

สรุปได้ว่า สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งความดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พร้อมกันนั้นยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ควบคู่กันไป ให้ได้ประโยชน์อันพึงประสงค์ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ สัมมาอาชีวะ หมายถึง การประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมด้านการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เป็นอาชีพที่เกิดจากความต้องการของเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และขยายผลการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ไปยังหมู่บ้านหินลาด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

2. สัมมาอาชีวะตามฤดูกาลผลิตและนอกฤดูกาลผลิต

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544 : 57-58) กล่าวถึงกลไกการพัฒนาประเทศไทยไปสู่แนวทางอันพึงปรารถนา พบว่า หลายๆ ชุมชนมีการประกอบอาชีพ วิธีการผลิตเพื่อการเลี้ยงตนเองได้ก่อน จึงค่อยคิดขายเป็นขั้นตอนต่อไป โดยมีกิจกรรมการทำอาชีพในภาคเกษตรกรรมหลายรูปแบบ เช่น เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และทำกิจกรรมเสริมนอกภาคการเกษตร เช่น การไปหางานทำนอกภาคการเกษตร หรือรวมกลุ่มกันจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มปลูกพืชยืนต้น และปลูกสมุนไพร หรือรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ศึกษาอาชีพในท้องถิ่นตนเองเช่น การทอผ้า จักสาน ฟ้อนรำ และการจัดประเภทของการประกอบอาชีพจากผลการวิจัยของประสพสุข ฤทธิเดช เรื่อง การปรับตัวของชุมชนชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ พบว่า ชาวนาทุ่งกุลาร้องไห้มีการปรับตัวโดยการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมในฤดูกาล

ผลิต ปลุกข้าวเป็นอาชีพหลัก ปลุกไม้ยูคาลิปตัสผสมผสานในแปลงนาข้าว และเลี้ยงสัตว์ มีการรวมกลุ่มกันผลิต เช่น กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ และอาชีพนอกฤดูกาลผลิต ได้แก่ ลูกจ้าง ค้าขาย นายทุน ข้าราชการ ข้าราชการ ขยายอาหาร การท่องเที่ยว ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมยังเป็นชาวนา เพราะชาวนาประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าว และเป็นชาวนาในบางเวลา คือตามฤดูกาลปลูกข้าว หลังฤดูกาลปลูกข้าวจะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของตนเองตามฐานะของชาวนารวย ปานกลาง และยากจน โดยการถือครองพื้นที่ที่กำหนดเป็นตัวชี้วัดฐานะของชาวนา (ประสพสุข ฤทธิเดช. 2550 : 160)

สรุปได้ว่าสัมมาอาชีพตามฤดูกาลผลิตและนอกฤดูกาลผลิต เป็นการประกอบอาชีพเพื่อการเลี้ยงตนเองของเกษตรกร โดยมีกิจกรรมการทำอาชีพในหลายรูปแบบ เช่น การปลูกข้าว การปลูกอ้อย การปลูกมันสำปะหลัง การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการปรับตัวของเกษตรกรโดยการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมตามฤดูกาลผลิต ส่วนอาชีพนอกฤดูกาลผลิต ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย ข้าราชการ ข้าราชการ ขยายอาหาร การทอผ้า การจักสาน การฟ้อนรำ การท่องเที่ยว หรือการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มปลูกไม้ยืนต้นและปลูกพืชสมุนไพร กลุ่มการเรียนรู้อาชีพในท้องถิ่นตนเอง ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมยังเป็นชาวนา เพราะชาวนาประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าว และเป็นชาวนาในบางเวลา คือตามฤดูกาลปลูกข้าว หลังฤดูกาลปลูกข้าวจะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของตนเองตามฐานะและศักยภาพของเกษตรกร

3. จุดมุ่งหมายหรือคุณค่าของสัมมาอาชีพ

สำเรียง เพ็ชราม (2552 : 20-23) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายหรือคุณค่าของสัมมาอาชีพ หมายถึง สิ่งทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพที่จะนำมา ซึ่งความสุขให้แก่ตนเองและผู้อื่น และส่งเสริมคุณธรรมให้เจริญก้าวหน้า เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นเครื่องกระตุ้น ดึงดูดสนับสนุนให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติประกอบอาชีพเกิดแรงจูงใจที่ดี เพราะเมื่อรู้เป้าหมายแล้ว ว่าสิ่งที่ดี ก็ยังมีความอยากที่จะประพฤติปฏิบัติ อยากลิ้มรสเป้าหมาย อันเป็นคุณค่าที่แท้จริงต่อไป สรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ

3.1 สัมมาอาชีพจะเป็นอาชีพและหนทางสังคมที่สมบูรณ์แบบ สัมมาอาชีพจะถือเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา การพัฒนาประเทศชาติจะต้องมีลำดับในการพัฒนาโดยเริ่มที่การพัฒนาจิตใจ พัฒนาตนเองก่อนเป็นอันดับแรก และขึ้นสู่การพัฒนาครอบครัว การพัฒนาสังคม ในการพัฒนาจิตใจนั้นในทางพุทธศาสนามุ่งไปที่ ปัญญา หรือมโนกรรม ซึ่งเมื่อพัฒนาแล้วกระบวนการต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นทันทีเหมือนฟันเฟืองที่ตัวหนึ่ง

หมุนตัวอื่น ๆ ก็จะหมุนตามทันที ในประเทศพัฒนาที่เจริญไม่ว่าจะเป็นสังคมใดก็ตามล้วนต้องการคนเก่งคนดี มีฝีมือ มีประสบการณ์ เพราะหากมีคนเช่นนี้อยู่แม้เพียงคนเดียว ประเทศชาติสังคมยังสามารถเจริญได้

3.2 สัมมาอาชีวะเป็นหนทางสู่การสิ้นสุดทางกรรมได้ สัมมาอาชีวะถือว่าเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือ อริยมรรคเป็นทางให้ถึงความดับกรรมสิ้นกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธิ คือ เป็นทางที่ต้องทำอย่างเอาจริงเอาใจตามหลักของมัชฌิมาปฏิปทา ตามหลักและวิธีการที่ถูกต้อง เลิกการกระทำที่ผิดพลาด (มิชฌาทิฎฐิ) หรือทำด้วยความยึดมั่น (อุปาทาน) ในความคิดความชั่วที่เกี่ยวข้องกับตัวเองของตัวเอง ผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อไม่มีดีไม่มีชั่วที่ยึดมั่นไว้กับตัวแล้ว ทำอะไรก็ไม่เรียกว่ากรรม เพราะกรรมต้องเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง คือ ไม่ดีก็ชั่ว การกระทำของอริยบุคคลจึงเป็นการกระทำไปตามความหมาย และวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ทำนั้นล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับตัณหาอุปาทานภายใน ทำด้วยปัญญาและกรุณา แต่ที่ว่าดีว่าชั่ว ก็ว่าตามที่ปรากฏ ไม่ยึดมั่นว่าเป็นดีของตัวเอง หรือดีที่จะให้ตัวเองเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ การกระทำแบบนี้ในทางธรรมไม่เรียกว่ากรรม

3.3 สัมมาอาชีวะถือเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา สัมมาอาชีวะเมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติให้มากแล้ว ทำความสุจริตให้มากแล้วเพื่อเป้าหมาย วัตถุประสงค์ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดรู้เวทนา การละกามคุณ โดยอาศัยหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อถึงความสิ้นราคะ โทสะ และโมหะ เพื่อถึงอมตธรรม เพื่อถึงนิพพาน ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายที่ชัดเจน สิ่งที่สำคัญจะต้องรู้ตระหนักชัดเจนถึงวัตถุประสงค์เฉพาะตัวธรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญว่าธรรมข้อนั้น ปฏิบัติเพื่อสนับสนุนหรือเกิดธรรมข้อใด จะสิ้นสุดลงที่ใด มีธรรมข้อใดรับช่วงต่อไป เหมือนการเดินทาง ไกลที่ต้องต่อยานพาหนะหลายทอดและอาจใช้ยานพาหนะต่างกันไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ จุดมุ่งหมายหรือคุณค่าของมัชฌิมาปฏิปทา ก็เช่นกัน ถ้าเราทำให้เจริญมาก เจริญให้มากแล้ว ย่อมทำให้เราได้พบจุดมุ่งหมายเป็นขั้น ๆ ไป จนถึงจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือนิพพานได้

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายหรือคุณค่าของสัมมาอาชีพเป็นสิ่งที่ประ โยชน์ต่ออาชีพที่จะทำให้เกิดความสุขทั้งตนเองและผู้อื่น และเป็นการส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้าเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นเครื่องกระตุ้น สนับสนุนให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่ดี เพราะเมื่อรู้เป้าหมายแล้ว สิ่งที่ดี ก็จะยิ่งมีความอยากที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี มี 3 ประเด็น คือ 1) สัมมาอาชีวะเป็น

อาชีพและหนทางสังคมที่สมบูรณ์แบบ เป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต หรือ มัชฌิมา ปฏิปทา การพัฒนาประเทศชาติจะต้องมีลำดับในการพัฒนา โดยเริ่มที่การพัฒนาจิตใจ พัฒนาตนเอง และการพัฒนาครอบครัว การพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศชาติเจริญต่อไป

2) สัมมาอาชีวะเป็นหนทางสู่การสิ้นสุดทางกรรมได้ สัมมาอาชีวะถือว่าเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต หรือ อริยมรรคเป็นทางให้ถึงความดับกรรมสิ้นกรรม ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม เลิกการกระทำที่ผิดพลาด หรือทำด้วยความยึดมั่นในความดีความชั่วที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ผลประโยชน์ของตนเอง การกระทำของอริยบุคคลจึงเป็นการกระทำไปตามความหมาย และวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ทำนั้น ไม่เกี่ยวกับตัณหาภายใน ทำด้วยปัญญาและกรุณา ไม่ยึดมั่นถือมั่น 3) สัมมาอาชีวะถือเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และมีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อ ไปให้ถึงเป้าหมายสุดท้ายคือการนิพพาน

4. การประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีอาชีพในภาคเกษตรกรรม อัมมาร สยามวาลา (ม.ป.ป. : 19) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ชราภาพของภาคเกษตร อดีตและอนาคตของชนบทไทย ระบุว่า ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แรงงานจากภาคเกษตรและจากชนบทได้เคลื่อนย้ายออกในอัตราที่เร็วขึ้น โดยผู้ที่เคลื่อนย้ายออกส่วนใหญ่ เป็นคนหนุ่มสาวในวัย 15-34 ปี ซึ่งผู้ที่หายไปจากวัยทำงานในภาคชนบทเหล่านี้ ไม่ได้ไปทำงานในเมืองแต่อย่างใด แต่ที่ลดลงส่วนใหญ่เป็นเพราะไปเรียนหนังสือแต่ผู้ที่ย้ายออกจากภาคเกษตร ในวัยหนุ่มสาวไม่ว่าด้วยสาเหตุใด มักจะไม่ค่อยกลับมาทำงานในภาคเกษตร ผลพวงของการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งหมดนี้คือ อายุเฉลี่ยของแรงงานในภาคเกษตรได้ค่อย ๆ สูงขึ้น ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบการผลิตในภาคเกษตรคือ การขาดแคลนแรงงานอย่างรุนแรง ทำให้เกษตรกรไทยในบางที่หันไปใช้แรงงานต่างประเทศแทน และใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีเพื่อทดแทนการใช้แรงงาน สำหรับผลกระทบต่อเศรษฐกิจชนบท เมื่อชนบทไทยที่เคยเป็นศูนย์กลางการผลิตที่สำคัญของประเทศ แต่ในปัจจุบัน เมื่อมีเกษตรกรที่มีอายุมากขึ้น และไม่สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้อย่างเต็มที่เหมือนเดิม แต่ต้องอาศัยเงินที่ส่งมาจากลูกหลานที่ทำงานในเมืองส่วนหนึ่ง ชนบทไทยก็ลดบทบาทในการผลิตลง แต่มีการบริโภคมากขึ้น

คุษฎี อายุวัฒน์ และ คณะ (2552 : 57-70) ได้ศึกษาการย้ายถิ่นและความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนในชนบทอีสานพบว่า ครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นมีสัดส่วนน้อยกว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าไปทำงานในเมืองแบบเข้าไปเ็นกลับ ครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีขนาดครัวเรือน

4-6 คน และ ร้อยละ 20 เป็นครัวเรือนที่ฐานะดี เป็นเจ้าของที่ดินร้อยละ 78.9 และพบว่า ผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิงกลุ่มอายุ 15-24 ปี มีสัดส่วนมากที่สุด ผู้ย้ายถิ่นชายย้ายไปกรุงเทพฯ เป็นสัดส่วนมากกว่าผู้ย้ายถิ่นหญิงเล็กน้อย ผู้ย้ายถิ่นชายย้ายถิ่นด้วยเหตุผลด้านการทำงานมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย ครัวเรือนได้รับเงินส่งกลับจากผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย ครัวเรือนย้ายถิ่นประเมินว่าตนเองไม่มีความสุขร้อยละ 34.2 และครัวเรือนที่มีเงินส่งกลับจากสมาชิกครัวเรือนที่ย้ายถิ่นประเมินว่ามีความสุขเป็นสัดส่วนสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้รับเงินส่งกลับมาจากสมาชิกที่ย้ายถิ่นคิดเป็นร้อยละ 60.9 และ 69.1 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นพบว่า ฐานะของครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นยากจนและจำนวนผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือนจำแนกระดับความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนย้ายถิ่นได้ร้อยละ 90.7

แสวง รวยสูงเนิน และคณะ (2552 : 271) ได้สรุปปัญหาการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมนั้น การทำนาเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอาชีพหนึ่งที่ชาวไทยสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งได้ใช้ภูมิปัญญาและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ใช้เป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันการทำนาต่างประสบกับปัญหาต้นทุนสูง ไม่ว่าจะเป็นรถไถ ราคาปุ๋ย สารปราบศัตรูพืช แรงงาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ นอกจากจะใช้ต้นทุนสูงแล้วยังเสี่ยงต่อ การขาดทุน พ่อค้าเคื่อง ภาษี และพ่อวิจิต บุญสูง เกษตรกรชาวอีสาน ผู้รับแนวคิดของ มาชาโนบุ ฟูกุ โอกะ เกษตรกรชาวญี่ปุ่น โดยได้ความคิดการทำนาคูมฟางมาใช้ในการปฏิบัติจนได้ผลดี แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนวิธีก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยและไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำหรือวิธีการ แต่ปัจจุบันได้ผลดีมากจนบุคคลทั้งสองได้รับยกย่องเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ปัญหาการพัฒนาการเกษตรที่เกิดขึ้นอาจสรุปได้เป็น 8 ประการดังนี้ 1) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการเกษตรเสื่อมโทรม 2) ปัญหาการผลิตทางการเกษตรขึ้นอยู่กับพืชไม่กี่ชนิด 3) ปัญหาคุณภาพของผลผลิตเกษตรยังไม่ได้มาตรฐานหรือตรงตามความต้องการของตลาด 4) ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง 5) ปัญหาความเสี่ยงภัยทางด้านการผลิต 6) ปัญหาตลาดสินค้า การเกษตรยังไม่กระจาย 7) ปัญหาผลผลิตการเกษตรยังใช้ในประเศศน้อย และ 8) ปัญหาด้านสถาบันเกษตรกร

สรุปได้ว่าการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมนั้น การทำนาเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอาชีพหนึ่งของชาวไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งได้ใช้ภูมิปัญญาและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ใช้เป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันอาชีพเกษตรกรรมหรือการทำนาต่างประสบกับปัญหาต้นทุนสูง ไม่ว่าจะเป็นรถไถ ราคาปุ๋ย สารปราบศัตรูพืช สารปราบวัชพืช แรงงาน ค่ารถเกี่ยวข้าว ค่าขนส่ง และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนใน

การทำนาสูงเสี่ยงต่อการขาดทุน พบว่าปัญหาการพัฒนาการเกษตรที่เกิดขึ้นสรุปได้ดังนี้

- 1) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการเกษตรเสื่อมโทรม
- 2) ปัญหาการผลิตทางการเกษตรที่นิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว
- 3) ปัญหาคุณภาพของผลผลิตเกษตรยังไม่ได้มาตรฐานหรือตรงตามความต้องการของตลาด
- 4) ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง
- 5) ปัญหาความเสี่ยงภัยทางด้านการผลิต
- 6) ปัญหาตลาดสินค้าการเกษตรยังไม่กระจาย
- 7) ปัญหาผลผลิตการเกษตรยังใช้ในประเทศน้อย
- 8) ปัญหาด้านสถาบันเกษตรกร
- 9) ปัญหาด้านการสนับสนุนจากรัฐบาลที่ขาดความต่อเนื่อง
- และ 10) ปัญหาด้านการสร้างเครือข่ายของเกษตรกร

5. การพัฒนาอาชีพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จिराय อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช (2552 : 11-22) ได้นำเสนอบทความ “ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง” ซึ่งเป็นบทความที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

5.1 หลักคิดและการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักคิด และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยค่านึงถึง 3 หลักการ ได้แก่

5.1.1 ความพอประมาณ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิมของตนเอง หรือในท้องถิ่นอย่างพอเหมาะพอควรกับศักยภาพของตนเอง สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมตามความเป็นจริง รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อนที่จะแสวงหา ทรัพยากร แหล่งทุน วัตถุดิบ หรือสิ่งของบริการต่าง ๆ จากภายนอก เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายในก่อน แล้วจึงค่อยขยายเชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นขั้นตอน

5.1.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และส่วนรวม อย่างรอบคอบ

5.1.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ คือไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทั้งที่ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และนำมาซึ่งความต่อเนื่องของการพัฒนาในระยะยาว

ในขณะที่หลักเศรษฐศาสตร์หรือทฤษฎีการพัฒนาทั่วไป ให้ความสำคัญกับทุน (Capital) ทรัพยากรมนุษย์ (Labour) และเทคโนโลยี (Technology) ในการเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ต่อมาได้เพิ่มทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) และต่อมาหลังจากที่ธนาคารโลกได้ให้ความสนใจพิเศษเรื่องทุนทางสังคม (Social capital) จึงได้เพิ่ม ปัจจัยทางด้านสังคม เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่วงการพัฒนาให้ความสำคัญ

5.2 พัฒนาคุณภาพคนให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ คือหัวใจของหลักพอเพียง การที่จะคิด พูด ทำ อย่างพอเพียงนั้น จำเป็นต้องใช้ความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมใช้สติปัญญา โดยอาจสรุปได้ ดังนี้

5.2.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยการศึกษาที่ให้ความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบ และความระมัดระวัง ความรู้ เป็น องค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจ อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ จึงต้องมีการแสวงหา ความรู้อยู่ตลอดเวลา

5.2.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนคือการ ตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต เห็นคุณค่าของการแบ่งปัน ใช้สติปัญญา อย่างถูกต้องและเหมาะสม รอบคอบ และการกระทำคือ มีความขยัน อดทน ไม่โลภ รู้จัก แบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การร่วมมือปรองดองกันในสังคม

สรุปได้ว่า หลักคิด และหลักการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบใน 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุประสงค์ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และฐานกิจกรรมการเรียนรู้ องค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน เป็นทั้ง ปัจจัยในกระบวนการผลิต และในขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบผลิตนั้นด้วย เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคือทั้งเป็นผู้กระทำ และได้รับผลของการกระทำ จะต้อง คำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล และ 3) การมีภูมิคุ้มกัน ใน ตนเอง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้ผลการศึกษาเรื่องสัมมาอาชีวะ ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะ หมายถึง การประกอบอาชีพการเกษตรกรรมของเกษตรกรบ้านกุดแคน ที่ทำกิจกรรมการ เรียนรู้เรื่องการผลิตในภาคเกษตรกรรมการเลี้ยงสัตว์ มีลักษณะการผลิตด้านอาชีพ เกิดจาก ความสนใจระดับครัวเรือนการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ และได้ใช้แนวคิดนี้เพื่อสร้างแบบสำรวจสภาพ ปัญหาการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรและความต้องการหลักสูตรสัมมาอาชีวะจะมีลักษณะ แบบใดเป็นข้อมูลวิจัยระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีวะโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อ เสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร

แนวคิดการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การศึกษาประเด็นนี้ นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุไว้ว่า ภายใต้การพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาประเทศไทยให้มีความพร้อมในการแข่งขันในเวทีโลกนั้น จะต้องเพิ่มคุณภาพของคนให้มีศักยภาพในการผลิตเพื่อการแข่งขันให้ได้ซึ่งการลงทุนทางการศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน แต่กระบวนการลงทุนทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ใช้ทุนจำนวนมากและรูปแบบหลากหลาย ภาครัฐเองซึ่งเป็องค์กรหลักที่มารับภาระในการลงทุนการศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณการจัดการศึกษา และไม่มีหน่วยงานใดที่สามารถแบกรับภารกิจทั้งหมดและตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้อันหลากหลายของชุมชนได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสำคัญเพื่อพัฒนาการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล ที่สถานศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ได้ถูกกำหนดโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ใน มาตรา 87 ที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ร่วมตัดสินใจและตรวจสอบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองทุกด้านตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น (การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 14-25) ตามที่กฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาใน มาตรา 289 ที่ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. 2550 : 155)

จากการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติได้ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้เน้นให้ทุกส่วนของสังคม คือ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะ ผลจากการเกิดความเปลี่ยนแปลงของโลกในทุก ๆ ด้านในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้มี

ผลกระทบต่อสถานะความเจริญเติบโตทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา และทุกคนเห็นพ้องต้องกัน ที่จะต้องมีการเร่งปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะด้านคุณภาพการจัดการศึกษา จึงได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาขึ้น เพื่อให้การศึกษาของประเทศไทยมีศักยภาพและมีพลังเพียงพอ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ชุมชน เอกชน และองค์กรต่าง ๆ มาร่วมมือกันอย่างจริงจัง (ราชกิจจานุเบกษา. 2542 : 3-4)

การจัดการศึกษารัฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมรากเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวคนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พิณสุดา สิริรังศรี 2555 : 12)

การจัดการศึกษาในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดองค์ความรู้ทางความคิด สามารถแก้ปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักการจัดการศึกษาที่ช่วยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษามีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยมาตรา 29 ที่ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนชุมชนให้มีการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน และ มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการ

บริหารและการจัดการทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรง ทั้งนี้ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 6-26)

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน ประชาสังคม และทุกส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา” สรุปได้ว่า สถานศึกษากับชุมชนมีความสำคัญในการที่จะต้องร่วมมือกันในการจัดการศึกษา ชุมชนจะต้องถือว่าสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่จะต้องให้การเอาใจใส่ดูแลและสนับสนุน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย มีความเหมาะสม สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากร และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการเรียนรู้มาบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นให้มากที่สุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 : 9-11)

อย่างไรก็ตามในการจัดการศึกษาในอนาคต ต้องเป็นการจัดการศึกษาสำหรับ คนทั้งหมด และให้สังคมทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งการศึกษาไม่ใช่เรื่องของครู โรงเรียนหรือกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ประเวศ วะสี. 2539 : 7-10 ; อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ ชมอินทร์. 2549 : 2) สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน รัฐบาลต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการศึกษา ให้ชุมชนและผู้ด้อยโอกาสใกล้ชิดกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ที่ต้องมีความหลากหลาย สนองตอบตามศักยภาพของบุคคล สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นมากที่สุด ทั้งนี้เน้นให้ชุมชนได้เข้ามาบริหารจัดการร่วมกับสถานศึกษาทั้งด้านกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ สติปัญญาและมวลประสบการณ์อันมีคุณค่าของแต่ละคน โดยถือว่าบุคคลในชุมชน อันประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ประชาชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ มาร่วมกันรับผิดชอบ และมีพันธกิจร่วมกันในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนและท้องถิ่น และมีความทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคที่มีความก้าวหน้าทาง ด้านเทคโนโลยีและวิทยาการที่ทันสมัย ต้องอยู่ในความพอเพียงโดยยึดหลักการพัฒนาที่

ยังยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิต

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต และสามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้มากขึ้น การจัดการศึกษาชุมชนเป็นฐาน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรให้ทุกส่วนของสังคม คือ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะผลจากการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านในปัจจุบันทำให้มีผลกระทบต่อความเจริญเติบโตทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการศึกษาในการที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง

การวิจัยครั้งนี้ ได้แนวคิดการจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐาน โดยการกระจายอำนาจจัดการศึกษาโดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง ชุมชนมีทรัพยากรด้านครุภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ มีสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ป่าที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยมีองค์กรทางสังคมภายนอก เข้าไปส่งเสริมด้านอาชีพ จัดทำหลักสูตรตามความต้องการของคนในท้องถิ่นเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545 ซึ่งคนในท้องถิ่นในที่นี้คือ เกษตรกรบ้านกุดแคนและเกษตรกรบ้านหินลาดได้ร่วมโครงการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรสัมมนาอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร

2. แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน

การวิเคราะห์ชุมชน ได้สรุปประเด็นที่ศึกษา คือ

2.1 ความหมายการศึกษาชุมชน

มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ (2540 : 21) กล่าวถึง การศึกษาชุมชน หมายถึง การที่นักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชนเข้าไปทำความรู้จักทำความเข้าใจชุมชน ก่อนที่จะลงมือทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นหัวใจในการเริ่มต้นของงานพัฒนาทุก ๆ ด้าน เพราะถ้าไม่รู้จัก ไม่เข้าใจชุมชนอย่างเพียงพอ เป้าหมายและทิศทางการทำงานของเราจะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ชนพรพรณ ธานี (2542 : 34) กล่าวว่า การศึกษาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้นักพัฒนาสามารถวิเคราะห์ชุมชนในงานพัฒนาได้ในการศึกษาชุมชนนั้น นักพัฒนา

จะต้องยอมรับในแง่ที่ชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจลักษณะของแต่ละชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการศึกษาชุมชน

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 44) สรุปว่า การศึกษาชุมชน คือ การที่เข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบวิถีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหา และ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของนักพัฒนา และ ชุมชนเพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

สนธยา พลศรี (2545 : 30) ได้ให้ความหมายของการศึกษาชุมชนว่า หมายถึง การสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ความจริงในข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและความมุ่งหมายในการศึกษาชุมชนประกอบด้วย 1. เพื่อทราบข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน 2. เพื่อทราบปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน 3. เพื่อทราบความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน 4. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในและภายนอกชุมชน 5. เพื่อทราบถึงความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน 6. เพื่อทราบถึงศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม องค์กรสถาบันต่าง ๆ ทรัพยากรทั้งที่เป็นคนและเป็นวัตถุ และ 7. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ

2.1 เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ปารีชาติ วลัยเสถียร (2542 : 76-91) ได้สรุปสาระสำคัญโดยสังเขปได้ดังนี้

2.1.1 การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่เกิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชน คือสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเอง เพราะยังมีเรื่องที่คุณในชุมชนไม่รู้ ไม่เข้าใจ และไม่ตระหนักถึงอีกหลายประการ ทำให้ไม่สามารถหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้

2.1.2 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่เน้นให้คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันในรูปขององค์กรประชาชนที่มีประสิทธิภาพ โดยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน ด้วยระบบข้อมูลให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์

ปัญหาและดำเนินการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งข้อดี คือ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่จะนำไปสู่การป้องกันและการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาด้วยคนในชุมชนขึ้น จึงต้องฝึกอบรมให้คนในชุมชน มีความรู้มีทักษะในการศึกษาวิจัย การจัดทำแผนและโครงการการบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุก ๆ ขั้นตอน

2.1.3 การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis : RSA) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท เป็นเทคนิคการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนอย่างหนึ่ง ที่สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการพัฒนาชุมชนที่กำหนดได้ โดยทั่วไปเน้นการศึกษาในระบบย่อยของชุมชนเพื่อให้การพัฒนาชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ องค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของชุมชน เข้าใจสภาพปัญหาการพัฒนาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคน ทรัพยากรต่าง ๆ กลุ่มผู้นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีข้อดีคือ ทำให้คนในชุมชนเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน เกิดความตระหนักในปัญหาและมีความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหาของชุมชน สามารถวิเคราะห์ วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบและเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งคนในชุมชนและนักพัฒนาชุมชน

2.1.4 การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis : SSA) เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่ยึดถือปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ เป็นเทคนิควิธีการที่เชื่อว่าการพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้นหรือแก้ไขปัญหาจากสิ่งที่คนในชุมชนต้องการอย่างแท้จริง โดยคนที่อยู่นอกชุมชนต้องเคารพในความคิดของคนในชุมชนยอมรับในศักดิ์ศรี ศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือคนภายนอกชุมชนต้องเข้าใจสภาพของชุมชนอย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถร่วมคิดร่วมทำและเอื้อประโยชน์ให้ชุมชนในการพึ่งพาตนเองได้ นักพัฒนาชุมชนที่ทำการศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ของชุมชนที่เป็นอยู่จริงร่วมกับคนในชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน เพื่อผลการวิเคราะห์ที่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ได้ตรงตามความต้องการและสุดท้ายเน้นความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นให้แก่คนในชุมชนเป็นสำคัญ

ผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่องแนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วยความหมายการศึกษาชุมชน เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน สรุปได้ว่า การศึกษาชุมชนเป็นการให้คนในชุมชนได้วิเคราะห์สภาพชุมชนของตนเอง มีบริบทอะไร มีปัญหาด้านใดและมีแผนการจะทำงานพัฒนาชุมชนเรื่องใด ซึ่งมีเทคนิควิธีการนำไปใช้ในการ

วิเคราะห์ปัญหาชุมชน จะจัดกิจกรรมอย่างไร และจะมีส่วนร่วมกับองค์กรใด ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนไปสร้างข้อความคำถามความต้องการของเกษตรกรเพื่อนำไปใช้เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรสัมมนาอาชีพด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกร

แนวคิดการพึ่งตนเอง

การศึกษาแนวคิดการพึ่งตนเอง ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. ความหมายของการพึ่งตนเอง

ได้มีผู้ให้ความหมายของการพึ่งตนเอง (Self – Reliance) ไว้เป็นนัยต่าง ๆ ดังนี้ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529 : 3) ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า

1. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง
2. ในการตัดสินใจดำเนินการ โดยสถาบันของชุมชนหรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
3. เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน
4. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่าแต่เป็นการมุ่งสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ประเวศ วะสี (2530 : 33 - 35) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ หรือเบญจขันธ์ของ ชุมชนในการพัฒนาชุมชน และสังคมที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิต และทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

2. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิต ให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบและธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้น เพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เอง กินเอง ความสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุลพอกินพอใช้ ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ชิดตัว มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางศาสนาทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

บัณฑิตร อ่อนคำ (2530 : 5 ; อ้างถึงใน กรมพัฒนาชุมชน. 2549 : 12) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง เป็นเรื่องสัมพันธ์กับองค์กรชุมชนอย่างชัดเจน การพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึง คน ๆ เดียว หรือกลุ่มเดียวจะพึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์ แต่ต้องพึ่งพาอาศัยกลุ่มอื่น ๆ ด้วย มีองค์กรของประชาชนจำนวนมาก แนวโน้มพึ่งตนเองก็มีมากขึ้น องค์กรชุมชนไม่จำเป็นต้องหมายถึง องค์กรทุติยภูมิ องค์กรปฐมภูมิอย่างครอบครัวก็มีมากขึ้น องค์กรชุมชนเหมือนกัน หมู่บ้านก็เป็นองค์กร เพราะมีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่ที่ผูกพันร่วมกันเหมือนองค์กร คือมีเนื้อหาแต่รูปแบบไม่เหมือนบริษัท องค์กร ประชาชน จึงไม่ควรยึดติดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสิน แต่องค์กรย่อมเกิดได้และตายได้

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538 : 4-5 ; อ้างถึงใน กรมพัฒนาชุมชน. 2549 : 7) ได้ทำการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทเพื่อกำหนดกรอบความคิดว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องประกอบด้วยการพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ

1. ด้านเทคโนโลยี (Technology : T) มีลักษณะเหมาะสมในสภาพชนบทซึ่งอาจรวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน และเทคโนโลยีใหม่ ที่มีความทันสมัยหากแต่ควบคุมได้ และควรเป็นเทคโนโลยีที่ผ่านการวิจัย และพัฒนาภายในประเทศ

2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E) อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถสนองความต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก สามารถในการออมและการลงทุนสามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) ควรใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

4. ด้านจิตใจ (Mental : M) คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่พัฒนา มีความรู้ และความสามารในการประยุกต์ มีคุณภาพ อดทนอดบายนุขและมีความขยันหมั่นเพียร

5. ด้านสังคมวัฒนธรรม (Social : S) ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน นี้ จะต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน (BAN) 3 ประการ คือ

1. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง (Balance : B) เป็นความสอดคล้องความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

2. การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability : A) เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจาก ภายนอกเพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

3. การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-working : N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุลของการพึ่งตนเอง ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่การสร้าง ความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542 : 68) กล่าวว่า การพึ่งตนเองประกอบไปด้วยปัจจัยที่สำคัญ 5 ด้าน หรือ TERMS ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี (Technology Self – reliance : T) หมายถึงชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือ รวมถึงการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อค้าขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านการบริการซ่อมเครื่องจักร เทคโนโลยียังมีส่วนช่วยในการสื่อสารติดต่อกับภายนอกชุมชนทำให้ได้รับข่าวสารที่ดี รู้จักการประชาสัมพันธ์ การบริหาร โครงการ เทคโนโลยียังหมายถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งในอดีตชนบทเป็นการพึ่งพา

เทคโนโลยีของตนเองในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลานาน ทั้งด้านการประกอบอาชีพ เช่น การเพาะปลูกโดยใช้พืชพันธุ์ท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ ปุ๋ยธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง ซึ่ง เทคโนโลยีพื้นบ้านทั้งหลายต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม โดยไม่ ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Self-reliance : E) หมายถึง ชุมชนสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง โดยที่ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยง ตัวเองให้มีรายได้พอเพียง สามารถซื้ออาหารหรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้และยังอาจหมายถึง การที่ ประชาชนในชุมชนสามารถซื้อสิ่งของยารักษาโรคไปพบแพทย์เพื่อรับการรักษาพยาบาล การ รักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ซื่ออุปกรณ์การศึกษาเพื่อตนเองและบุตรหลานในการศึกษาเล่า เรียนพัฒนาให้มีความเฉลียวฉลาดเพิ่มมากขึ้น การประกอบอาชีพที่อยู่ในรูปแบบความพอดี พอเพียง ไม่นั่นผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุประสงค์ใดๆแต่เน้นที่การพึ่งตัวเองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็น สุขมากกว่าการแข่งขัน

3. การพึ่งตนเองในด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Self-reliance : R) หมายถึง การพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่มีอยู่ ธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหาได้ เช่น ดิน น้ำ ป่า สัตว์บกและสัตว์น้ำ รวมทั้งแร่ธาตุต่าง ๆ ที่มีค่า และความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาตินั้นและสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล เป็นการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานความคิดของการอยู่ ร่วมกัน มองเห็นธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่เกื้อกูลซึ่งกัน และกัน มีความพอดีรวมถึง การยึดมั่น ในประเพณีที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

4. การพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ (Mental Self-reliance : M) หมายถึง ในชุมชนนั้นมีบุคคลที่มีจิตใจเข้มแข็ง และมั่นใจว่าจะช่วยตนเองพึ่งพาตนเองได้ และยังรู้จักพอ ไม่โลภมากเกินไป หรืออยากได้อะไรเกินความสามารถของตน สามารถที่จะต่อสู้กับ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการหาเลี้ยงชีพ หรือพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นการที่ บุคคลพึ่งตนเองได้ทางจิตใจแล้วยังจะเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่น เช่น สังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจเป็นแนวทางการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งสนับสนุนให้คนมีคุณธรรม อันจะก่อให้เกิดความเมตตากรุณา

เอื้ออริต่อกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไข
ปัญหาบนพื้นฐานของคุณธรรม

5. การพึ่งตนเองในทางสังคม วัฒนธรรม (Social-Culture Self-reliance : S)
หมายถึง การให้ความสำคัญของประเพณีภายในท้องถิ่นเป็นหลักการรักษาสืบทอดประเพณี
ของท้องถิ่นจะมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักท้องถิ่น โดยมีประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยง
ความเป็นปึกแผ่นของสังคมในภาคชนบทที่มีผลถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

สรุปได้ว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลหรือชุมชนในด้าน
การแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งตนเอง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้
นี้ผู้วิจัยใช้แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเทคโนโลยีการผลิต มีการใช้
เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ เช่น การรวมกลุ่มการผลิตทางการเกษตร
การใช้แรงงานคนในครัวเรือน 2) ด้านเศรษฐกิจมีผลิตภัณฑ์ที่เพียงพอบริโภคในครัวเรือน และ
ขายเป็นสินค้าเพิ่มรายได้ในครัวเรือน มีการลดต้นทุนการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ
ทำเกษตรแบบผสมผสานและมีภาระหนี้สินลดลง มีเงินออม มีสวัสดิการในชุมชนร่วมกัน
3) ด้านจิตใจ มีความมุ่งมั่น ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา ถอดบายमुख มีความขยันหมั่นเพียร 4) ด้านทรัพยากร
ธรรมชาติ มีการฟื้นฟูปรับปรุงดินด้วยความรู้ปราชญ์ท้องถิ่น และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น
วัด แหล่งเรียนรู้ บุคคล ให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน และฟื้นฟูให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์และ
5) ด้านสังคม วัฒนธรรม มีกระบวนการทำงานร่วมกัน มีภาวะผู้นำในชุมชน มีความเอื้อเพื่อ
เพื่อแผ่ซึ่งกันและกัน และมีสถาบันครอบครัวที่อบอุ่น ทำให้ชุมชนสงบสุข

2. แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกับการพึ่งตนเอง

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (Self-Sufficient Economy)

ประเวศ วะสี (2541 : 20-33) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้หลาย
ความหมาย ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้านที่
เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกภาคการเกษตร
ในระดับครัวเรือน เพื่อพอกินพอใช้ และกิจกรรมกลุ่มอาจขยายสู่ระดับชุมชนและสู่ภูมิภาคใน
อนาคต ในการนี้ได้เน้นจุดหมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนมีความเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการ
ทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
พื้นฐานของสังคมก็คือชุมชน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติ มีความรัก พอเพียง มีปัญญาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุลจะเรียกว่า เศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลก็เป็นปกติ สบาย ไม่เจ็บไข้ ไม่วิกฤติ เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ข้อสำคัญ เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐานต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการบูรณาการ จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนทุกสาขาของชุมชนและหมู่บ้านนั้น ต้องดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คุ่มค่าและยั่งยืน เป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิตครอบครัวและชุมชนได้อย่างเพียงพอ ส่วนเกินแห่งผลผลิตจะเป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยน ซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลังและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีลักษณะ 5 ประเภท ของเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ 1) เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นการสร้างทุนและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด 2) มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน คือ ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชน ทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรัก มีการกระทำร่วมกันและมีการเรียนรู้ร่วมกัน 3) มีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจใด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป 4) อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรม เกษตรสมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว เหล่านี้ล้วนอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นจุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี 5) การจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง

มงคล ดำนธานินทร์ (2541 : 45-52) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ก็เหมือนกับเรื่องทางการเมือง การศึกษา การพัฒนา สังคมเกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจและความมุ่งมั่นร่วมกันว่า การกระทำของเรานั้นก็เพื่อความรุ่งเรืองและความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมไทย และประเทศไทยทั้งมวล การพัฒนาเศรษฐกิจระดับล่าง คือ ชุมชนชนบทจะต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับบน คือ ประเทศและเศรษฐกิจชุมชน ไม่ใช่เรื่องใหม่สุดขีดแต่ประการใด แท้จริงคือ การทำงานเพื่อการดำรงชีพในแนวสัมมาอาชีพเพื่อการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์อื่นในหมู่บ้านนั่นเอง ดังนั้น ชาวบ้านที่สนใจจะรวม

กลุ่มกันในการประกอบอาชีพ ได้แก่ 1) ปลูกพืช เลี้ยงปศุสัตว์และสัตว์น้ำ รวมอยู่ในพื้นที่ผืนเดียวกัน 2) กิจกรรมการผลิตนอกภาคการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าว ผลไม้ เป็นน้ำผลไม้และไวน์ผลไม้ การแปรรูปสมุนไพรเป็นสมุนไพรผลไม้ 3) กิจกรรมการผลิตนอกภาคการเกษตร เช่น การรวมกันทำอัญมณี การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป 4) กิจกรรมบริการ เช่น การบูรณะโบราณสถานในพื้นที่ร่วมกับผู้นำและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับหารายได้เข้าหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านอาจรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือใช้กลุ่มที่เป็นนิติบุคคล ตัวอย่าง เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร มูลนิธิ หรือสมาคม เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมที่กล่าวไปแล้วหรือเขาอาจจะร่วมกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ เช่น เกษตรตำบล นักวิชาการ ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่า พหุภาคี ในการแปรรูปผลผลิตหรือทำการตลาด อีกทั้งอาจร่วมทุนกับพ่อค้าหรือนักอุตสาหกรรมทำการผลิตและแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ผู้บริโภคต้องการ การดำเนินการเศรษฐกิจ จะทำได้โดยรวมกลุ่มดังได้กล่าวแล้ว ทำการผลิต แปรรูป แลกเปลี่ยนสินค้า ค้าขายหรือบริการต่าง ๆ สิ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มก็เนื่องจากว่าชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน บ้างก็อยู่ที่ระดับพอมียอกิน และบ้างก็อยู่ที่ระดับการค้า ดังนั้นการรวมกลุ่มกันผลิต จึงอาจเป็นไปได้ด้วยความตั้งใจ เพื่อให้เกิดความพออยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุน และเพื่อกำไร และการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้ ถือว่าเป็นการรวมตัวในระดับล่างสุดของสังคม ดังนั้น การรวมกันทำงานก็เพื่อให้เกิดผลให้คนมีความสุข เมื่อต่างพึงพอใจแล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง กิจกรรมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยบุคคล องค์กร ชุมชน หน่วยงานราชการหรือเอกชนช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนโดยประสานทำงานกับเครือข่ายและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือในการผลิต การตลาด การจัดการร่วมกันเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ กำไรในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน เพื่อความพอกินพอใช้ ในการนี้ได้เน้นจุดหมายเพื่อให้คนมีความสุข ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในส่วนราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ชนบท มีกิจกรรมดำเนินการที่สำคัญ 9 กิจกรรมดังนี้ (กรมการปกครอง, 2541 : 61-64)

3.1 กิจกรรมเกษตรผสมผสาน เป็นกิจกรรมเบื้องต้นที่มุ่งให้ชาวบ้านยากจน ผู้ที่มีที่ดินขนาดเล็ก โดยเฉลี่ยประมาณ 15 ไร่ สามารถใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้ชาวบ้านรู้จักการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองได้ ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง โดยภาครัฐ ต้องเข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุน ให้เกษตรกรมีการจัดแปลงไร่นาให้เหมาะสม จัดให้มีสระน้ำ ในไร่นา และมีการบริหารที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพและประหยัดที่สุด

3.2 กิจกรรมร้านค้าชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน โดยการจัดเป็นตลาดที่ให้ชาวบ้านนำผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้ในชุมชน มาซื้อขายแลกเปลี่ยน กัน และเป็นตลาดที่ขายผลผลิตของชุมชนชนบท เพื่อนำไปสู่การติดต่อซื้อขายกันต่อไปขณะ เดียวกันเป็นเวทีการเรียนรู้ของชาวบ้านที่จะได้แลกเปลี่ยนแนวทางในการผลิต รูปแบบ และ พัฒนาคุณภาพ เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการผลิตต่อไป

3.3 กิจกรรมลานค้าชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งขยายผลผลิตของชุมชนและลด รายจ่ายให้กับชาวบ้าน โดยการรณรงค์ในด้านจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และให้ชาวบ้านนำ ผลผลิตของตนเองมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในชุมชนและเครือข่ายร้านค้าในชุมชน สำหรับ สินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แต่หากต้องซื้อจากภาคธุรกิจ ก็ควรซื้อได้ในราคาถูก โดยการ รวมกันซื้อจากบริษัทที่ผลิต โดยตรง และแสวงหาความรู้จากภาคธุรกิจที่ติดต่อกับด้วย เป็น การดำเนินงานตามแนวทฤษฎีขั้นที่สองและสาม

3.4 กิจกรรมกลุ่มอาชีพ เป็นกิจกรรมที่พึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับ ชาวบ้าน ควบคู่กันไป โดยการสร้างมูลค่าของผลผลิตด้วยการส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิต และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ตำบลหรือพัฒนาคุณภาพการผลิตจากกลุ่มอาชีพที่มี อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของท้องถิ่น เช่น แรงงาน ทรัพยากรทุน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาคราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน สนับสนุนด้วยการพัฒนาทักษะฝีมือ รูปแบบ คุณภาพ และสร้างเครือข่ายของกลุ่มอาชีพ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาชีพกับเครือข่ายของ ร้านค้าชุมชนและลานค้าชุมชนกับภาคธุรกิจที่ต้องการผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์

3.5 การทำฝักร้อยขององค์กรชุมชน เป็นกิจกรรมที่จะสร้างระบบข้อมูลเกี่ยวกับ องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนทั่วประเทศ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และ ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องสามารถทราบถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนหรือชุมชนได้ตามความ เหมาะสม

3.6 การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกิจกรรมที่

มุ่งพัฒนาแหล่งน้ำที่เพียงพอที่จะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชน และเป็นแหล่งน้ำเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านการเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับเพิ่มเติมให้กับสระน้ำในไร่นาของเกษตรกรและเป็นการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในชนบท

3.7 ประชาคมอำเภอ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้คนในองค์กรชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ชาวบ้าน ชุมชน จะต้องเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งภาคราชการจะทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ริเริ่มขึ้น ช่วยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาส่งเสริม

3.8 ตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร (One Stop Service) เป็นศูนย์กลางที่จัดให้บริการด้านการเกษตรแก่เกษตรกรทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านความรู้ เอกสาร แบบฟอร์ม การสนับสนุน การช่วยเหลือในการประกอบอาชีพการเกษตรในทุกประเภท ทั้งการปลูกพืช ไร่ นา สวน เลี้ยงสัตว์ การประมง ตลอดจนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

3.9 แนวทางการดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนเงินหมุนเวียนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ให้สามารถช่วยเหลือกันในการออมเงินและการระดมทุนตามความสามารถและความสมัครใจของสมาชิกสำหรับเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้บริการแก่สมาชิกในชุมชนและ ฌร่งค์ เพ็ชรประเสริฐ อธิบายลักษณะเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองนั้น เน้นให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ มีพออยู่พอกินและยังเป็นการกลับฟื้นคืนจิตวิญญาณมนุษย์สู่เศรษฐกิจที่แท้จริง ประกอบไปด้วยมนุษย์กับธรรมชาติ ความสามารถในการพึ่งตนเองนั้น อย่างน้อยที่สุดชาวบ้านมีพออยู่พอกิน เมื่อเหลือจากการบริโภค จึงนำผลผลิตออกมาขายเพื่อเพิ่มรายได้ วิธีนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นระบบผลิตหนึ่งครัวเรือนสองวิถีการผลิต วิถีการผลิตแรกแก้ปัญหาด้านการไม่พอกิน เมื่อแก้ไขได้แล้ว จึงเข้าสู่วิถีที่สอง คือ ผลิตออกมาขายเพื่อหารายได้ให้แก่ครัวเรือนในสภาวะวิกฤติ หากทุกคนยังพอมีอาหารกินอิ่ม ปัญหาทางสังคมก็จะไม่รุนแรง ความขัดแย้งในทางสังคมก็จะลดน้อยลง (ฌร่งค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2541 : 20)

สรุปผลการศึกษาเรื่องการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเอง คือ การพึ่งตนเองได้และพึ่งพาอาศัยกลุ่มอื่น ๆ โดยองค์กรประชาชนและภาครัฐหนุนเสริมให้เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ด้วยจุดแข็งที่มีองค์กรชุมชนร่วมกันพัฒนา และการพึ่งตนเองมีด้วยกัน 5 ด้านคือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ จิตใจ ทรัพยากร และสังคม ส่วนในด้านการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนกับการพึ่งตนเอง ต้องมีกระบวนการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนด้วยปัจจัยของการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ พัฒนาด้านกายภาพ แหล่งน้ำ เงินทุน ส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชน เกิดกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนมีการผลิตเพื่อการบริโภค การขาย การแปรรูป ทำให้พึ่งตนเองได้มีกำไรส่วนเกินไว้ใช้จ่ายและพัฒนาชุมชน และผลการศึกษา เรื่อง แนวคิดการพึ่งตนเองได้ ใช้ประโยชน์การวิจัยครั้งนี้ คือ การให้นิยามศัพท์เฉพาะ การพึ่งตนเอง หมายถึง การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยกลุ่มอื่น ๆ ได้ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เป็นไปตามการเลือกอาชีพของเกษตรกรและมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้านการพึ่งตนเองโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของ ประเวศ วะสี (2530 : 33-35) ; บัณฑิต อ่อนคำ (2530 : 5) และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542 : 68) เป็นตัวชี้วัดการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือนด้วยตัวชี้วัด TEMRS (เทคโนโลยี เศรษฐกิจ จิตใจ ทรัพยากร และ สังคม)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

เป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกระดับ คือ พัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความคิดคือเกิดปัญญา ด้านคุณลักษณะให้ผู้เรียนเป็นคนดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด แนวทางที่เป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา คือหลักสูตร ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกและตัวกำกับเพื่อให้การจัดการศึกษามีมาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยให้ความสำคัญกับ การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทั้งในระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษา และการศึกษตามอัธยาศัย โดยมีหัวข้อการศึกษา นำเสนอ ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย โดยไม่สามารถทำให้ทุกคนเห็นสอดคล้องกับความหมายใดเพียงความหมายเดียว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2535 : 1-4) ได้รวบรวมความหมายหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตร คือ รายวิชาหรือรายการเนื้อหาที่สอน โรงเรียน
2. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน

3. หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์
 4. หลักสูตร คือ สิ่งที่โรงเรียน ผู้ปกครอง คาดหมายหรือมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนได้รับหรือมีคุณสมบัติในสิ่งนั้น ๆ
 5. หลักสูตร คือ พาหนะที่จะนำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา
 6. หลักสูตร คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทางการเรียน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
 7. หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และสิ่งแวดล้อมการเรียน
 8. หลักสูตร คือ แผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
 9. หลักสูตร คือ เอกสาร หนังสือหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรใด ๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน เป็นต้น
 10. หลักสูตร คือ วิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ว่าด้วยทฤษฎี หลักการ และแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร
- วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 12) ได้ให้แนวคิดที่ว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพสากล มาตรฐานความเป็นชาติไทยและมาตรฐานที่ชุมชนท้องถิ่นต้องการ
- สงัด อุทรานันท์ (2538 : 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อไปนี้
1. หลักสูตร คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระที่จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
 2. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทางเรียนซึ่งได้วางแผนล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังจะให้เด็ก ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการ
 3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
 4. หลักสูตร ประกอบด้วยมวลประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะนำของโรงเรียน
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 9) ให้ความหมายหลักสูตรว่า คือ SOPEA ประกอบด้วย S คือ Subject matter ได้แก่ เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอน O คือ Object ได้แก่ วัตถุประสงค์ P คือ Plans ได้แก่ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์แก่นักเรียนที่คาดหวัง E คือ Learner's experience ได้แก่ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนมาจัด

โดยโรงเรียน และ A คือ Education activities ได้แก่ กิจกรรมทวการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน
 ชมพันธุ์ ฤๅชจร ณ อยุธยา (2540 : 3-5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่ามีความ
 แตกต่างกันไปตั้งแต่ความหมายที่แคบสุดจนถึงกว้างสุด แต่จำแนกความคิดเห็นของ
 นักศึกษาที่ได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตร ออกเป็น 2 ใหญ่ ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง แผนประสพการณ์การเรียน นักการศึกษาที่มีความคิดเห็น
 ว่าหลักสูตร หมายถึง แผนประสพการณ์การเรียนนั้น มองหลักสูตรในลักษณะที่เป็นเอกสาร
 หรือโครงการการศึกษาที่สถาบันการศึกษาได้วางแผนไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามแผนหรือ
 โครงการที่กำหนดไว้ หลักสูตรตามความหมายนี้หมายถึงรวมถึง แผนการเรียนหรือรายวิชา
 ต่าง ๆ ที่กำหนดให้เรียนรวมทั้งเนื้อหาวิชาของรายวิชาต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนและ
 การประเมินผล ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผน ความคิดเห็นของนักศึกษากลุ่มนี้ไม่รวมถึงการนำ
 หลักสูตรไปใช้หรือการเรียนการสอนที่ปฏิบัติจริง แต่ทั้งแผนประสพการณ์การเรียนกับการ
 สอนที่ปฏิบัติจริงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

2. หลักสูตร หมายถึง ประสพการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่สถาบันการศึกษา
 จัดให้ซึ่งหมายรวมถึงประสพการณ์การเรียนและการนำหลักสูตรไปใช้ด้วย แนวคิดนี้
 สอดคล้องกับแนวคิดของทั้ง Taba และ Tyler ที่เห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายประ
 สอการณ์ทางการศึกษาหรือเนื้อหาการจัดประสพการณ์ทางการศึกษาหรือจัดการเนื้อหาและ
 กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2542 : 7) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อ
 แสดงจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมและมวลประสพการณ์ในแต่ละ โปรแกรม
 การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

มาเรียม นิลพันธุ์ (2543 : 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารข้อกำหนดเกี่ยวกับ
 มวลประสพการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ ทั้งนี้ นักการศึกษาและ
 นักพัฒนาหลักสูตรประเทศ ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของหลักสูตรไว้ โดยสรุปดังนี้

Caswell and Cambell (1935 : 66) ได้ให้จำกัดความว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่
 ประกอบด้วยประสพการณ์ทั้งมวลของเด็ก ภายใต้การแนะแนวของครู

Tyler (1949 : 79) ได้สรุปว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่เด็กจะต้องเรียนรู้ทั้งหมด โดยมี
 โรงเรียนเป็นผู้วางแผนและกำกับเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายของการศึกษา

Taba (1962 : 11) ได้สรุปเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างสั้น ๆ ว่าหลักสูตรเป็นแผนการ
 เกี่ยวกับการเรียนรู้

Good (1973 : 157) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ ดังนี้ คือ

1. หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เพื่อสำเร็จหรือรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหนึ่ง

2. หลักสูตร หมายถึง ค่าโครงสร้างทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็กเพื่อให้สำเร็จการศึกษาและสามารถเข้าศึกษาต่อในทางอาชีพต่อไป

3. หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนและสถานศึกษา

Oliva (1992 : 8-9) ได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตร โดยแบ่งเป็นการให้นิยามโดยยึดจุดประสงค์ บริบทหรือสภาพแวดล้อม และวิธีดำเนินการหรือยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การให้นิยามโดยยึดจุดประสงค์ หลักสูตรจึงมีภาระหน้าที่ที่จะทำให้ผู้เรียนควรจะเป็นอย่างไร หรือมีลักษณะอย่างไร หลักสูตรในแนวคิดนี้จึงมีความหมายในลักษณะที่เป็นวิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายนั้น ๆ เช่น หลักสูตร คือ การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม หลักสูตร คือ การพัฒนาทักษะการคิดผู้เรียน เป็นต้น

2. การให้นิยามโดยยึดบริบทหรือสภาพแวดล้อม นิยามของหลักสูตร ในลักษณะนี้จึงเป็นการอธิบายถึงลักษณะทั่วไปของหลักสูตรซึ่งแล้วแต่ว่าเนื้อหาสาระของหลักสูตรนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร เช่น หลักสูตรที่ยึดเนื้อหาวิชา หรือหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือหลักสูตรที่เน้นการปฏิรูปสังคม เป็นต้น

3. การให้นิยามโดยยึดวิธีดำเนินการหรือยุทธศาสตร์ เป็นการนิยามในเชิงวิธีดำเนินการที่เป็นกระบวนการ ยุทธศาสตร์หรือเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร คือ กระบวนการแก้ปัญหา หลักสูตร คือ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การทำงานกลุ่ม หลักสูตร คือ การเรียนรู้เป็นรายบุคคล หลักสูตร คือ โครงการหรือแผนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

Oliva ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนงานหรือโครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน ภายใต้การดำเนินงานของโรงเรียน และในทางปฏิบัติหลักสูตรประกอบด้วยจำนวนของแผนการต่าง ๆ ที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และมีขอบเขตกว้างหลายหลาย เป็นแนวทางของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการ ดังนั้น หลักสูตรอาจเป็นหน่วย เป็นรายวิชา หรือเป็นรายวิชาย่อยต่าง ๆ แผนงานหรือโครงการทางการศึกษาดังกล่าวนี้อาจจัดขึ้นได้ทั้งในและนอกชั้นเรียนหรือโรงเรียนก็ได้

สรุปได้ว่าหลักสูตร หมายถึง แผนการเรียน เอกสาร ตำรา เนื้อหา รายวิชา โครงการ องค์ความรู้ เครื่องมือ นำทาง กิจกรรมหรือแนวทางในการจัดการเรียนรู้ รวมถึงมวลประสบการณ์ที่พึงประสงค์ที่ครูผู้สอนจัดให้กับผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ มีความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมไปในแนวทางที่ดีทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ พฤติกรรม เจตคติ และค่านิยม ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ หลักสูตร หมายถึง เอกสารและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) เนื้อหาสาระ 3) การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ และ 4) กระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. ความสำคัญของหลักสูตร

มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับ ความสำคัญของหลักสูตรว่าหลักสูตรมีความสำคัญอย่างไรต่อการจัดการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่ เห็นตรงกันว่าหลักสูตรมีความสำคัญต่อการกำหนดมาตรฐานและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนในแต่ละวัย แต่ละระดับการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้เรียนว่าควรเรียนรู้สาระการเรียนรู้อะไร มี เนื้อหาสาระมากน้อยเพียงใด จากการศึกษาเอกสารความสำคัญของหลักสูตร ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ที่กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ไว้ ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 152) สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ คือ

1. หลักสูตร เป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล หรือเป็นธรรมเนียมในการจัดการศึกษา เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐแก่สถานศึกษาอีกด้วย
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุม ดูแลติดตามให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย

6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรจะกำหนดและลักษณะรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่า จะเป็นไปในรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเบาะสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งที่พึงซึ่งถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยมีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังที่มีประสิทธิภาพสูง

พงษ์ศักดิ์ ภูกาบขาว (2540 : 18-19) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรย่อมเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู
2. หลักสูตรย่อมเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

3. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าเด็กควรได้รับสิ่งใดบ้างที่เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรงและแก่สังคม

4. หลักสูตรย่อมกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

5. หลักสูตรย่อมกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและมีความสุข

6. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศ จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา 3 ระดับ คือ 1. ระดับประเทศ เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาโดยภาพและเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มสังคมกับการจัดการศึกษาในอนาคต 2. ระดับสถานศึกษา ซึ่งนับได้ว่าหลักสูตรเป็นหัวใจและจุดเด่นของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น ๆ 3. ระดับห้องเรียนซึ่งมีความสำคัญต่อการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง โดยมีรายละเอียดและเอกสารประกอบที่กำหนดแนวทางว่าจะสอนใคร เรื่องใด เพื่ออะไร

หลักสูตรจึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรจึงสามารถตอบคำถามได้ว่า “สามารถพัฒนาผู้เรียนด้านใด และพัฒนาได้อย่างไร” นั่นคือเป็นการมองว่า หลักสูตรเป็นจุดหมายปลายทาง (End) ที่เป็นผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และในขณะเดียวกันหลักสูตรยังเป็นวิธีการ (Means) ที่ตอบคำถามว่า “ด้วยกระบวนการ หรือ กรรมวิธีใดที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียนตามที่มุ่งหวัง” ในลักษณะเช่นนี้หลักสูตรจึงเป็นกระบวนการหรือการปฏิบัติที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537 : 2)

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรที่นักวิชาการด้านการศึกษาได้กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญ คือ เป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนที่ให้แนวทางไว้เพื่อการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้มีผลอันดีต่อการเรียนรู้ในระดับสังคมและชุมชน จะพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านใดบ้าง ต้องมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดการให้ความรู้ ฉะนั้นหลักสูตรจึงเป็นตัวชี้วัดความเจริญของสังคมนั่นเอง

3. องค์ประกอบหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล และการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือการพัฒนาหลักสูตรได้ หลักสูตรที่ดีจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน โดยหลักสูตรต้องประกอบด้วยเป้าหมาย วิธีการและการประเมินผล ซึ่งมีกลุ่มนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรมีความชัดเจนและครอบคลุมกระบวนการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) เนื้อหาวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 4) การประเมินผลหลักสูตร (สมิตร คุณานุกร. 2532 : 9 ; วิชัย ดิสสระ. 2535 : 8 ; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 22 ; สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537 : 21 ; ชำรง บัวศรี. 2542 : 8-9 ; บุญชม ศรีสะอาด. 2546 : 11-18 ; สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 18-19 ; Tyler. 1968 : 11 ; Taba. 1962 : 422-423) ได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรโดยเพิ่มรายละเอียดขององค์ประกอบด้าน จุดมุ่งหมายหลักสูตรที่ครอบคลุมถึงนโยบายการจัดการศึกษาด้วยและกำหนดจุดมุ่งหมายย่อยประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและของวิชา จุดประสงค์ของการเรียน เนื้อหาวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้จะมีรายละเอียดมากขึ้นในด้านรูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นยุทธศาสตร์การเรียนการสอน และวัสดุหลักสูตรและ

สื่อการสอน

นอกจากองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบที่กล่าวมาแล้ว สงัด อุทรานันท์ (2527 : 187-188 ; บุญชม ศรีสะอาด. 2546 : 12) มีความเห็นว่ายังมีส่วนประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้น มีความชัดเจน สามารถชี้แนวทางให้การใช้หลักสูตรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตร และการใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตร เป็นภูมิหลังหรือความเป็นมาของหลักสูตร เพื่อชี้แจงให้เห็นสภาพความเป็นมาของหลักสูตร กล่าวถึง เหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรนั้น ๆ ขึ้นมาใช้ เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

2. การใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นแนวทางในการใช้สื่อ ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการใช้แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วย การชี้แนะการใช้สื่อและแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างได้ผล

3. มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นส่วนที่กำหนดขึ้นสำหรับเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบหลักสูตร

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักสูตรต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สอดคล้องกัน ได้แก่ หลักการของหลักสูตร ซึ่งเป็นการกำหนดเป้าหมาย เพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นผลของหลักสูตรที่ต้องการให้เกิดกับผู้ใช้หลังจากการใช้หลักสูตรนั้นแล้ว เนื้อหาสาระของหลักสูตร เป็นการกำหนดสาระที่สอดคล้องกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร รูปแบบและกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ให้แก่ผู้เรียนที่สอดคล้องกับเนื้อหาของหลักสูตร ระยะเวลาในการใช้หลักสูตร ต้องกำหนดให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนด สื่อประกอบหลักสูตร และการประเมินผลการใช้หลักสูตร จะต้องสอดคล้องกับรูปแบบของหลักสูตรและผู้ใช้หลักสูตร

4. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลยโดยรวม ถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย (สงัด อุทรานันท์. 2532 : 31 ; สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537 : 39 ; โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539 : 14-15 ; Taba. 1962 : 454 ; Saylor and Alexander. 1974 : 7 ; Oliva. 1992 : 26) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือ

ปรับปรุง หรือสร้างหลักสูตรทั้งในแนวกว้างและแนวลึกเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยครอบคลุมระบบของการพัฒนาใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การวางแผน ออกแบบ หรือยกร่างหลักสูตร ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดเนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้ การกำหนดการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ 2) การใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การจัดทำวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน การเตรียมบุคลากร การบริหารหลักสูตร และการดำเนินการสอนตามหลักสูตร 3) การประเมินผลหลักสูตร ประกอบด้วย การประเมินเอกสารหลักสูตร การประเมินการใช้หลักสูตร การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร และการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

จากการศึกษาความหมายของการพัฒนาหลักสูตรผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรสรุปได้ 2 ลักษณะ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายหลักสูตร	นักการศึกษา
การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย โดยรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย	(สงัด อูรานันท์. 2532 ; Taba. 1962 ; Saylor and Alexander. 1974)
การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุง หรือสร้างหลักสูตร ทั้งในแนวกว้างและแนวลึกเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยครอบคลุมระบบของการพัฒนาใน 3 มิติ ได้แก่ การวางแผนออกแบบการใช้หลักสูตรและการประเมินผลหลักสูตร	(สงัด อูรานันท์. 2532 ; สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537 ; ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539 ; Oliva. 1992)

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น และการจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตรการวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้นำไปใช้การนิยามศัพท์เฉพาะ การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง หลักสูตรสัมมาอาชีวะโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร มี 3 ขั้นตอน 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การยก
ร่างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตรและหาประสิทธิภาพหลักสูตร และระยะที่ 2 การศึกษา
ผลการขยายผลการใช้หลักสูตร

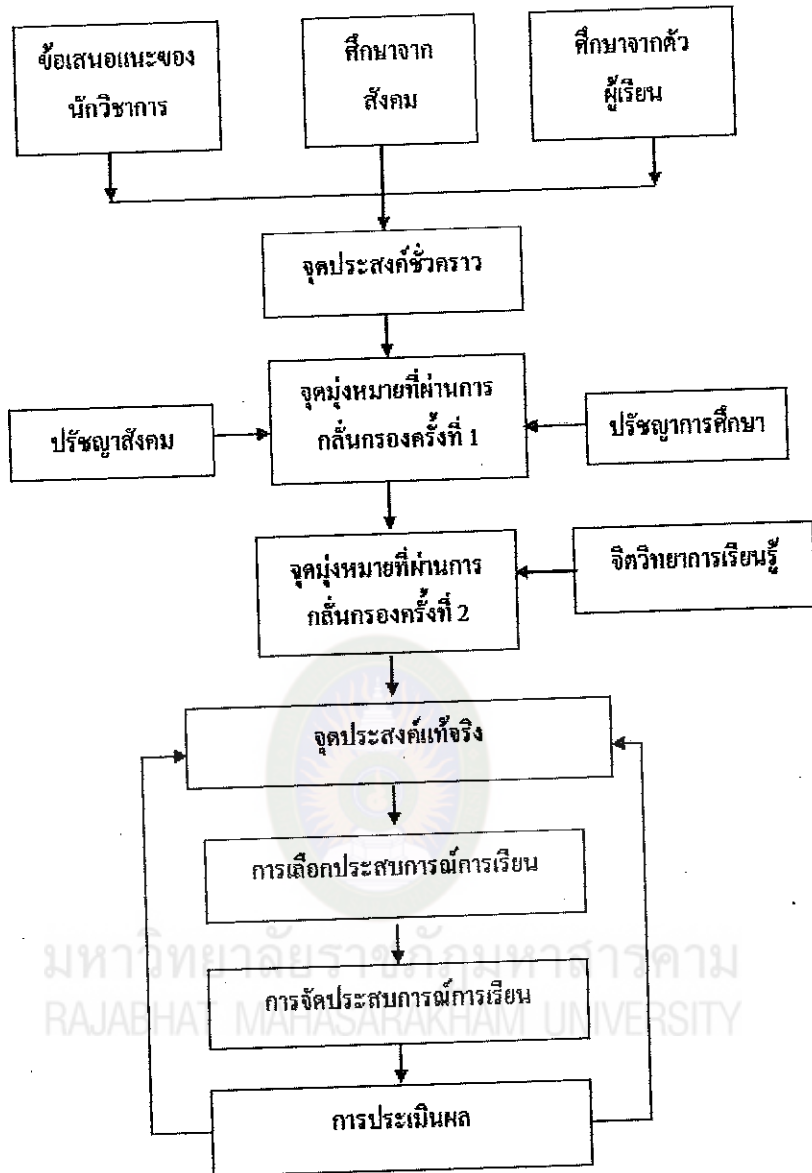
5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรมีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอ
แนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (1949 : 110 – 125) ได้ให้แนวคิดในการวาง
แบบโครงสร้างหลักสูตร โดยใช้วิธี Mean – End Approach เป็นหลักการและเหตุผลในการ
สร้างหลักสูตรที่เรียกว่า เหตุผลของ Tyler หลักเกณฑ์ในการจัดหลักสูตรและการสอน ควรจะ
ตอบ คำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้น เพื่อช่วยให้
บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะ
ตัดสินใจว่าบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

Tyler เน้นว่าคำถามทั้ง 4 ข้อนี้ จะต้องถามเรียงลำดับกันลงมา เพราะฉะนั้นการตั้ง
จุดมุ่งหมายจึงเป็นขั้นที่สำคัญที่สุด ลักษณะเด่นของการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler ที่ใช้
จุดมุ่งหมาย จึงมีสองขั้นตอน ตอนแรกเป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราว แล้วจึงหาวิธีและ
เกณฑ์กลั่นกรองจากทฤษฎีการเรียนรู้ปรัชญาการศึกษาและปรัชญาสังคม เป็นจุดมุ่งหมายของ
หลักสูตร ดังรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler ซึ่งแนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตร
ของ Tyler จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (1949 : 110-125)

จากภาพที่ 1 แสดงถึงแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler ว่าการพัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เริ่มด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวโดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งกำเนิด ที่จะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ 3 แหล่งด้วยกันดังนี้

1.1 ศึกษาจากสังคม

1.2 ศึกษาจากตัวผู้เรียน

1.3 ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา

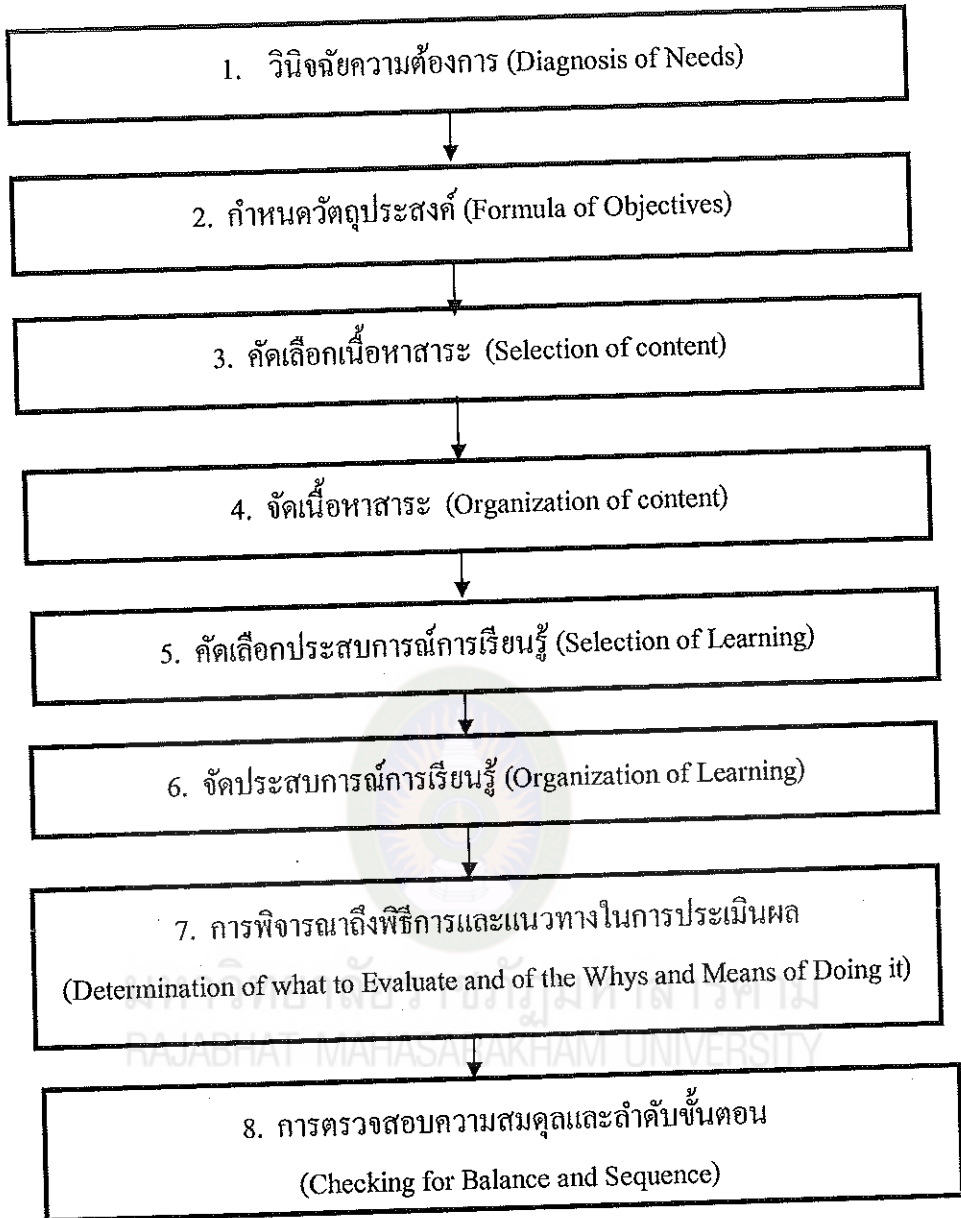
ข้อมูลที่ได้จากแหล่งทั้งสามดังกล่าว จะเป็นเครื่องช่วยในการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวจุดมุ่งหมายที่ได้ในขั้นนี้ บางครั้งอาจจะมีมากเกินไปที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด จึงควรได้มีการพิจารณาเลือกเฉพาะจุดมุ่งหมายที่สำคัญ และสอดคล้องกันเพื่อนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติ ขึ้นต่อไป Tyler ได้เสนอว่าการเลือกจุดมุ่งหมายถาวรควรผ่านการถกนกรอง เพื่อคัดเอาข้อที่ไม่สำคัญและไม่สอดคล้องกันออกไปด้วยวิธีการพิจารณาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้และพิจารณาหลักปรัชญาการศึกษา และปรัชญาสังคม

ขั้นที่ 2 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ในการวางโครงสร้างของหลักสูตร Tyler ได้ตั้งคำถามข้อที่สองว่า จะเลือกประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร จึงจะช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จุดมุ่งหมายที่ระบุพฤติกรรมและเนื้อหาเป็นจุดหมายปลายทางที่ต้องการไปถึงแต่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะจัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นวิธีการที่จะให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง

ขั้นที่ 3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการจัดประสบการณ์ให้เป็นหน่วยจะต้องมีการสำรวจความสัมพันธ์ทางด้านเวลาและด้านเนื้อหา โดยมีเกณฑ์ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ว่ามีประสิทธิภาพดังนี้ ความต่อเนื่อง การเรียงลำดับขั้นตอน และการบูรณาการ

ขั้นที่ 4 การประเมินผล เป็นขั้นสุดท้ายของแนวคิดในการจัดหลักสูตรของ Tyler เป็นขั้นที่จะให้ผู้วางแผนจัดทำหลักสูตรรู้ว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Taba (1962 : 422-425) แนวคิดนี้มีลักษณะจากล่างขึ้นบน โดยใช้วิธีอุปนัย เริ่มการพัฒนาในระดับที่เฉพาะเจาะจงและปรับขยายไปสู่ระดับกว้างทำให้เกิดหลักสูตรที่มาจากความคิดที่ยืดหยุ่นและเป็นหลักสูตรที่ได้วางแผนมาแล้วอย่างรอบครอบคอบซึ่งมีลำดับดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิด Taba (1962 : 422-425)

ขั้นที่ 1 วินิจฉัยความต้องการ เป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ เพื่อนำมาแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมาย

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดประสงค์ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 เป็นหลัก ควรเป็นสิ่งที่นำไปปฏิบัติได้จริงและนำไปใช้เป็นแนวทางในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การเลือกเนื้อหาสาระ เนื้อหาที่กำหนดให้เรียนต้องพิจารณาจากจุดมุ่งหมาย

ไม่เพียงแต่จะพิจารณาให้สอดคล้องกันระหว่างเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรงและความเป็นไปได้ของเนื้อหา นั้น ๆ ด้วย

ขั้นที่ 4 การจัดเนื้อหาสาระ พิจารณาถึงความเหมาะสมในการที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใดก่อนหลัง ซึ่งอาจจัดเรียงลำดับตามความยากง่าย ความกว้างแคบ หรือการเป็นพื้นฐานต่อกัน

ขั้นที่ 5 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และวิธีสอนแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียนและสอดคล้องกับจุดประสงค์ ตลอดจนเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ด้วย

ขั้นที่ 6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยครูผู้สอนพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียน ตลอดจนความเชื่อมโยงและจัดลำดับกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกัน

ขั้นที่ 7 การพิจารณาถึงวิธีการและแนวทางในการประเมินผล การประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรจะพิจารณาที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ นักพัฒนาหลักสูตรจะเลือกเทคนิควิธีการประเมินผลที่เหมาะสมมาใช้ในการประเมินผลหลักสูตร

ขั้นที่ 8 การตรวจสอบความสมดุลและลำดับขั้นตอน Tabá ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าต้องมีการพิจารณาความคงที่ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของหน่วยการเรียนการสอน การจัดลำดับขั้นตอนประสบการณ์การเรียนรู้และความสมดุลในกิจกรรมการเรียนรู้และรูปแบบของการนำเสนอ

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Tabá เริ่มที่จุดใดก่อนก็ได้ตามความถนัดและสนใจแต่เมื่อเริ่มที่จุดใดแล้วต้องทำการศึกษาให้ครบกระบวนการของแนวคิดที่เสนอไว้ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor, Alexander and Lewis (1981 : 30-39) ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาหลักสูตรจะไม่ดำเนินไปในลักษณะเชิงเส้นตรง การปรับปรุงเริ่มที่ขั้นตอนใดของกระบวนการใดก็ได้ และได้เสนอกระบวนการวางแผนหลักสูตรไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต เริ่มจากเป้าหมายหลักของการศึกษาก่อนแล้วกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายหลัก จากนั้นจึงกำหนดขอบเขตของเป้าหมายไว้ 4 ประการ ได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนาการของบุคคลความสามารถทางสังคม ทักษะการเรียนรู้และความชำนาญเฉพาะด้าน

2. การออกแบบหลักสูตร โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขตสำหรับ

ตัดสินใจในกระบวนการออกแบบหลักสูตร พร้อมทั้งพิจารณาจากข้อมูลด้านอื่น ๆ ได้แก่ ธรรมชาติของวิชา รูปแบบของสถาบันทางสังคมที่สัมพันธ์กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. การนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อออกแบบหลักสูตรแล้ว ผู้สอนมีบทบาทในการวางแผนหลักสูตรในส่วนของ การเรียนการสอน พิจารณาเลือกวิธีสอนที่สัมพันธ์กับผู้เรียน และหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร มีทั้งการประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตรทั้งสถานศึกษาและการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวความคิดของ Saylor, Alexander และ Lewis (1981 : 30-39)

จากภาพที่ 3 แสดงรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวความคิดจกแนวคิด รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor, Alexander และ Lewis โดยเริ่มจากการกำหนด จุดมุ่งหมายและขอบเขตของ หลักสูตร พร้อมกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมจากนั้นทำ การออกแบบหลักสูตรตามที่ต้องการให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย แล้ว นำหลักสูตรไปทดลองใช้พร้อมกำหนดวิธีการวิธีการประเมินผลหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม

จากแนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรทั้งหลายดังกล่าว พบว่า ขั้นตอนการพัฒนา หลักสูตรที่ได้นำเสนอนั้นมีความคล้ายคลึงกัน โดยอาจมีความแตกต่างกันบ้างในส่วนที่เป็น รายละเอียด อย่างไรก็ตามขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็น

ฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร ได้ใช้แนวคิดของ Taba (1962 : 422-425) คือ

1. การศึกษาสภาพการณ์ก่อนการพัฒนาหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของผู้ใช้หลักสูตร ความต้องการของสังคม ฯลฯ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการกำหนดหลักการ เป้าหมาย จุดประสงค์เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การวัดและการประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมา นั้น สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้ใช้หลักสูตร อันจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร

2. การกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเนื้อหาสาระนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Tyler (1949 : 110-125) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลจาก 3 แหล่ง คือจากสังคม ผู้เรียนและจากผู้เชี่ยวชาญ และในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลโดยการศึกษาชุมชน สัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน

3. การพัฒนาโครงร่างหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่นักพัฒนาหลักสูตร ได้นำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการศึกษาสภาพการณ์ก่อนการพัฒนาหลักสูตร มาทำการสังเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นโครงร่าง องค์ประกอบและรายละเอียดของหลักสูตร จากนั้นจึงทำการประเมิน ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อพัฒนาโครงร่างหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ สำหรับโครงร่างหลักสูตรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Taba (1962 : 422-425) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร มากำหนดเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย 1) การกำหนดหลักการ จุดประสงค์ 2) การคัดเลือกและรวบรวมเนื้อหา 3) การคัดเลือกประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การพิจารณาวิธีการและแนวทางในการประเมินผล

4. การประเมินโครงร่างหลักสูตร เป็นการดำเนินการเพื่อประเมินหลักสูตรเบื้องต้น โดยผู้ที่ทำการประเมินคือ ผู้พัฒนาหลักสูตรกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร และนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปทำการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนที่จะนำหลักสูตรไปทดลองใช้

5. การนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อปรับปรุงแก้ไขโครงร่างหลักสูตรแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของผู้ใช้หลักสูตร ให้เป็นไปตามเป้าหมาย จุดประสงค์ของหลักสูตร

สำหรับการวิจัยข้อ 5 ใช้แนวคิดของ Saylor, Alexander และ Lewis (1981 : 30-39) คือการนำหลักสูตรไปใช้ผู้สอนมีบทบาทในการวางแผนหลักสูตรในส่วนของการเรียนการสอน

พิจารณาเลือกวิธีสอนที่สัมพันธ์กับผู้เรียนและหลักสูตร

6. การประเมินหลักสูตร เป็นการประเมินหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ทั้งอาจจะทำการประเมินได้ทั้งก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตรและหลังจากการใช้หลักสูตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้พัฒนาหลักสูตรหรือผู้ประเมินว่าต้องการข้อมูลอย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรนี้ จะเป็นข้อมูลสำคัญต่อการนำไปใช้ปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพต่อไป

สำหรับการวิจัยข้อที่ 6 ใช้แนวคิดของ Tyler, Taba, Saylor, Alexander and Lewis มาผสมผสานกันในการประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมสัมมนาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร โดยแนวคิดของ Tyler ใช้ประเมินว่าประสิทธิภาพการเรียนที่จัดขึ้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด แนวคิดของ Taba ใช้ประเมินคล้าย ๆ กันซึ่งเป็นการพิจารณาว่าหลักสูตรประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาหรือข้อบกพร่องในขั้นตอนใด มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป และแนวคิดของ Saylor, Alexander and Lewis เป็นการประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินหาประสิทธิภาพหลักสูตร เปรียบเทียบทักษะการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ประเมินการพึ่งตนเอง และความพึงพอใจของเกษตรกร จากแนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร จากข้อที่ 1-6 ดังตารางที่ 2

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKAM UNIVERSITY
ตารางที่ 2 ผลการศึกษาระยะการพัฒนาหลักสูตร

ระยะของการพัฒนาหลักสูตร	แนวคิด
การพัฒนาหลักสูตร ข้อมูลสภาพปัญหา และความต้องการหลักสูตร	Tyler (1949 : 110 – 125) ; Saylor, Alexander and Lewis (1981 : 30-39) ; Taba (1962 : 422-425)
การยกร่างหลักสูตร	Tyler (1949 : 110 – 125) ; Saylor, Alexander and Lewis (1981 : 30-39) ; Taba (1962 : 422-425)
การทดลองใช้หลักสูตรและประเมินผลหลักสูตร	Tyler (1949 : 110 – 125) ; Saylor, Alexander and Lewis (1981 : 30-39) ; Taba (1962 : 422-425)
การขยายผลการใช้หลักสูตร	Tyler (1949 : 110 – 125) ; Saylor, Alexander and Lewis (1981 : 30-39) ; Taba (1962 : 422-425)

5. การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะเป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การประเมินมีลักษณะเป็นกระบวนการในการกำหนดคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยวิธีการนำข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิต วิธีการ จุดมุ่งหมาย และประโยชน์ที่จะได้รับ ฉะนั้นการประเมินที่มีประสิทธิภาพนั้น กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลเทคนิค และเครื่องมือการประเมินต้องเหมาะสม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 34-40) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า

1. การประเมินก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ หลังจากการร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้ ควรตรวจสอบคุณภาพเพื่อศึกษาความเป็นไปได้พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรทำได้หลายวิธี เช่น จัดประชุมสัมมนา ใช้เทคนิคเดลฟายการทดลองใช้หลักสูตรแบบนำร่อง เพื่อศึกษาความเป็นได้รวมทั้งมีคณะกรรมการติดตามผลและประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรในแต่ละระยะอย่างเป็นระบบ การสังเคราะห์ข้อมูล ควรทบทวนพิจารณาให้รอบคอบว่าข้อมูลจะนำไปใช้ปรับแก้ส่วนใดของหลักสูตร

2. การประเมินผลหลังการนำหลักสูตรไปใช้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรเมื่อนำไปปฏิบัติจริงได้ผลเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีข้อดีข้อเสียในวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงหลักสูตรเมื่อพบสิ่งบกพร่องและช่วยในการตัดสินใจว่าควรใช้หลักสูตรนี้ต่อไปหรือไม่

Scriven (1982 : 248) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ระยะ คือ การประเมินความก้าวหน้าในระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินอยู่เพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น และการประเมินสรุปเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว เป็นการพิจารณาลักษณะที่ดีของโครงการไปใช้ ลักษณะการประเมินของ Scriven ที่สำคัญได้แก่ การประเมินย่อย การประเมินรวม การประเมินภายใน และการประเมินผลสำเร็จ

Stufflebeam (1968 : 128-150) ได้เสนอรูปแบบการประเมินออกเป็น 4 ด้าน หรือ CIPP Model ประกอบด้วย

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context) คือ การประเมินความต้องการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เพื่อช่วยในการตัดสินใจให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input) คือ การประเมินปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปัจจัยที่เป็นตัวการทำให้เกิดวิธีการที่จะนำมาใช้ปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ที่ต้องการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process) คือ การประเมินกระบวนการของหลักสูตรในด้านของการจัดการเรียนการสอน และเนื้อหาวิชา ทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนการประเมินในส่วนนี้ เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินการปฏิบัติตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

4. การประเมินผลผลิต (Product) คือ การประเมินที่เกิดจากการใช้หลักสูตรตามวิธีการและแนวทางดำเนินการสอน การประเมินส่วนนี้ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ

Provus (1969 : 170) ได้เสนอรูปแบบการประเมินความแตกต่างจุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และจุดอ่อนต่าง ๆ ของการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้จัดทำหลักสูตรสามารถตัดสินใจได้ว่า ควรจะยุติหรือดำเนินงานตามโครงการต่อไปและถ้าจะดำเนินงานต่อ ควรจะเปลี่ยนแปลงส่วนที่เป็นการปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงส่วนที่เป็นมาตรฐานอย่างไร แบบจำลองการประเมินผลความไม่สอดคล้องกันเป็นแบบจำลองการประเมินผลที่แสดงกระบวนการของการหามาตรฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยพิจารณาว่าในแต่ละขั้นตอนของการประเมินนั้น ถ้าเกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่เป็จริงกับสิ่งที่ควรจะเป็นแล้ว ควรจะดำเนินงานต่อไปหรือไม่ และถ้าจะดำเนินต่อไป จะต้องใช้ข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกันที่ได้จากการประเมินมาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือแก้ไขหลักสูตรการปฏิบัติหรือหลักสูตรมาตรฐานได้อย่างไร Provus ได้เสนอว่า ในการพิจารณาความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นหรือหลักสูตรส่วนมาตรฐานกับหลักสูตรในส่วนที่ปฏิบัติจริง มีการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ คือการกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินการกำหนดการดำเนินงาน และกำหนดผลที่หวังจะได้รับจากการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อมเป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

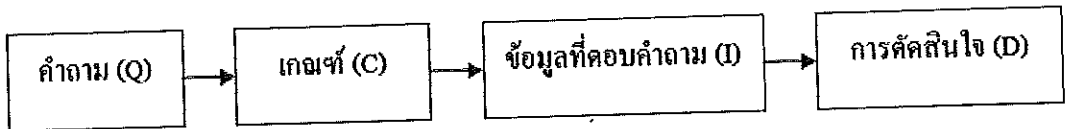
ขั้นที่ 3 กระบวนการที่ใช้เพื่อการดำเนินงาน

ขั้นที่ 4 ผลผลิต

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์เกี่ยวกับการลงทุน

การประเมินในแต่ละขั้นตอน ถ้าหากพบข้อบกพร่องก็แก้ไขปรับปรุงตอนนั้น ซึ่งการประเมินทุกอย่าง ต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่ และทำการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐาน

ที่กำหนดเป็นเกณฑ์ อย่างไรก็ตามการแก้ไขข้อบกพร่องในแต่ละต่อนั้น จะใช้การแก้ปัญหาด้วยการถามตนเองว่าทำไมจึงเกิดข้อบกพร่องนั้น สาเหตุมาจากอะไร และมีวิธีการใดบ้างจะช่วยแก้ปัญหานั้นได้ วิธีการนี้แสดงได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 วิธีการแก้ปัญหาข้อบกพร่องในระหว่างการประเมินของ Provus

เมื่อทำการประเมินถึง 5 ชั้น จะทำการออกแบบใหม่ โดยปรับให้สอดคล้องกับผลการลงทุนและปัจจัยเบื้องต้นใหม่ Provus (1969 : 107-201)

Kirkpatrick (1998 ; อ้างถึงใน Businessballs. 2007 : Online) ได้เสนอรูปแบบของการประเมินไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction) เป็นการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เนื้อหาวิชาการ วิธีการฝึกอบรม และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม
2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งด้านความรู้ (Cognitive) และความสามารถในการปฏิบัติ (Psychomotor)
3. การประเมินพฤติกรรมหลังการอบรม (Behavior) เป็นการประเมินพฤติกรรมในการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานว่ามีผลเป็นอย่างไร
4. การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร (Results) เป็นการประเมินผลกระทบต่อองค์กรที่ได้รับจากการปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการอบรมในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการประเมินผลของ Kirkpatrick

จากการศึกษาแนวคิดการประเมินหลักสูตรสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาการประเมินหลักสูตร

ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	แนวคิด
การประเมินก่อนการนำหลักสูตรทดลองใช้	(Stufflebeam. 1968 : 128-150 ; Scriven. 1982 : 248 ; วิจัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 34 – 40)
การประเมินผลหลังการนำหลักสูตรไปทดลองใช้	(Kirkpatrick. 1998 ; อ้างถึงใน Businessballs. 2007 : Online ; Stufflebeam. 1968 : 128-150 ; Scriven. 1982 : 248 ; วิจัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 34 – 40)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตร คือ ขั้นตอน หรือ กระบวนการรวบรวมข้อมูล และสารสนเทศตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของการวิจัยเพื่อนำมาวิเคราะห์ สรุปผล ประเมินผลหลักสูตร อาจกล่าวได้ว่าการประเมินหลักสูตรเป็นการวางแผน การตัดสินใจ การพัฒนาและความเหมาะสมของหลักสูตร และการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. การประเมินก่อนการนำหลักสูตรทดลองใช้หลังจากการร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเพื่อศึกษาความเป็นไปได้พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดย เพื่อศึกษาความเป็นได้รวมทั้งมีการติดตามผลและประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรในแต่ละระยะอย่างเป็นระบบ

2. การประเมินผลหลังการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรเมื่อนำไปทดลองใช้ได้ผลเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีข้อดีข้อเสียในวิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อจะได้ปรับปรุงหลักสูตรเมื่อพบข้อบกพร่องและช่วยในการตัดสินใจว่าควรใช้หลักสูตรนี้ต่อไปหรือไม่

การฝึกอบรม

การศึกษาประเด็นการฝึกอบรม ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดการฝึกอบรมดังนี้

1. ความหมายของการฝึกอบรม

การพัฒนาบุคลากรในด้านต่าง ๆ สามารถจำแนกออกได้หลายรูปแบบและหลายลักษณะแต่ที่สำคัญและใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ การให้การศึกษาและการฝึกอบรม โดยการ

ฝึกอบรมเป็นการฝึกอบรมบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน Good (1973 : 613) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า หมายถึงกระบวนการทำให้ความรู้และฝึกทักษะแก่บุคคลภายใต้เงื่อนไขบางประการ แต่ยังไม่เป็นระบบเหมือนกับการศึกษาในสถาบันการศึกษาทั่วไปซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ Beach (1980 : 3) กล่าวว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการที่จัดให้บุคคลได้เรียนรู้และฝึกความชำนาญในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นและยังมีผู้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้ในลักษณะหลากหลาย และธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 164) กล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่จัดขึ้น อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะหาทางให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือทัศนคติของบุคคล เพื่อที่จะให้สามารถปฏิบัติงานได้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและเกิดผลสำเร็จต่อเป้าหมายขององค์กรส่วน สมคิด บางโม (2544 : 14) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะด้านของบุคคล โดยมุ่งเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและทัศนคติ อันจะนำไปสู่การยกมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและองค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยสอดคล้องกับ วีระ ประมวลพฤษ์ (2538 : 2) ที่ให้ความหมายของการฝึกอบรม คือ กระบวนการเสริมสมรรถภาพบุคลากรอย่างหนึ่งในการพัฒนาบุคคลขององค์กร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานเฉพาะทางที่อยู่ในความรับผิดชอบหรืองานที่องค์กรมอบหมายให้สำเร็จและเกิดผลตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างมีคุณภาพ ส่วน ขนิษฐา จิตอรุณ (2540 : 2-4) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า คือ การค้นหาความบกพร่องในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานที่ไม่เป็นไปตามแต่ละหน้าที่และลักษณะของงานนั้น ๆ และส่งผลให้เกิดผลเสียไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ (นิรชา ทองธรรมชาติ และคณะ. 2544 : 12) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะความชำนาญ ความรู้ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรมการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดการศึกษา สถานที่ เพศและโอกาส เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เกศริน มนูญผล. 2544 : 36) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเฉพาะอย่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติจริง อันเกิดประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการอบรม (ศักรินทร์ ชนประชา. 2550 : 73) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคคล โดยมุ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติของบุคคล เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ขององค์กรที่กำหนดไว้ และ สุรกานต์ จิงหาร (2553 : 10) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาจารย์พี่เลี้ยงนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคคลให้สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญ และเจตคติ โดยการจัดการศึกษาให้แก่คนกลุ่มหนึ่ง แต่การจัดการศึกษานี้ทำขึ้นภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการอบรมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทั้งในด้านความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงาน รวมทั้งทำที่ที่แสดงถึงความพึงพอใจในการทำงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมซึ่งส่วนใหญ่พบว่า การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการเพิ่มคุณภาพการทำงานของบุคลากรหรือเตรียมการให้บุคลากรพร้อมที่จะทำงานในหน้าที่หนึ่งนั่นเอง

ความหมายของการฝึกอบรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเรียนรู้อาชีพเกษตรกรรมที่ยึดชุมชนเป็นฐาน โดยมีกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้เป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของประชาชน สภาพแวดล้อม โดยทั่วไปและผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ได้เข้าอบรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานด้านอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประเภทของการฝึกอบรม

Odiome (1970 : 80) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมตามความสำคัญของการฝึกอบรมได้ดังนี้

1. การฝึกอบรมเบื้องต้น (Regular Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อสนองความต้องการขั้นต้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม การฝึกอบรมประเภทนี้ได้แก่ การปฐมนิเทศ การฝึกอบรมก่อนเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น
2. การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา (Problem -Solving Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น การฝึกอบรมประเภทนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน
3. การฝึกอบรมเพื่อพัฒนา (Innovative Training Program) เป็นการฝึกอบรมในขั้นสูงเน้นการมุ่งอนาคต เป็นการฝึกอบรมที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้าขึ้น

2.1 การฝึกอบรมวิชาชีพ

การฝึกอบรมวิชาชีพ อาจจัดหลายวิธีขึ้นอยู่กับสภาพ และองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ผู้เข้าอบรม วิทยากร เวลา สถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ แต่ในการฝึกอบรมวิชาชีพควรคำนึงถึงผู้เข้ารับการฝึกอบรม หรือกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญอันดับแรก เพราะการจัดอบรมวิชาชีพนั้นจุดมุ่งหมายเพื่อจะพัฒนาคนให้มีความรู้ทักษะเพื่อการนำไปสู่การประกอบอาชีพ หรือ ดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ในการพัฒนาคนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่มีความรู้ ทักษะเพื่ออาชีพหรือมีงานที่ดีทำนั้น นอกจากจะคำนึงถึงสภาพความพร้อมขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างด้วย ผู้ใหญ่ในทัศนของนักจิตวิทยา และการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ มีการประกอบอาชีพ มีวินัย และเวลาว่างแตกต่างกัน ตามสภาวะของอาชีพตลอดจนความสนใจ และความต้องการจากสภาพพื้นฐานที่แตกต่างกัน การจัดการให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่ ควรจัดให้ยืดหยุ่นตามสภาพสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยดังที่ Roger (1983 : 338-391) ได้ตั้งข้อสมมติฐานเอาไว้กับการสอนผู้ใหญ่ ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีข้อสมมติฐาน 5 ข้อ ดังนี้

1. ไม่สามารถสอนผู้อื่น ได้โดยตรง สามารถเพียงแต่อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนรู้อย่างเต็มที่ เพราะว่าคุณคนทุกคน จะอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ของตน สิ่งมีชีวิตจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อสนาม แห่งปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามที่เขาแต่ละคนประสงค์ และรับรู้อยู่
2. บุคคลจะเรียนรู้ได้ดีในสิ่งที่รับรู้ และคิดว่าสิ่งนั้น ๆ จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริม หรือ ช่วยให้เขาสามารถรักษาโครงสร้างภายในของตนเองได้
3. บุคคลจะต่อต้าน และปฏิเสธประสบการณ์ที่เขาคิดว่า ประสบการณ์ที่จะให้เขาเปลี่ยนแปลง โครงสร้างภายใน ของตนเอง
4. ถ้าบุคคลอยู่ในสิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่เขาคิดว่า ข่มขู่ โครงสร้างภายใน ตัวของเขาบุคคลผู้นั้นจะยิ่งฮึดหยัด ไม่ยอมยืดหยุ่น ปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่ถ้าหากว่าเขารู้สึกว่ายู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ไม่มีสิ่งใดมาทำให้เขาตั้งเครียด เขาจะปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์ได้
5. ประสบการณ์ทางการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพที่สุด ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จะต้องเป็นประสบการณ์ที่ไม่ข่มขู่ผู้เรียน และเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถจำแนกวิเคราะห์องค์ประกอบของสถานการณ์ที่เขากำลังประสบ และเรียนรู้

นอกจากนี้ สุรพล จันทรปัดย์ (2530 : 4) ได้กล่าวถึงลักษณะของการฝึกอบรมวิชาชีพดังนี้คือ เป็นการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเป้าหมายโดยเฉพาะ ซึ่งอาชีพ

ดังกล่าวอาจเป็นอาชีพหลัก อาชีพของบุคคลกลุ่มเป้าหมายหรืออาชีพของบุคคลเป้าหมาย ที่ยังไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องที่จะจัดฝึกอบรมเลยก็ได้ แต่เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการฝึกอบรม อาจเห็นความสำคัญและจำเป็นที่บุคคลควรเรียนรู้ เพื่อจะได้นำไปทำ และเป็นประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัว ของเขาเองก็ได้ในอนาคตมีหลักดังนี้

1. หลักการฝึกอบรมวิชาชีพต้องกระชับและรวบรวมเนื้อหาทั้งหมดที่จำเป็นต่อการเรียนรู้หรือต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้นำผลที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ได้จริง ให้บังเกิดสัมฤทธิ์ผลโดยการกระทำของเขาเอง

2. สภาพแวดล้อมในการฝึกอบรมจะต้องเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและคล้ายคลึงกับสภาพความเป็นจริง ที่ผู้เข้ารับการอบรมจะนำผลไปใช้ให้มากที่สุด

3. วิทยากรในการฝึกอบรม จะต้องมีความสามารถในการถ่ายทอด คือ รู้ด้านเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี และรู้เนื้อหาวิชาในเรื่องที่ไปสอนเป็นอย่างดี โดยมีประสพการณ์เกี่ยวกับการนำสิ่งที่สอนไปใช้ด้วยจึงจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความเชื่อถือ และเชื่อมั่นว่าจะไปทำเองได้มากขึ้น

สรุปได้ว่าการฝึกอบรมอาชีพนั้น จะต้องมีความยืดหยุ่นและขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้จัดฝึกอบรม และตอบสนองความต้องการของผู้เข้าอบรม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาหลักสูตรสัมมนาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กับผู้เรียน คือ เกษตรกรที่ต้องอาศัยความยืดหยุ่นของหลักสูตรและตามสภาพการณ์ของชุมชน

3. รูปแบบการฝึกอบรม

การฝึกอบรม เป็นกระบวนการให้ความรู้บางอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับการเรียนการสอน ควรจัดตัวอย่างมีระบบ เพื่อการฝึกอบรมนั้นจะบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิภาพ สูงสุดนักวิชาการจำนวนมาก ได้คิดหารูปแบบการฝึกอบรมแบบต่าง ๆ กัน โดยทั่วไปเป็นการฝึกอบรมจะมีขั้นตอนหลัก ๆ ดังเช่น Dessler (1998 : 232-269) ได้กล่าวว่ามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

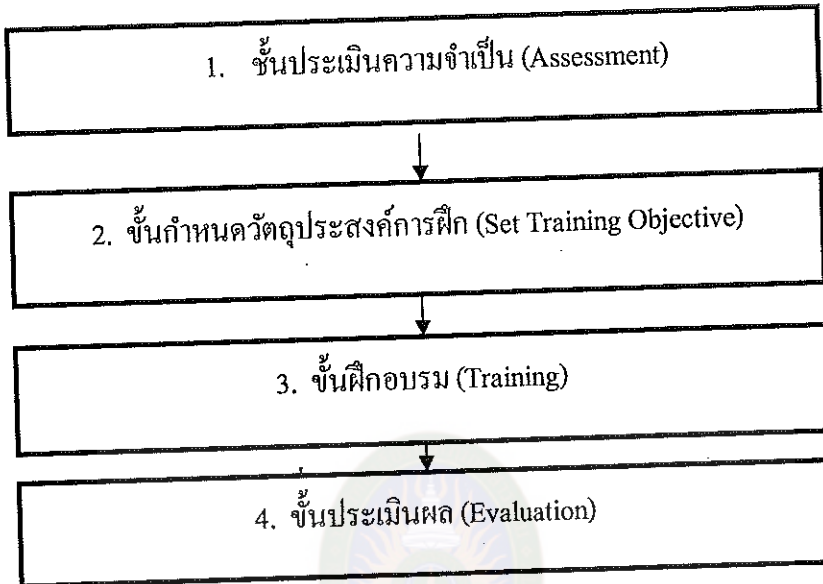
1. ขั้นประเมินความจำเป็น (Assessment) เป็นปัญหาที่ต้องแก้ด้วยการฝึกอบรม หรือปัญหาที่ต้องกระทำด้วยการอบรม

2. ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์การฝึก (Set Training Objective) วัตถุประสงค์นี้ ต้องสังเกตได้และวัดได้

3. ขั้นฝึกอบรม (Training) ประกอบด้วยเทคนิคการฝึกอบรมที่เหมาะสมและมี

โปรแกรมประกอบ

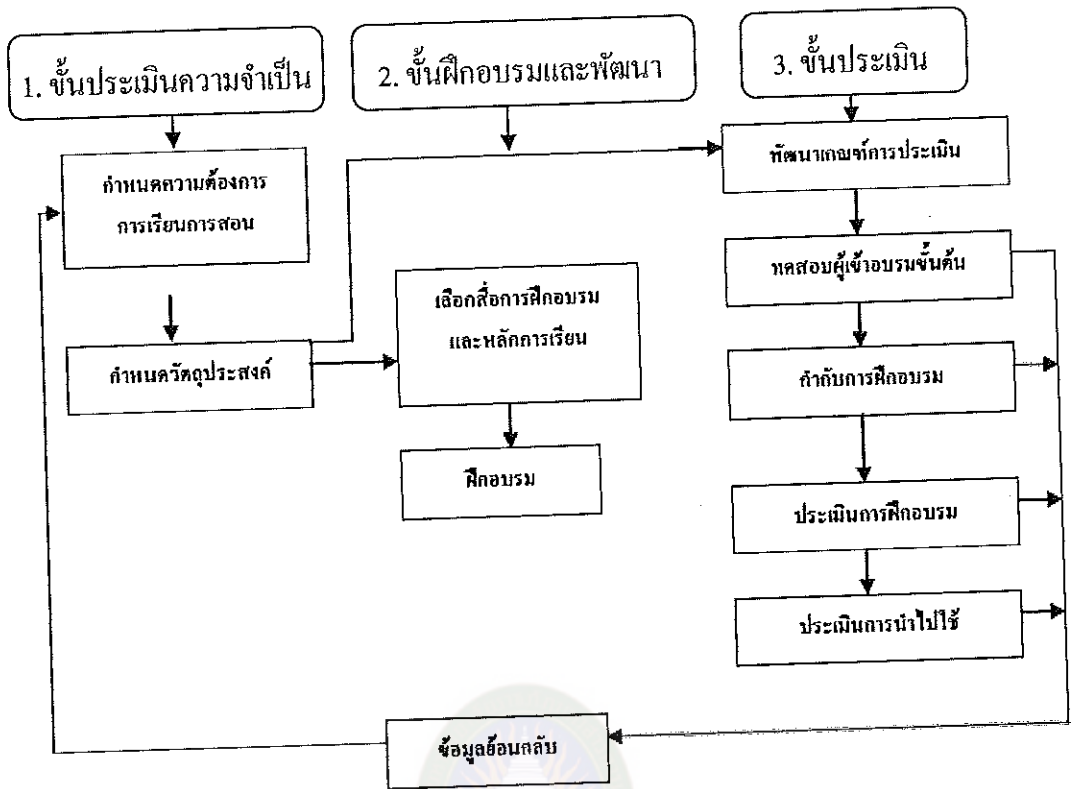
4. ขั้นประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินปฏิบัติการเรียนรู้พฤติกรรมหรือผลที่เกิดขึ้น ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 รูปแบบการฝึกอบรมแบบ Dessler (1998 : 232-269)

Cascio (1986 : 212-246) กล่าวว่า กระบวนการรูปแบบการฝึกอบรมพัฒนาทั่วไปจะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นประเมินความจำเป็น (Assessment Phase) เพื่อกำหนดความต้องการในการเรียนการสอนและกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม
2. ขั้นฝึกอบรมและพัฒนา (Training and Development Phase) เป็นขั้นที่มีการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาเลือกสื่อการฝึกอบรมและหลักการเรียนรู้ วางแผนดำเนินการฝึกอบรมให้สอดคล้องกัน
3. ขั้นประเมินผล (Evaluation Phase) เพื่อให้ได้ผลผลิตการฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการจะต้องพัฒนาเกณฑ์ ขึ้นมาเพื่อใช้ในการตรวจสอบความรู้ขั้นตอนของผู้เข้ารับการอบรม กำกับกับการฝึกอบรม ประเมินการฝึกอบรม และการนำความรู้ไปใช้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 รูปแบบการฝึกอบรมของ Cascio (1986 : 212-246)

ซูซีย์ สมิทธิไกร (2540 : 29-34) ระบุว่า กระบวนการในการฝึกอบรมอย่างมีระบบ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ

3.1 การวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม

การวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ดังกล่าวจะช่วยให้ทราบข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการออกแบบและพัฒนาโครงการฝึกอบรม เพื่อให้การฝึกอบรมสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรและเกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง นักจัดการฝึกอบรมบางส่วนมุ่งสนใจแต่จะจัดการฝึกอบรมโดยละเลยการวิเคราะห์ความต้องการขององค์กร ดังนั้นการฝึกอบรมหลาย ๆ โครงการจึงมิได้สร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่องค์กรแต่ประการใด การวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรมประกอบด้วยการวิเคราะห์ 3 ประการ คือ

3.1.1 การวิเคราะห์องค์กร เป็นการวิเคราะห์เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบเป้าหมาย ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวขององค์กร รวมทั้งแนวโน้มต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อเป้าหมายเหล่านี้ ข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมายขององค์กรจะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางและการวางแผนการฝึกอบรม การวิเคราะห์องค์กรยังเป็นการตรวจสอบบรรยากาศการทำงานภายใน

องค์การ การฝึกอบรมไม่อาจจะก่อประโยชน์ใด ๆ ได้ หากผู้บังคับบัญชาไม่ได้สนับสนุนให้ผู้เข้ารับการอบรมนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการทำงานจริง นอกจากนี้การวิเคราะห์องค์การยังเป็นการสำรวจทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กร ซึ่งจำเป็นต่อการจัดโครงการฝึกอบรมให้สำเร็จ

3.1.2 การวิเคราะห์ภารกิจและคุณสมบัติ ขั้นที่สองของการวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม คือการวิเคราะห์ภารกิจซึ่งผู้รับการฝึกอบรมจะต้องปฏิบัติภายหลังการฝึก อบรมการวิเคราะห์นี้จะบ่งบอกว่าผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำอะไร อย่างไรและเพราะเหตุใด นอกจากนี้ยังบ่งบอกอีกด้วยว่าผู้ปฏิบัติงานนั้น ๆ จะต้องมีความรู้ ทักษะ และความสามารถอะไรบ้างสำหรับการปฏิบัติงานนั้น ๆ ข้อมูลจากการวิเคราะห์นี้จะช่วยให้นักจัดการฝึกอบรมทราบว่า หลักสูตรและเนื้อหาของการฝึกอบรมควรจะต้องประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง

3.1.3 การวิเคราะห์บุคคล การวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้จะช่วยให้ทราบว่า ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็นสำหรับการทำงานอยู่ในระดับใด การวิเคราะห์บุคคลจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การวิเคราะห์บุคคลจะมุ่งเน้นไปที่ระดับความดีเลวของการปฏิบัติงานของพนักงานแต่ละคน เพื่อพิจารณาว่าพนักงานคนนั้น ๆ จำเป็นที่จะต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมหรือไม่

3.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการในขั้นตอนแรก จะเป็นสิ่งที่จะนำมาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ซึ่งเป็นเสมือนเข็มทิศสำหรับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมต่อไป และยังเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการประเมินผลโครงการฝึกอบรมอีกด้วยวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่ดีนั้น ควรจะเป็นแบบที่เรียกว่า วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

3.3 คัดเลือกและออกแบบโครงการฝึกอบรม

เมื่อทราบแล้วว่าวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมคืออะไร ขั้นตอนที่สามนี้ก็จะเป็นการคัดเลือกและออกแบบโครงการฝึกอบรม ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ กระบวนการในขั้นตอนนี้ นับได้ว่ามีความละเอียดอ่อน และต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเป็นอย่างมาก นักจัดการการฝึกอบรมจะต้องมีความรู้ทั้งในด้านหลักการเรียนรู้ และการเลือกสรรสื่อการสอนที่เหมาะสมกับวัยผู้รับการอบรม เพื่อให้พวกเขามีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้ ทักษะ หรือความสามารถตามที่มุ่งหวังไว้ ดังนั้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่นักจัดการการฝึกอบรมจะต้องรู้ว่า ภารกิจและความรู้ ทักษะและความสามารถสำหรับภารกิจนั้นคืออะไรและการฝึกอบรมแบบใดที่จะช่วยให้ผู้รับการอบรมมีการเรียนรู้และการ

พัฒนาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การออกแบบและพัฒนาโครงการฝึกอบรมจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นหัวข้อวิชา เนื้อหา รูปแบบและวิธีการอบรม สื่อการสอน วิทยากร และเวลาสำหรับการฝึกอบรม เป็นต้น

3.4 สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผล

การสร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผล ควรที่จะได้กระทำควบคู่ไปกับการคัดเลือกและออกแบบ โครงการฝึกอบรม โดยเกณฑ์ที่สร้างขึ้นจะต้องอิงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ เนื่องจากเกณฑ์สำหรับการประเมินผล คือมาตรฐานที่ใช้วัดพฤติกรรม ดังนั้นเกณฑ์จึงควรระบุไว้ว่า พฤติกรรมอะไรที่ผู้รับการอบรมจะต้องมีการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นความรู้ หรือทักษะ หรือความสามารถ ระดับต่ำสุดของพฤติกรรมที่จัดว่าผ่านเกณฑ์อยู่ที่ตรงไหนและพฤติกรรมนั้นแสดงออกมาภายใต้สภาวะการณ์อย่างไร

3.5 จัดการฝึกอบรม

หลังจากการวางแผนและเตรียมการฝึกอบรมเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการดำเนินการฝึกอบรมตามแผนที่กำหนดไว้ นักจัดการการฝึกอบรมจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่ของการฝึกอบรมให้เรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นในด้านของ โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์และสื่อการสอนต่าง ๆ แสงสว่าง อุณหภูมิ อาหาร หรือที่พักสำหรับผู้เข้ารับการอบรม นอกจากนี้ยังต้องคอยดูแลและประสานงานกับวิทยากรของการฝึกอบรมด้วย ในระหว่างการฝึกอบรม นักจัดการการฝึกอบรมอาจจะต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการเตรียมการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไว้ด้วยเช่นกัน

3.6 ประเมินผลการศึกษา

กระบวนการของการประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยกระบวนการ 2 ชนิดด้วยกัน คือ 1) การสร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินและ 2) การวัดผลโดยใช้วิธีทดลองหรือวิธีการที่ไม่ใช่การทดลอง เพื่อตรวจสอบว่ามีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นหรือไม่ ภายหลังจากการฝึกอบรม การประเมินจะบ่งชี้ว่า ผลที่ได้จากการฝึกอบรมนั้นมีความตรงมากน้อยเพียงไร กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผลที่ได้รับนั้นตรงกับความต้องการและวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมหรือไม่ การฝึกอบรมที่จัดว่าประสบความสำเร็จนั้น จะต้องให้ประโยชน์และคุณค่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หากผลที่ได้รับไม่ตรงและต่ำกว่าความคาดหวังขององค์การ นักจัดการฝึกอบรมจะต้องนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากการประเมินผล ไปใช้ประกอบการวิเคราะห์และการวางแผนการฝึกอบรมในอนาคตต่อไป ผลของการประเมินจึงเป็นเสมือนข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งจะนำไปปรับเปลี่ยนการลงทุนเพื่อการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

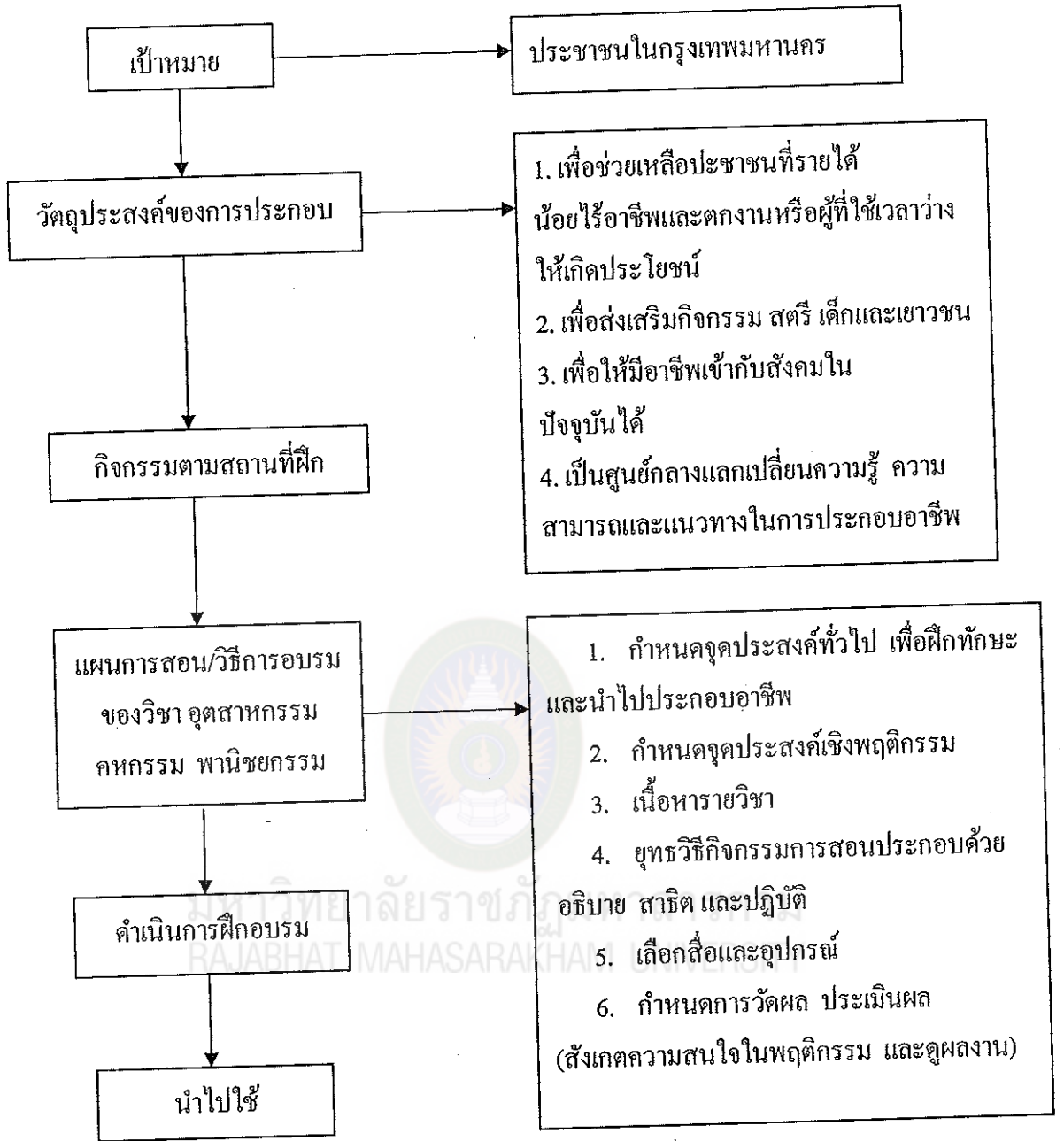
ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 195-196) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนการฝึกอบรม ดังนี้

1. พิจารณาความต้องการและปัญหาที่ต้องการฝึกอบรม
2. เป้าหมายของการฝึกอบรม เป็นการระบุเป้าหมายที่ต้องการได้รับการฝึกอบรม
3. กำหนดเนื้อหาและเนื้อเรื่องที่จะอบรม โดยพิจารณาว่าเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้ได้ผลตามที่ต้องการนั้นจะต้องมีการอบรมเรื่องอะไรบ้าง รวมทั้งการพิจารณาส่วนประกอบของเนื้อหาและเรื่องที่จะอบรม
4. กำหนดวิธีที่จะใช้อบรมและสื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสม พิจารณาว่าควรใช้วิธีการอบรมแบบใดจึงจะได้ผลดีที่สุด และเหมาะสมกับบุคคลที่จะอบรมและเรื่องที่ต้องการอบรม ต้องพิจารณาสื่อและเครื่องมือที่จะใช้อบรมด้วยว่าวิธีการเสนอข้อมูลและความรู้ต่างๆ ควรจะใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือชนิดใดจึงจะดีที่สุดที่จะช่วยให้เกิดความรู้และความเข้าใจง่าย
5. การดำเนินการอบรม เป็นการเริ่มต้นดำเนินการอบรมตามแผนและแนวทางต่าง ๆ ที่ได้พิจารณาและกำหนดไว้แล้ว

4. รูปแบบการฝึกอบรมอาชีพ

จากการศึกษารูปแบบการฝึกอบรมอาชีพมีหลายหน่วยงานที่มีรูปแบบการฝึกอบรมอาชีพที่แตกต่างกัน ดังนี้

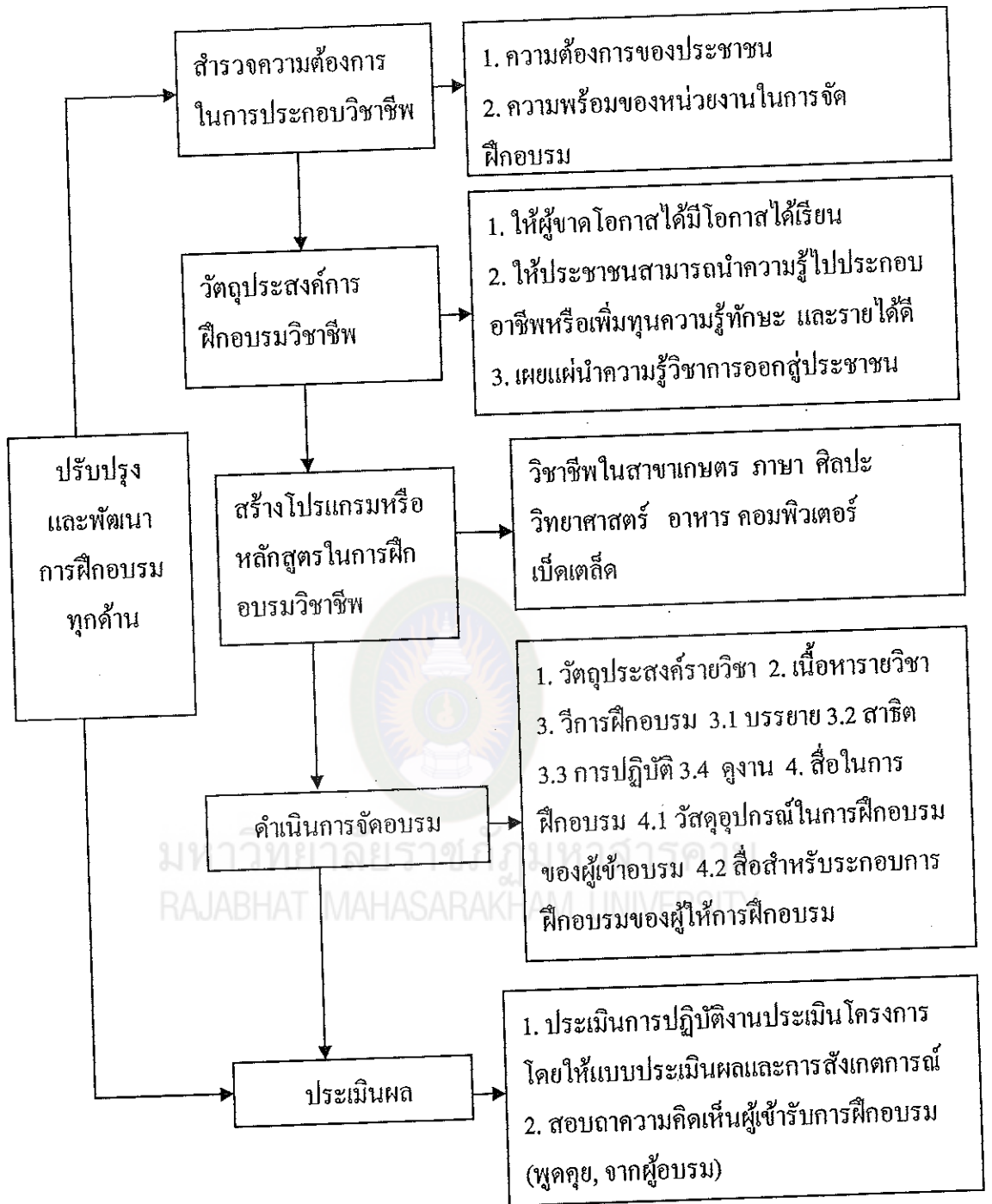
1. รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพ ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ กองส่งเสริมอาชีพ สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2541 ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ กองส่งเสริมอาชีพ สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ได้จัดการฝึกอบรมดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพ ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ กองส่งเสริมอาชีพ
สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร (2541)

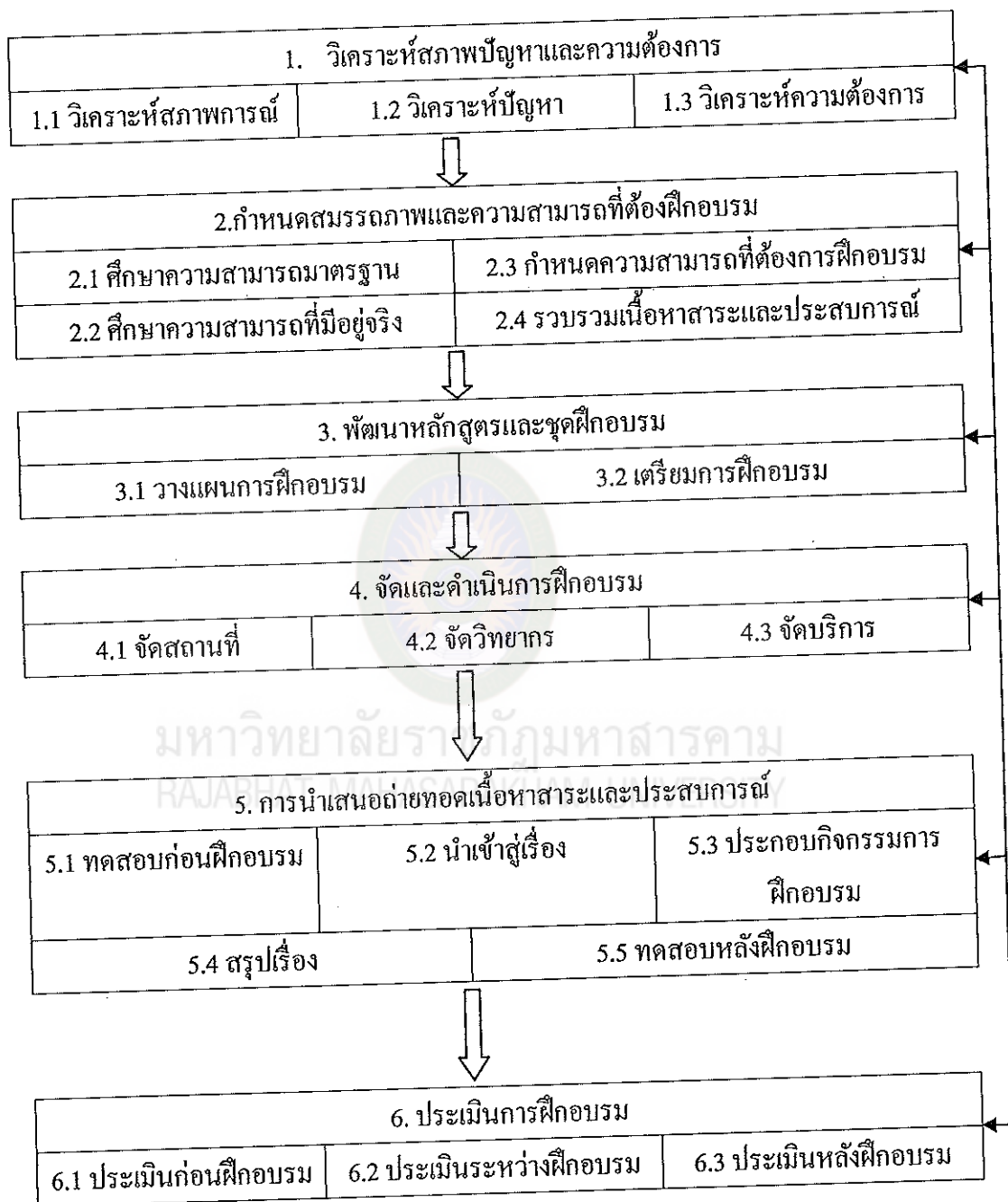
2. รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พ.ศ. 2541

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้จัดโครงการฝึกอบรม
วิชาชีพสำหรับประชาชนทั่วไป มีขั้นตอนการดำเนินงานโดยสรุป ดังแสดงในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2541)

3. รูปแบบการฝึกอบรมด้วยการสอนทางไกลของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2537 ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 รูปแบบการฝึกอบรมด้วยการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
(2537)

การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

การศึกษาประเด็นการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียด ดังนี้

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับไก่พันธุ์ไข่

การศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับไก่พันธุ์ไข่ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประวัติและความเป็นมาของการเลี้ยงไก่ไข่ในประเทศไทย

สุวรรณณี สิมะกรพันธ์ (2542 : 1-3) ระบุว่า ในอดีตการเลี้ยงไก่ไข่ในประเทศไทย มีการเลี้ยงตามบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อกินเนื้อกินไข่ คือ การเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ให้ไก่อาศัยตามใต้ถุนบ้าน ชายคา โรงนา และต้นไม้ พันธุ์ไก่ที่เลี้ยงจะเป็นไก่พันธุ์พื้นเมือง เช่น ไก่แจ้ ไก่คู และไก่ตะเภา เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2467 หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤษดากร ได้นำไก่พันธุ์เล็กฮอร์นมาเลี้ยงแบบทันสมัย เพื่อการค้าเป็นครั้งแรก แต่การเลี้ยงไก่ไม่พัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากในสมัยนั้นไม่มีวัคซีนและยาเพื่อป้องกันและรักษาโรคไก่

ในปี พ.ศ. 2484 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ กรมปศุสัตว์ ได้ร่วมมือกันทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์ต่าง ๆ ที่แผนกสัตวเล็กบางเขน แต่พอมีไก่เต็มโรงเรียนและมีการแข่งขันไก่ไข่ตกเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก ก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น ทำให้การเลี้ยงไก่ไข่และไก่ไข่ตกต้องหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 ได้ส่งไก่พันธุ์โรดไอส์แลนด์แดง จากประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธุ์ออสเตรალიอจากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทดลองเลี้ยงและส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงเป็นอาชีพ รวมทั้งได้ส่งไก่พันธุ์อื่น ๆ เข้ามาเลี้ยง เช่น พันธุ์บาร์พลิมัทโรด พันธุ์นิวแฮมเชียร์ เป็นต้น และในปี พ.ศ. 2489 นี้เองเป็นปีที่มีการตื่นตัวในการเลี้ยงไก่อย่างมาก เนื่องจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นและ จอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและประธานกรรมการการส่งเสริมปศุสัตว์แห่งชาติ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงไก่เป็นอย่างมาก

ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2494-2495 ได้มีการเลี้ยงไก่ถูกผสม เพื่อให้ได้ไข่ตกและทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศของเมืองไทย เช่น พันธุ์ออสเตรลาวาท์โรดบาร์ เป็นต้น นอกจากนี้องค์การอาหารและเกษตรขององค์การสหประชาชาติยังได้ส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงไก่และโรคไก่เข้ามาช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงไก่ไข่ในประเทศไทย อีกทั้งกรมปศุสัตว์ได้ทำการศึกษา ทดลอง และผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงไก่ไข่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การเลี้ยงไก่

ไ้เริ่มเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากขึ้น กลายเป็นอาชีพที่สำคัญของคนไทยในปัจจุบัน

ประสิทธิ์ พรประเสริฐ (2552 : 254-258) ระบุว่า ไ้ไ้พันธุ์เล็กฮอร์นเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง นำเข้ามาเลี้ยงในประเทศไทยครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2467 โดยหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ซึ่งทรงได้รับการยกย่องเป็นบิดาแห่งการเกษตรแผนใหม่ ทรงนำมาเลี้ยงแบบทันสมัยที่ฟาร์มบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะในสมัยนั้นยังขาดวัคซีนป้องกันโรค และยารักษาโรคของไ้

ปี พ.ศ. 2467 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ได้เริ่มการเลี้ยงไ้ไ้ ในโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากหม่อมเจ้าสิทธิพร และขยายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ที่โรงเรียนประถมกสิกรรมย้ายไปตั้ง ทำให้การเลี้ยงไ้เริ่มเป็นที่สนใจของคหบดีและประชาชนทั่วไป แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จจนสามารถยึดเป็นอาชีพได้ เพราะยังขาดแคลนยา และวัคซีนป้องกันโรคเช่นกัน

ปี พ.ศ. 2484 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ได้ทดลองเลี้ยงไ้ไ้พันธุ์ต่าง ๆ ที่แผนกวิชาสัตวเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนประสบความสำเร็จ มีการประกวดไ้ไ้คอกขึ้นแต่ต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากเกิดมหาสงครามเอเชียบูรพา

ปี พ.ศ. 2492 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ได้สั่งไ้พันธุ์โรคไอแลนด์แดง จากประเทศสหรัฐอเมริกา และไ้พันธุ์ออสเตรเลียจากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทดลองเลี้ยงเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เป็นอาชีพของคนไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และจอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และประธานกรรมการการส่งเสริมปศุสัตว์แห่งชาติ รัฐบาลสมัยนั้นยังได้ใช้เงินคำฟรีเยียมข้าวมาใช้ส่งเสริมการเลี้ยงไ้ โดยจัดตั้งฟาร์มสาธิตการเลี้ยงไ้แบบอุตสาหกรรมที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และได้มีการก่อตั้งสมาคมการเลี้ยงไ้ โดยกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงไ้ ต่อมาได้มีการจัดประกวดแข่งขันไ้ไ้คอกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2494-2495 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้ส่ง ดร.เอฟ เอ็ม ฟรอนดา ผู้เชี่ยวชาญการเลี้ยงไ้ไ้จากประเทศฟิลิปปินส์มาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านโรคไ้ไ้มาประจำที่กรมปศุสัตว์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงไ้ไ้ของประเทศไทย ในช่วงนี้ได้มีการทดลองเลี้ยงไ้ไ้ลูกผสมที่ให้ไ้คอก และทนทานต่อสภาพแวดล้อมของประเทศไทยเช่น พันธุ์ออสเตรเลียไวท์ ซึ่งเป็นลูกผสมของไ้พันธุ์ไวท์เล็กฮอร์นกับออสเตรเลียฮอร์น และพันธุ์ซูเปอร์ฮาร์โกล ลูกผสมของพ่อพันธุ์โรคไอแลนด์แดงกับแม่

พันธุ์บาร์พลิม์หรือคัพพร้อมกันได้มีงานวิจัยด้านการเลี้ยงไก่เข้ามาสนับสนุนทั้งด้านอาหาร ตู้ฟักไข่ขนาดใหญ่ อุปกรณ์ที่ใช้เลี้ยงไก่ การเลี้ยงไก่ไข่เชิงกรง ทั้งจากนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกรมปศุสัตว์ ปัจจุบันการเลี้ยงไก่ไข่ของประเทศไทยประสบความสำเร็จได้ผลดี สามารถยึดเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทย ผลิตไข่ไก่ได้พอเพียงกับการบริโภคภายใน ประเทศ และส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดธุรกิจอื่น ๆ ตามมาอีกหลายชนิด เช่น ธุรกิจอาหารสัตว์ เวชภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์เลี้ยงไก่โรงชำแหละไก่ และโรงฟักไข่ เป็นต้น

กรมปศุสัตว์ (2553 : 1-2) ระบุว่า ประเทศไทย เริ่มมีการเลี้ยงไก่ไข่ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 โดยมีหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤษดากร เป็นผู้ริเริ่มการเลี้ยงไก่เพื่อเป็นการค้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ และเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ ได้ร่วมมือกันทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์ต่าง ๆ จนได้มีการประกวดไก่ไข่ตกเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2492 ได้ส่งไก่พันธุ์โรดไอส์แลนด์แดง จากประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธุ์ออสเตราลีออกจากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทดลองเลี้ยงและส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงเป็นอาชีพ ต่อมาในปี พ.ศ. 2494 - 2495 ได้มีการเลี้ยงไก่ลูกผสม เพื่อให้ได้ไข่ตกและทนทานต่อสภาพแวดล้อมของประเทศไทย

เฉลิมชัย สังข์มณฑล (2555 : 7-10) ระบุว่า ในอดีตการเลี้ยงไก่ในประเทศไทย มีการเลี้ยงตามบ้านเพื่อกินเนื้อและกินไข่ คือ เลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติให้ไก่อาศัยตามใต้ถุนบ้าน ชายคา รางน้ำ และต้นไม้ พันธุ์ไก่ที่เลี้ยงจะเป็นไก่พันธุ์เมือง เช่น ไก่แจ้ ไก่คู และไก่ตะเภา

การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2446 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มการเลี้ยงแบบสมัยใหม่

ในปี พ.ศ. 2467 ได้มีการนำไก่พันธุ์เล็กฮอร์นมาเลี้ยงแบบทันสมัยเพื่อการค้าเป็นครั้งแรก แต่ไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีวัคซีนและยาป้องกันและรักษาโรคไก่

ในปี พ.ศ. 2484 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ กรมปศุสัตว์ ได้ร่วมมือกันทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์ต่าง ๆ ที่แผนกสัตว์เล็กบางเขน และมีการแข่งขันเลี้ยงไก่ไข่ตกเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก

ในปี พ.ศ. 2492 ได้ส่งไก่พันธุ์โรดไอส์แลนด์แดง จากประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธุ์ออสเตราลีออกจากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทดลองเลี้ยงและส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงเป็นอาชีพ รวมทั้งได้ส่งไก่พันธุ์อื่น ๆ เข้ามาเลี้ยง เช่น ไก่พันธุ์บาร์พลิม์หรือคัพ ไก่พันธุ์

นิวแฮมเชอร์ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2489 มีการเลี้ยงไก่อย่างแพร่หลาย เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นและจอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและปศุสัตว์แห่งชาติ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงไก่เป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. 2494 - 2495 ได้มีการเลี้ยงไก่ลูกผสม เพื่อให้ได้ไข่ดกและทนทานต่อสภาพแวดล้อมของเมืองไทย เช่น พันธุ์ฮอสตราไวท์โร้ดบาร์ นอกจากนี้องค์การอาหารและเกษตรขององค์การสหประชาชาติยังได้ส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงไก่และโรคไก่เข้ามาช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงไก่ในประเทศไทย อีกทั้งกรมปศุสัตว์ได้ทำการศึกษาทดลองและผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงไก่ไข่ มีการศึกษาการใช้ตู้ฟักไฟฟ้าขนาดใหญ่ ทดลองใช้ใบกระถินและน้ำมันตับปลาเป็นส่วนผสมของอาหารไก่ ทดลองการเลี้ยงไก่ไข่แบบขังกรง และผลิตวัคซีนเพื่อช่วยเหลือผู้เลี้ยงไก่ขึ้น และการเลี้ยงไก่ไข่เริ่มเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากขึ้น จนกลายเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของคนไทยในปัจจุบัน

สรุปได้ว่า ประวัติการเลี้ยงไก่ในประเทศไทย มีการเลี้ยงตามบ้านเพื่อกินเนื้อและกินไข่ เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติให้ไก่อาศัยตามใต้ถุนบ้าน ชายคา โรงนา และต้นไม้ ตามบริบทของชุมชน พันธุ์ไก่ที่เลี้ยงจะเป็นไก่พันธุ์เมือง เช่น ไก่แจ้ ไก่อยู่ และไก่ตะเภา โดยเริ่มต้นการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เมื่อปี พ.ศ. 2446 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มการเลี้ยงแบบสมัยใหม่ ในปี พ.ศ. 2467 ได้มีการนำไก่จากต่างประเทศพันธุ์เล็กฮอร์น มาเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2484 หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ และเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ได้ร่วมมือกันทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์ต่าง ๆ ที่แผนกสัตว์เล็ก บางเขนและมีการแข่งขันเลี้ยงไก่ไข่ดกเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2492 ได้ส่งไก่พันธุ์โร้ดไอส์แลนด์แดง จากประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธุ์ฮอสตราไวท์จากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาทดลองเลี้ยงและส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงเป็นอาชีพ รวมทั้งได้ส่งไก่พันธุ์อื่น ๆ เข้ามาเลี้ยง เช่น ไก่พันธุ์บาร์พลิมัทรีด ไก่พันธุ์ นิวแฮมเชอร์ ในปี พ.ศ. 2489 มีการเลี้ยงไก่อย่างแพร่หลาย เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและจอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและปศุสัตว์แห่งชาติ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงไก่เป็นอย่างมาก และ ในปี พ.ศ. 2494 - 2495 ได้มีการเลี้ยงไก่ลูกผสม เพื่อให้ได้ไข่ดก มีความทนทานต่อโรคและสภาพแวดล้อมของเมืองไทย ต่อมาการเลี้ยงไก่ไข่เริ่มเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากขึ้น จนกลายเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของคนไทยในปัจจุบัน

1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

อาชีพการเลี้ยงไก่ไข่มีความสำคัญและเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนทั่วไปทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายประการ คือ (สุวรรณณี สิมะกรพันธ์. 2542 : 1-8)

1. ไก่ไข่เป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญ
2. ด้านเศรษฐกิจ เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นำมาซึ่งรายได้ของประเทศ
3. ด้านสังคม สามารถสร้างงานให้ประชาชนมีอาชีพ มีงานทำ
4. ผลพลอยได้จากการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ คือมูลไก่นำมาใช้ประโยชน์เป็นปุ๋ยได้

ปรเมศร์ ต้นดินพรัตน์ (2557 : 7) กล่าวว่า ปัจจุบันผู้บริโภคนิยมรับประทานไข่ไก่จำนวนมาก แม้ว่าประชาชนหรือผู้ประกอบการจะนิยมเลี้ยงกันอยู่ทั่วไปก็ตาม แต่ไข่ไก่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เพราะผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่โดยทั่วไป ใช้วิธีการเลี้ยงแบบปล่อยให้ไก่หากินเองตามธรรมชาติ และเลี้ยงเป็นจำนวนน้อย มีการให้อาหารบ้างเป็นบางครั้ง คราว จึงทำให้ไก่เจริญเติบโตช้าและเป็นโรคตายจำนวนมาก ดังนั้น หากผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีการศึกษาวิธีการและทักษะการเลี้ยงให้เข้าใจ พร้อมทั้งมีการดูแลป้องกันรักษาการเกิดโรคต่าง ๆ ก็จะทำให้ผลผลิตไก่พันธุ์ไข่ดีขึ้น จำหน่ายได้ราคาดี เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้เลี้ยงอีกทางหนึ่ง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีประโยชน์ ดังนี้

1. ทำให้ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีอาหารที่ดีมีคุณภาพไว้รับประทาน ช่วยให้เด็กเจริญเติบโตเร็ว และช่วยบำรุงสมอง มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด
2. ทำให้ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องเสียเงินไปซื้อเนื้อไก่ และไข่ไก่มารับประทาน สามารถนำเงินนั้นเก็บไว้ซื้อสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นและหากมีไข่ไก่เหลือรับประทานแล้วก็สามารถนำไปขายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกด้วย
3. มูลไก่เป็นปุ๋ยคอกที่มีธาตุอาหารของพืชสูง ถือเป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่งของการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ และเป็นอาหารเลี้ยงปลาก็ได้ เนื่องจากมูลไก่พันธุ์ไข่มีธาตุอาหารทั้งไนโตรเจน โปรตีน แคลเซียม และฟอสฟอรัส
4. ไก่พันธุ์ไข่สามารถเลี้ยงเป็นอาชีพได้ เนื่องจากสามารถขายได้ทั้งไข่ไก่และเนื้อไก่ได้ราคาดีมาก หรือสามารถเลี้ยงเป็นงานอดิเรกก็ได้ ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
5. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
6. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ที่ปล่อยตามธรรมชาติจะช่วยให้ธรรมชาติ มีความสมดุลในระบบไร่นา คือ จะช่วยจิกกินแมลงที่ทำลายวัชพืชบางอย่าง

สรุปได้ว่า การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีความสำคัญและประโยชน์ คือ ทำให้ครัวเรือนของเกษตรกรมีอาชีพเสริมหลังฤดูทำนา ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีอาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เพื่อบริโภคและขายลดรายจ่ายในครัวเรือนและขายเป็นรายได้เสริม เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 พันธุ์ไก่ไข่

พันธุ์ไก่ไข่ที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทยในปัจจุบันส่วนมากแล้วเป็นพันธุ์ที่นำมาจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ได้มีการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์มาเป็นอย่างดีแล้ว เช่น ไก่ฟองโดและให้ไข่ทน พันธุ์ไก่ไข่ที่มีการเลี้ยงกันมากในขณะนี้แบ่งออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ ไก่พันธุ์แท้ เป็นไก่ที่ได้รับการคัดเลือกและผสมพันธุ์เป็นอย่างดีของนักผสมพันธุ์ จนลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ มา มีลักษณะรูปร่าง ขนาด สี และอื่น ๆ เหมือนบรรพบุรุษ ไก่พันธุ์แท้สำหรับไก่ไข่พันธุ์แท้ที่ยังเลี้ยงกันอยู่ในประเทศไทย มีดังนี้ (ปรเมศร์ ดันดินพรัตน์, 2557 : 8-11)

1.3.1 โรดไอส์แลนด์แดง เป็นไก่พันธุ์เก่าแก่ โดยการผสมและคัดเลือกพันธุ์มาจากพันธุ์มาเลย์แดง ไก่เซียงไฮ้แดง ไก่เล็กฮอร์นสีน้ำตาล ไก่ไวอันดอทท์ และไก่บราห์มาส์ ไก่พันธุ์โรดไอส์แลนด์แดงมี 2 ชนิด คือ ชนิดหงอนกุหลาบและชนิดหงอนจักรแต่ที่นิยมเลี้ยงกันแพร่หลายเป็นชนิดหงอนจักร ไก่โรดไอส์แลนด์แดงหงอนจักรมีรูปร่างค่อนข้างยาวและลึกเหมือนสีเหลี่ยมยาว ขนมีสีน้ำตาลแกมแดง หงอนจักร ผิวหนังและแข้งสีเหลือง แผ่นหุ้มมีสีแดงเปลือกไข่มีสีน้ำตาล ลักษณะนิสัยเชื่อง แข็งแรง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เริ่มให้ไข่เมื่ออายุระหว่าง 5 ½ - 6 เดือน ให้ไข่ปีละประมาณ 280 - 300 ฟอง น้ำหนักตัวเมื่อโตเต็มที่เพศผู้หนัก 3.1 - 4.0 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 2.2 - 4.0 กิโลกรัม

1.3.2 บาร์พลิมท์หรือค เป็นไก่พันธุ์พลิมท์หรือคที่มีขนบาร์ คือ มีสีดำสลับกับขาวตามขวางของขน หงอนจักร ผิวหนังสีเหลือง ให้ไข่เปลือกสีน้ำตาล เริ่มให้ไข่เมื่ออายุประมาณ 5 ½ - 6 เดือน เป็นพันธุ์ที่ได้มีการผสมและคัดเลือกพันธุ์โดยการผสมระหว่างไก่ตัวผู้พันธุ์โดมินิคกับไก่ตัวเมียพันธุ์โคชินดำหรือจาวดำ ปัจจุบันใช้เป็นสายแม่ผสมกับไก่ตัวผู้พันธุ์โรดไอส์แลนด์แดงหรือพันธุ์นิวแฮมเชอร์ ลูกผสมที่ได้จะสามารถคัดเพศเมื่ออายุ 1 วัน ได้ โดยลูกผสมตัวเมีย จะมีขนสีดำและให้ไข่ดก ส่วนลูกผสมตัวผู้มีสีบาร์ ปัจจุบันไก่บาร์พลิมท์หรือคยังนิยมใช้เป็นสายแม่ผสมกับไก่ตัวผู้โรดไอส์แลนด์แดง เพื่อผลิตลูกผสมชนิดคัดเพศได้เมื่อแรกเกิดโดยดูจากสีของขน

1.3.3 เล็กฮอร์นขาวหงอนจักร จัดเป็นไก่พันธุ์ที่นิยมเลี้ยงกันแพร่หลายที่สุด เป็นพันธุ์ที่มีขนาดเล็ก ขนสีขาว ให้ไข่เร็ว ไข่ดก ไข่เปลือกสีขาว มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยน

อาหารค่อนข้างสูงเพราะมีขนาดเล็ก ทนต่ออากาศร้อนได้ดี เริ่มให้ไข่เมื่ออายุ 4 ½ - 5 เดือน ให้ไข่ปีละประมาณ 300 ฟอง น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่เพศผู้หนัก 2.2 - 2.9 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 1.8 - 2.2 กิโลกรัม

1.3.4 ไก่ลูกผสม เป็นไก่ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างไก่พันธุ์ 2 พันธุ์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้ไก่ที่ให้ไข่ดก เพื่อเป็นการผลิตไข่ในราคาที่ถูกที่สุด ส่วนมากแล้วการผสมไก่ประเภทนี้ลูกผสมที่ได้จะมีลักษณะที่ดีกว่าพ่อแม่พันธุ์ โดยเฉพาะความทนทานต่อโรค ไก่ลูกผสมที่ยังมีผู้นิยมเลี้ยงอยู่บ้างได้แก่ ไก่ลูกผสมระหว่างพ่อโร้ด + แม่บาร์, พ่อบาร์ + แม่โร้ด, เล็กฮอร์น + โร้ด, โร้ด + ไชบริด และลูกผสม 3 สายเลือด คือ ลูกตัวเมียที่ได้จากลูกผสมพ่อโร้ด + แม่บาร์ นำไปผสมกับพ่อไก่ลูกผสมที่ได้มีเนื้อดี โตเร็ว และไข่ดีพอสมควร เหมาะสำหรับนำไปเลี้ยงเป็นรายได้เสริม

1.3.5 ไก่ไชบริด เป็นไก่พันธุ์ไข่ที่มีผู้นิยมเลี้ยงกันมากที่สุดในปัจจุบัน เป็นพันธุ์ไก่ที่ผสมขึ้นเป็นพิเศษ ซึ่งบริษัทผู้ผลิตลูกไก่พันธุ์ไข่จำหน่ายได้มีการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ไก่พันธุ์ที่ให้ผลผลิตไข่สูง และมีคุณภาพตามความต้องการของตลาด คือ ให้ไข่ดก เปลือกไข่สีน้ำตาล ไข่ฟองโตและไข่ทน ไก่ไชบริดจะมีลักษณะเด่นประจำพันธุ์และมีข้อมูลประจำพันธุ์อย่างละเอียด เช่น อัตราการเจริญเติบโต เปอร์เซ็นต์การไข่ ระยะเวลาการให้ไข่ ขนาดของแม่ไก่ อัตราการเลี้ยงรอด ขนาดของฟองไข่ สีของเปลือกไข่ ปริมาณอาหารที่กิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามไก่ไชบริดนี้ต้องเลี้ยงด้วยอาหารที่มีคุณภาพสูง มีการจัดการที่ถูกต้อง เช่น การควบคุมน้ำหนักตัว การควบคุมการกินอาหาร การควบคุมแสงสว่าง ตลอดจนทั้งการสุขาภิบาลและการป้องกันโรคที่ดี

เฉลิมชัย สังข์มณฑล (2555 : 16-22) กล่าวว่า พันธุ์ไก่ไข่ที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทยแบ่งออกได้ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. ไก่พันธุ์แท้ เป็นไก่ที่ได้รับการคัดเลือกและผสมพันธุ์เป็นอย่างดีของนักผสมพันธุ์ จนลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ มา มีลักษณะรูปร่าง ขนาด สี และอื่น ๆ เหมือนบรรพบุรุษไก่พันธุ์แท้สำหรับไข่พันธุ์แท้ที่ยังมีเลี้ยงในเมืองไทย ได้แก่

1.1 พันธุ์โร้ดไอส์แลนด์เรด (Rhode Island Red) หรือที่เรียกสั้นว่าไก่โร้ด มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นไก่พันธุ์เก่าแก่พันธุ์หนึ่งมีอายุกว่า 100 ปี โดยการผสมและคัดเลือกพันธุ์มาจากพันธุ์มาเลย์แดง ไก่เซียงไฮ้แดง ไก่เล็กฮอร์นสีน้ำตาล ไก่ไวอันคอตท์ และ ไก่บราห์มาส์ ไก่พันธุ์โร้ดไอส์แลนด์แดงมี 2 ชนิดคือ ชนิดหงอนกุหลาบ และชนิดหงอนจักรแต่ที่นิยมเลี้ยงกันแพร่หลายเป็นชนิดหงอนจักร ไก่โร้ดไอส์แลนด์แดง

หงอนจักรมีรูปร่างค่อนข้างยาวและลึก เหมือนสีเหลี่ยมยาว ขนมีสีน้ำตาลแกมแดง หงอนจักร ผิวหนังและแข้งสีเหลือง แผ่นหูมีสีแดง เปลือกไขมีสีน้ำตาล ลักษณะนิสัยเชิง แข็งแรง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เริ่มให้ไข่เมื่ออายุระหว่าง 5 ½ - 6 เดือน ให้ไข่ปีละประมาณ 280 - 300 ฟอง น้ำหนักตัวเมื่อโตเต็มที่เพศผู้หนัก 3.1 - 4.0 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 2.2 - 4.0 กิโลกรัม สมัยก่อนนิยมเลี้ยงเป็นไก่ไข่เพราะให้ไข่ดก แต่ปัจจุบันนิยมเลี้ยงเป็นไก่ต้นพันธุ์ ในการผลิตไข่ลูกผสมทางการค้า เพื่อให้ได้ลูกผสมที่สามารถคัดเพศได้เมื่ออายุ 1 วัน โดยดูความแตกต่างของสีขน ไก่ไข่เพื่อการค้าในปัจจุบันที่ให้ไข่เปลือกสีน้ำตาลนั้น มักมาจากการผสมข้ามพันธุ์ของไก่โร้ด ไอส์แลนด์แดงหงอนจักรกับไก่พันธุ์บาร์พลิมัทหรือลูกผสมที่จะได้ให้ไข่ดก ไข่เปลือก มีสีน้ำตาลและให้ไข่ฟองโต

1.2 พันธุ์บาร์พลิมัทหรือ (Barred Plymouth Rock) หรือที่เรียกกันว่า ไก่บาร์ เป็นไก่พันธุ์พลิมัทหรือที่มีขนบาร์ คือมีสีดำสลับกับขาวตามขวางของขน หงอนจักร ผิวหนังสีเหลือง ให้ไข่เปลือกสีน้ำตาล เริ่มให้ไข่เมื่ออายุประมาณ 5 ½ - 6 เดือน เป็นพันธุ์ที่ได้มีการผสมและคัดเลือกพันธุ์ขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ. 1865 โดยการผสมระหว่างไก่ตัวผู้พันธุ์โดมินิคกับไก่ตัวเมียพันธุ์โคชินดำหรือจาวรด้า เคยเป็นไก่ที่ได้รับความนิยมเลี้ยงเป็นไก่ไข่อยู่ระยะหนึ่ง เมื่อประมาณ 27 ปีก่อน ปัจจุบันใช้เป็นสายแม่ผสมกับไก่ตัวผู้พันธุ์โร้ด ไอส์แลนด์แดงหรือพันธุ์นิวแฮมเชียร์ ลูกผสมที่ได้จะสามารถคัดเพศเมียเมื่ออายุ 1 วัน ได้ โดยลูกผสมตัวเมีย จะมีขนสีดำและให้ไข่ดก ส่วนลูกผสมตัวผู้มีสีบาร์

1.3 พันธุ์เล็กฮอร์นขาวหงอนจักร (Single Comb White Leghorn) มีถิ่นกำเนิดจากประเทศอิตาลี จัดเป็นไก่พันธุ์ที่นิยมเลี้ยงกันแพร่หลายที่สุดในบรรดาไก่เล็กฮอร์นด้วยกัน เป็นพันธุ์ที่มีขนาดเล็ก ขนสีขาว ให้ไข่เร็ว ให้ไข่ดก ไข่เปลือกสีขาว มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารค่อนข้างสูงเพราะมีขนาดเล็ก ทนต่ออากาศร้อนได้ดี เริ่มให้ไข่เมื่ออายุ 4 ½ - 5 เดือน ให้ไข่ปีละประมาณ 300 ฟอง น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่เพศผู้หนัก 2.2 - 2.9 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 1.8 - 2.2 กิโลกรัม ปัจจุบันนิยมใช้ไก่พันธุ์เล็กฮอร์นขาวหงอนจักรผสมข้ามสายพันธุ์ตั้งแต่สองสายพันธุ์ขึ้นไป เพื่อผลิตเป็นไก่ไข่ลูกผสมเพื่อการค้า

2. ไก่พันธุ์ลูกผสม (Hybrid Breeds) เป็นไก่ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างไก่พันธุ์ 2 พันธุ์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้ไก่ที่ให้ไข่ดก เพื่อเป็นการผลิตไข่ในราคาที่ถูกที่สุด ส่วนมากการผสมไก่ประเภทนี้ลูกผสมที่ได้จะมีลักษณะที่ดีกว่าพ่อแม่พันธุ์ โดยเฉพาะความทนทานต่อโรค ไก่ลูกผสมที่ยังมีผู้นิยมเลี้ยงอยู่บ้างได้แก่ ไก่ลูกผสมระหว่างพ่อโร้ด + แม่บาร์, พ่อบาร์ + แม่โร้ด, เล็กฮอร์น + โร้ด, โร้ด + โยบริด และลูกผสม 3 สายเลือด คือ ลูกตัวเมียที่ได้

จากลูกผสมพ่อไรต์ + แม่บาร์ นำไปผสมกับพ่อไก่อุ ลูกผสมที่ได้มีเนื้อดี โตเร็ว และไข่ดีพอสมควร เหมาะสำหรับนำไปเลี้ยงเป็นรายได้เสริม ไก่ไฮบริด เป็นไก่พันธุ์ไข่ที่มีผู้นิยมเลี้ยงกันมากที่สุดในปัจจุบัน เป็นพันธุ์ไก่ที่ผสมขึ้นเป็นพิเศษ ซึ่งบริษัทผู้ผลิตลูกไก่พันธุ์ไข่จำหน่ายได้มีการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ไก่พันธุ์ที่ให้ผลผลิตไข่สูง และมีคุณภาพตามความต้องการของตลาด คือ ไข่คง เปลือกไข่สีน้ำตาล ไข่ฟองโตและไข่ทน ไก่ไฮบริดจะมีลักษณะเด่นประจำพันธุ์และมีข้อมูลประจำพันธุ์อย่างละเอียด เช่น อัตราการเจริญเติบโต เปอร์เซ็นต์การไข่ ระยะเวลาในการให้ไข่ ขนาดของแม่ไก่ อัตราการเลี้ยงรอด ขนาดของฟองไข่ สีของเปลือกไข่ ปริมาณอาหารที่กิน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไก่ไฮบริดนี้ต้องเลี้ยงด้วยอาหารที่มีคุณภาพสูง มีการจัดการที่ถูกต้อง เช่น การควบคุมน้ำหนักตัว การควบคุมการกินอาหาร การควบคุมแสงสว่าง ตลอดจนการสุขาภิบาลและการป้องกันโรคที่ดี

ด้วยเหตุนี้ที่ไก่ไฮบริดส่วนใหญ่มีการผสมพันธุ์ที่ดำเนินการโดยบริษัทผู้ผลิตพันธุ์ไก่ไข่เป็นการค้า ซึ่งจะรักษาไก่ต้นพันธุ์และระบบการผสมพันธุ์ไว้เป็นความลับเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้า ไก่ไข่ไฮบริดจึงมีชื่อแตกต่างกันออกไปตามแต่บริษัทผู้ผลิตลูกไก่พันธุ์ไข่จะตั้งขึ้น ที่นิยมเลี้ยงกันในประเทศไทยได้แก่ ดีคาร์บ, ซุปเปอร์ฮาร์วี่, เอ-เอบราวัน เป็นต้น

สรุปได้ว่า พันธุ์ไก่ไข่ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ไก่พันธุ์แท้และไก่พันธุ์ลูกผสม พันธุ์ไข่ไก่ที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทยส่วนมากเป็นพันธุ์ลูกผสมเกือบทั้งสิ้น เพราะเป็นพันธุ์ที่มีการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์มาเป็นอย่างดีแล้ว

1.4 หลักการเลือกพันธุ์ไก่ไข่

พันธุ์ไก่ไข่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเลี้ยงไก่ไข่ให้ประสบผลสำเร็จ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (เฉลิมชัย สังข์มณฑล, 2555 : 22)

1.4.1 เป็นไก่พันธุ์ไข่สายเลือดที่ดี จะต้องมีการรูปร่างสมบูรณ์ แข็งแรง ขนดก มีน้ำหนักตัวตั้งแต่ 2-3 กิโลกรัม มีอายุตั้งแต่ 4 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี และมีความสามารถเฉพาะตัว คือ 1. เริ่มออกไข่เร็วเมื่ออายุ ประมาณ 4-5 เดือน 2. ให้ไข้อย่างน้อยปีละ 300 ฟอง 3. ไข่ฟองโต 4. ปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี 5. มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารค่อนข้างสูง และ 6. เชื่องและแข็งแรง

1.4.2 มีลักษณะดี ตรงตามพันธุ์และประเภทของไข่ไก่

1.4.3 ผลิตจากฟาร์มที่มีมาตรฐานดีและเชื่อถือได้

1.4.4 มีประสิทธิภาพในการให้ผลผลิตไข่สูง

1.4.5 มีอัตราการเลี้ยงรอดสูง แข็งแรง

1.4.6 ควรสอบถามผู้เลี้ยงรายอื่น ๆ เพื่อการเปรียบเทียบ

ปรเมศร์ ตันดินพรรัตน์ (2557 : 24) กล่าวว่า การเลือกไก่ที่มีคุณภาพดี คือ มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง มีขนาดและสีต้นสม่ำเสมอตรงตามสายพันธุ์ มีขนอุยยาวฟูและแห้งสนิท นัยน์ตากลมแจ่มใส ทำทางปราดเปรียว สะดือเข้าที่เรียบร้อย บริเวณก้นแห้งสะอาด ไม่มีลักษณะการสูญเสีย น้ำแข็งเต็มเป็นมัน ไม่เล็กทึบ มีน้ำหนักเกินมาตรฐานขั้นต่ำและปราศจากลักษณะพิการใด ๆ ทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า หลักการเลือกพันธุ์ไก่ไข่ คือ จะต้องมีการรูปร่างสมบูรณ์ แข็งแรง ขนดก มีลักษณะดี ตรงตามสายพันธุ์ แจ่มใส ทำทางปราดเปรียว สะดือเข้าที่เรียบร้อย บริเวณก้นแห้งสะอาด ไม่พิการ และผลิตจากฟาร์มที่มีมาตรฐานดีและเชื่อถือได้

1.5 วิธีการปรับปรุงพันธุ์ไก่ไข่

การเลี้ยงไก่ไข่ในประเทศไทย ได้พัฒนามาจากการเลี้ยงไก่พันธุ์แท้มาเป็น ไก่พันธุ์ลูกผสมที่บริษัทเอกชนนำเข้ามาเผยแพร่และได้รับความนิยมมาก ซึ่งมารายละเอียดดังนี้ (สุวรรณณี สิมะกรพันธ์. 2542 : 57-66)

1.5.1 การผสมพันธุ์ไก่ไข่ เมื่อแม่ไก่อายุได้ครบ 20 สัปดาห์ ให้ทำการเจาะเลือดพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ไก่เพื่อตรวจโรคไข้ขาว คัดไก่ที่เป็นโรคไข้ขาวออกจากฝูง ไม่นำมาผสมพันธุ์ เพราะโรคนี้ติดต่อถึงลูกไก่ได้ทางเปลือกไข่ และระบาดได้ดีในผู้ฟัก ทำให้ไข่ฟักไม่ออกตายมากในระยะสุดท้ายของการฟัก หรือเรียกว่าตายโคม นอกจากนี้ลูกไก่ที่ฟักออกมาได้จะอ่อนแอ ไข่เหลวขาวติดกันลูกไก่ ไข่ไม่ออก แกรนและตายมากในระยะกอก 1-4 สัปดาห์ ดังนั้น ฝูงไก่พันธุ์จึงเข้มงวดต่อการกำจัดโรคไข้ขาวออกให้ได้ 100% จึงจะปลอดภัยไก่ที่เป็นโรคให้คัดออกจากฝูงและทำลายเพราะปล่อยไว้ในฝูงจะมีโอกาสกระจายโรคไปสู่ตัวอื่นทำให้เราไม่ปลอดภัยในการที่จะผลิตลูกไก่พันธุ์ไข่

1.5.2 การผสมพันธุ์ไก่ไข่เพื่อผลิตลูก มี 2 วิธี คือ

- 1) การผสมแบบธรรมชาติเป็นการผสมฝูง พ่อ 1 ตัว ผสมกับแม่ 10 - 11 ตัว การผสมฝูงเล็กดีที่สุดคือ ฝูงละ 11 ตัว มีพ่อ 1 ตัว แม่ 10 ตัว แต่ไก่สามสายสามารถผสมฝูงใหญ่ได้ฝูงละ มากกว่า 1,000 ตัว ไก่ 3 สาย สามารถผสมกับพ่อพันธุ์พื้นเมืองทำเป็นลูกผสม 4 สายได้ หรือผสมกันเองได้ระหว่างพ่อแม่ 3 สายพันธุ์เดียวกัน เพื่อทดแทนพันธุ์ในปีต่อไปก็ได้
- 2) การผสมเทียม เป็นการผสมเทียมพ่อ 1 ตัว สามารถผสมกับตัวเมียได้ 30-50 ตัว ผสมสัปดาห์ละ 2 ครั้งก็พอ การผสมครั้งหนึ่ง ๆ น้ำเชื้อสามารถอยู่ในท่อนำไข่ของตัวเมีย 10-15 วัน วิธีผสมเทียมทางปฏิบัติมี 2 ขั้นตอนดังนี้

(1) ขั้นตอนการรีดน้ำเชื้อตัวผู้ การรีดน้ำเชื้อจากไก่ออกข้างหน้าหัวไก่ออยู่ด้านหลังของคนอุ้ม การอุ้มไก่อมีเทคนิค คือ จะต้องจับไก่อกระชับไว้ที่เอวยื่นห่างไก่ออกข้างหน้าหัวไก่ออยู่ด้านหลังของคนอุ้ม การกดไก่อไว้ไม่ให้ไก่อรู้สึกว่ามีแรงหรือโยกไปโยกมา ขณะที่อีกคนหนึ่งทำการรีดน้ำเชื้อไก่อ การอุ้มไก่อที่ถูกต้องนั้นมือขวาจะจับขาไก่อทั้ง 2 ข้าง รวบเข้าหากัน โดยใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางอยู่ระหว่างขาทั้งสองป้องกันเวลารวบขาไก่อเข้าหากัน ไก่อจะเจ็บขาคูที่จับขาไก่ออยู่ระหว่างหัวเข่า ข้อต่อระหว่างแข้งกับโคนขาส่วนมือซ้ายของผู้อุ้มไก่อจะจับอยู่ที่ใต้ท้องและปีกกระชับเข้าหากัน ช่วยไม่ให้ไก่อโยก โครงเครงคนรีดน้ำเชื้อในมือขวาดึงกรวยร่อนน้ำเชื้อ หรือไม้ก็เป็นแก้วน้ำ ขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-2 นิ้ว อาจจะเป็นพลาสติกแทนแก้วก็ได้ ข้อสำคัญ คือ ภาชนะต้องสะอาดล้างด้วยน้ำกลั่น หรือน้ำเกลือที่เตรียมไว้สำหรับเจือจางน้ำเชื้อ ไก่อถึงเวลารีดน้ำเชื้อ คนรีดใช้มือซ้ายลูบหลังพอไก่อเบา ๆ จากโคนปีกผ่านมาที่หลังและโคนหางพอถึงโคนหางใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้กระตุ้นอย่างรวดเร็วที่โคนหาง ไก่อจะมีความรู้สึกเสียวและแสดงปฏิกิริยากระดกหางขึ้นพร้อม ๆ กับคันอวัยวะเพศรูปร่างเป็นลอนรูปปลายแหลมยื่นออกมาจากรูทวารให้เห็นอวัยวะดังกล่าว เป็นที่เก็บน้ำเชื้อและฉีดน้ำเชื้อในเวลาผสมพันธุ์ ซึ่งอยู่เหนือรูที่ไก่อใช้ถ่ายมูล อวัยวะเพศนี้เวลาปกติจะหดตัวเก็บไว้ภายในมองไม่เห็น เวลารีดน้ำเชื้อมีเทคนิคสำคัญคือ ความเร็วระหว่างที่บีบกระตุ้น โคนหางให้หางไก่อกระดกขึ้น ขึ้นกับการเปลี่ยนมือมาบีบโคนอวัยวะเพศ ถ้าทำได้เร็วก็จะทำให้รีดน้ำเชื้อได้มาก ในด้านปฏิบัติจริงแล้วพอกระตุ้น โคนหางด้วยนิ้วมือซ้ายแล้วไก่อจะกระดกหางขึ้น ผู้รีดต้องเอามือซ้ายมาเบียดกันไก่อโดยใช้ฝ่ามือซ้ายลูบจากบริเวณใต้ทวารคั้นปาดขึ้นด้านบน เพื่อเปิดให้เห็นอวัยวะเพศอีกครั้งหนึ่ง ช่วงที่เอามือลูบเปิดทวารนี้ไก่อจะมีความรู้สึกทางเพศ และจะกดหางของมันดันสวนกับมือผู้รีดแล้วมันจะผ่อนคลายแรงกดลงขณะที่มือเราลูบผ่านทวารของมัน จึงหาเวลานี้อวัยวะเพศจะโผล่ออกมามาก ปากทวารจะเปิดกว้างให้เห็นอวัยวะเพศผู้ชัดเจน ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้รีดน้ำเชื้อออกมาจากด้าน โคนอวัยวะเพศออกมาทางด้านนอกจะเห็นมีน้ำเชื้อสดสีขุ่นขาวไหลออกมาจากนั้น ก็ใช้ภาชนะในมือขวาไปรองน้ำเชื้อไว้ ก่อนที่จะร่อนน้ำเชื้อให้ดูดี ๆ ว่าไม่มีจี้ไก่อไหลออกมาด้วย

(2) เมื่อได้น้ำเชื้อมาแล้วให้ทำเจือจางโดยใช้น้ำกลั่นที่ละลายเกลือแกงบริสุทธิ์ความเข้มข้นของเกลือเท่ากับ 0.75% จำนวน 2-3 เท่า ของน้ำเชื้อ ใช้ปลายโซ่ริงที่ใช้ฉีดน้ำเชื้อคนเข้ากันให้ดี แล้วจึงนำไปฉีดเข้าที่ปากทางเข้าท่อไข่ของไก่อตัวเมีย ตัวละ 0.01-0.02 ซีซี. หรือว่า 1 ซีซี. ฉีดได้ 50-100 ตัว นั่นเอง สำหรับสารละลายเจือจางน้ำเชื้อ ถ้าไม่ผสมเองก็ใช้น้ำเกลือที่ใช้ในโรงพยาบาลสำหรับคนป่วยที่มีความเข้มข้นของเกลือ 0.9% แทนได้ และ

ราคาไม่แพงหาซื้อได้ง่ายอีกด้วย การฉีดน้ำเชื้อเข้าตัวเมียจะต้องใช้คน 2 คน ขึ้นไปถ้าหากไก่มีมาก โดยคนที่ 1 เป็นคนฉีด ส่วนที่เหลือเป็นคนเปิดกันไก่ตัวเมีย การเปิดกันไก่ตัวเมียเพื่อให้เห็นปากทางเข้าท่อไข่ ให้ปฏิบัติได้โดยตรงภายในกรง ไม่จำเป็นต้องอุ้มแม่ไก่ออกมาข้างนอกกรง วิธีการก็โดยการเปิดกรงจับแม่ไก่หันก้นออกมาทางหน้าตรงดับ แล้วใช้มือซ้ายกดกลางหลังแม่ไก่ พร้อมใช้นิ้วมือกดกระดูกสันหลังที่มือกดอยู่ แม่ไก่จะหมอบลงกางปีกออกและกระดกหางขึ้น พร้อมนี้ใช้มือขวาสอดเข้าไปในกรงด้านข้างจับที่ก้นไก่ได้ทวารแล้วกดท้องดันไปข้างหน้าเลื่อนมือซ้ายมาช่วยมือขวา คือใช้มือซ้ายเปิดหางแม่ไก่ให้กระดกขึ้นพอมองเห็นทวาร และปากท่อไข่ที่แม่ไก่จะดันปากท่อไข่โผล่ออกมาให้เห็นอยู่ด้านซ้ายของทวารหนัก ที่ปากท่อนี้เป็นที่สอดไซริงค์เข้าไปประมาณ 1-2 นิ้ว ในแนวตรงขนาดก้นลำดัง แล้วฉีดน้ำเชื้อเข้าไป

ประกาศ ธาราฉาย (2557 : 1) กล่าวว่า การปรับปรุงสายพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกไก่ที่มีสมรรถนะการให้ผลผลิตไข่เป็นหลักทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ไก่ไข่ในปัจจุบันสามารถแบ่งไก่ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ไก่ไข่ที่ให้ไข่เปลือกสีขาวและไก่ไข่ที่ให้ไข่เปลือกสีน้ำตาลหรือเรียกว่า ไก่สีน้ำตาลตามสีของขนปกคลุมลำตัว พ่อแม่พันธุ์ไก่กระทง (Broiler breeder) เป็นไก่ที่ได้รับการคัดเลือกและปรับปรุงสายพันธุ์มาเพื่อให้ได้ลูกไก่ที่มีการเจริญเติบโตเร็ว อายุการเลี้ยงสั้น ให้น้ำเนื้อมาก แต่จะมีผลทำให้ผลผลิตไข่ต่ำ พ่อแม่พันธุ์ไก่กระทงในปัจจุบันได้มีการพัฒนาสายพันธุ์ออกมาเป็น สายพันธุ์มาตรฐาน (Standard type) และสายพันธุ์ขนาดเล็ก (Mini-type หรือ dwarf-type breeder) ปัจจุบันบริษัทผู้ผลิตสายพันธุ์ไก่กระทงนิยมใช้ไก่แม่พันธุ์สายพันธุ์ขนาดเล็กผสมพันธุ์กับไก่พ่อพันธุ์สายพันธุ์มาตรฐานเพื่อผลิตเป็นลูกไก่กระทง พันธุ์ซึ่งจะได้รับการปรับปรุงพันธุ์แยกกันเพื่อผลิตเป็นสายพ่อพันธุ์ หรือสายแม่พันธุ์ โดยเฉพาะ จำนวน ไก่สายพ่อพันธุ์และสายแม่พันธุ์ที่จะส่งเข้ามาเลี้ยงนั้นจะต้องคำนึงถึงสัดส่วนของเพศและอัตราการเลี้ยงต่อพื้นที่ด้วย สัดส่วนที่นิยมใช้สำหรับไก่พ่อแม่พันธุ์ไก่กระทงจะใช้อัตราส่วนไก่พ่อพันธุ์จำนวน 12-15 ตัว/ไก่แม่พันธุ์ 100 ตัว ส่วนไก่พ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่จะใช้อัตราส่วนไก่พ่อพันธุ์จำนวน 10-12 ตัว/ไก่แม่พันธุ์ 100 ตัว

สรุปได้ว่า วิธีการปรับปรุงพันธุ์ไก่ไข่ เป็นการพัฒนามาจากการเลี้ยงไก่พันธุ์แท้มาเป็นไก่พันธุ์ลูกผสม โดยการผสมแบบธรรมชาติและผสมเทียม

2. โรงเรือนและอุปกรณ์การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

โรงเรือนและอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเลือกสถานที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

สถานที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ นับเป็นปัจจัยที่บ่งบอกความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ควรให้ความสนใจการเลือกสถานที่เลี้ยง ควรพิจารณาสิ่งสำคัญ ดังนี้ (สุวรรณดี สิมะกรพันธ์. 2542 : 91-92)

1. ควรเป็นที่เนินและเป็นที่ระบายน้ำได้ดี เพราะเมื่อถึงฤดูฝนเวลาฝนตกลงมา น้ำจะได้ไม่ท่วมขัง หากบริเวณใกล้เลี้ยงเป็นที่น้ำก็จะดีมาก เนื่องจากเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวที่ ตกหล่นจะเป็นอาหารของไก่ที่เลี้ยงอยู่
2. ใกล้แหล่งน้ำจืด การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่จำเป็นต้องมีน้ำจืดที่สะอาดให้กิน ตลอดเวลา ถ้าไก่ขาดน้ำแล้ว การเจริญเติบโตอาจลดลงได้
3. สถานที่ที่จะเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่นั้น ไม่ควรเป็นที่ที่เคยมีโรคระบาดมาก่อน
4. ควรอยู่ห่างจากแหล่งชุมชนพอสมควร ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้กลิ่นและเสียง ไปรบกวนหรือไปทำความรำคาญให้กับชาวบ้านใกล้เคียง
5. อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม เพื่อเป็นการประหยัดค่าขนส่ง ไม่ว่าจะเป็นการขน อาหาร วัสดุในการเลี้ยงเข้ามา หรือนำไข่ไก่ออกไปจำหน่าย ต้องทำได้ง่ายและสะดวก
6. บริเวณที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ควรมีต้นไม้เพื่อบังแสงแดดในตอนกลางวัน จะช่วยให้สถานที่เลี้ยงมีความร่มเย็น ทำให้ไก่พันธุ์ไม่เครียดเกินไป การเจริญเติบโตก็เป็นไปตามปกติ
7. จะต้องไม่ไกลจากบ้านพักของผู้เลี้ยงมากเกินไปนัก ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการ ดูแล
8. บริเวณที่เลี้ยงควรอยู่ในที่ที่ปลอดภัยจากขโมยและสัตว์ร้ายต่าง ๆ เช่น งู พังพอน และสุนัขด้วย

ปรเมศร์ ตันดินพรัตน์ (2557 : 12) ระบุว่า การเลือกสถานที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ควร สร้างให้ความยาวอยู่ในแนวทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก มีลักษณะที่สามารถกันแดด กันฝน และลมแรงได้ดี เย็นสบาย มีการระบายอากาศได้ดี ไม่อับลมและไม่ถึงกับลมโกรก ให้ แสงแดดในช่วงเช้าและช่วงเย็นส่องเข้าถึงพื้นที่โรงเรือนได้ สามารถรักษาความสะอาดได้ง่าย ระบายน้ำได้ดี น้ำไม่ขังแฉะ และไม่รกรุงรังป้องกันศัตรูต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า การเลือกสถานที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เพื่อลดความร้อนจากแสงแดดในตอน เที่ยงและตอนบ่าย ควรสร้างให้ความยาวอยู่ในแนวทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก และรับลมเย็น เข้าทางด้านข้างของโรงเรือน เพราะเป็นทิศทางลมธรรมชาติที่จะพัดจากทิศเหนือไปทิศใต้ใน ฤดูหนาว สามารถรักษาความสะอาดได้ง่าย ระบายน้ำได้ดี น้ำไม่ขังแฉะ และไม่รกรุงรัง ป้องกันศัตรูต่าง ๆ เช่น งู พังพอน และสุนัขด้วย

2.2 ลักษณะของโรงเรียนไก่พันธุ์ไข่

เฉลิมชัย สังข์มณฑล (2555 : 23-25) การสร้างโรงเรียนเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เพื่อการค้า จำเป็นจะต้องสร้างโรงเรียนให้ถูกแบบ มีความแข็งแรง ทนทาน และสามารถใช้ได้นาน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เลี้ยงไก่ไข่จะต้องสร้างโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน โรงเรียนที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. สามารถป้องกันแดด ลม และฝน ได้ดี
2. ป้องกันศัตรูต่าง ๆ เช่น สุนัข งู นก หนู แมว ได้
3. รักษาความสะอาดได้ง่าย ไม่รกรุงรัง น้ำไม่ขัง
4. ควรห่างจากบ้านคนพอสมควร เพราะกลิ่นมูลไก่อาจจะไปรบกวนได้
5. ควรเป็นแบบที่สร้างได้ง่าย ราคาถูก ใช้วัสดุก่อสร้างที่หาได้ในท้องถิ่น
6. การสร้างโรงเรียนไม่ควรให้เป็นเรือนแฝด เว้นระยะห่างของแต่ละโรงเรียนไม่น้อยกว่า 10 เมตร เพื่อให้มีการระบายอากาศ และความชื้นได้ดี

7. ภายในโรงเรียนควรโปร่ง ไม่อับทึบ ไม่ชื้น และระบายอากาศดี

8. ควรสร้างโรงเรียนแบบประหยัด ใช้วัสดุก่อสร้างที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น รักษาความสะอาดง่าย ใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรคได้ทั่วถึง

9. มีระบบการให้อาหารและน้ำที่ดี

กรมปศุสัตว์ (2553 : 17) ได้ระบุไว้เกี่ยวกับสถานที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ สำหรับผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ควรพิจารณาสิ่งสำคัญ ดังนี้

1. สามารถป้องกันแดด ลม และฝน ได้ดี
2. ป้องกันศัตรูต่าง ๆ เช่น นก หนู แมว สุนัข
3. รักษาความสะอาดได้ง่าย
4. ควรห่างจากชุมชนพอสมควร และไม่ควรรออยู่ทางต้นลมของบ้านเพราะกลิ่นมูลไก่อาจจะไปรบกวนได้
5. ควรเป็นแบบที่สร้างได้ง่าย ราคาถูก ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น
6. การสร้างโรงเรียนไม่ควรให้เป็นเรือนแฝด เว้นระยะห่างของแต่ละโรงเรียนไม่น้อยกว่า 10 เมตร เพื่อให้มีการระบายอากาศ และความชื้นได้ดี และช่วยป้องกันการระบาดของโรคด้วย

สรุปได้ว่า การสร้างโรงเรียนเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เพื่อการค้า จำเป็นจะต้องสร้างโรงเรียนให้ถูกแบบ มีความแข็งแรง ทนทาน และสามารถใช้ได้นาน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เลี้ยงไก่

ไขจะต้องสร้างโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน โรงเรียนที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ 1) สามารถป้องกัน แคนดลม และฝนได้ดี 2) ป้องกันศัตรูต่าง ๆ 3) รักษาความสะอาดได้ง่าย 4) ควรห่างจาก ชุมชนพอสมควร และไม่ควรรออยู่ทางคันลมของบ้านเพราะกลิ่นมดไก่อาจจะไปรบกวนได้ 5) ควรเป็นแบบที่สร้างได้ง่าย ราคาถูกที่มีในท้องถิ่น 6) การสร้างโรงเรียนแบบเดี่ยว เว้น ระยะห่างของแต่ละโรงเรียนไม่น้อยกว่า 10 เมตร เพื่อให้มีการระบายอากาศ และความชื้นได้ดี และช่วยป้องกันการระบาดของโรคด้วย

2.3 รูปแบบของโรงเรียนไก่อพื้นที่ไข

กรมปศุสัตว์ (2553 : 17-18) ระบุไว้ว่า รูปแบบของโรงเรียนไก่อพื้นที่ไขไว้ดังนี้

1. แบบเพิงหมาแหงน จัดเป็นโรงเรียนที่สร้างได้ง่ายที่สุด เพราะไม่สลับ ซับซ้อน ลงทุนน้อยแต่มีข้อเสียคือ ถ้าหันหน้าของโรงเรียนเข้าในแนวทางของลมมรสุม ฝนจะ กลับเข้าไปในโรงเรียนได้ และมีความทนทานน้อย

2. แบบหน้าจั่ว การสร้างโรงเรียนแบบนี้จะสร้างยากกว่าแบบแรก ทั้งนี้เพราะ ต้องพิถีพิถันในการสร้างมากขึ้น ดังนั้น ค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าแรงงานในการก่อสร้างจึงสูงกว่า แบบแรก ข้อดีคือ สามารถป้องกันแดดและฝนได้ดีกว่าแบบเพิงหมาแหงนและมีความคงทน มากกว่า

3. แบบจั่วสองชั้น ลักษณะของโรงเรียนแบบนี้จะสร้างได้ยากกว่าสองแบบแรก แต่มีข้อดี คือ อากาศภายในโรงเรียนแบบนี้จะเย็นกว่าสองแบบแรกมาก ทั้งนี้เพราะจั่วสองชั้น จะเป็นที่ระบายอากาศร้อนได้ดี

4. แบบหน้าจั่วกลาย โรงเรียนแบบนี้มีคุณสมบัติดีกว่าแบบเพิงหมาแหงน กันฝนได้มากขึ้น แต่ค่าก่อสร้างจะสูงกว่าแบบเพิงหมาแหงน

5. แบบเพิงหมาแหงนกลาย ลักษณะของโรงเรียนแบบนี้จะดีกว่าแบบเพิงหมา แหงนและแบบหน้าจั่ว เพราะมีการระบายอากาศร้อน กันฝน กันแดดได้ดีกว่าและข้อสำคัญคือ ค่าก่อสร้างจะถูกลงกว่าแบบหน้าจั่วกลาย

เฉลิมชัย สังข์มณฑล (2555 : 25-28) ได้กล่าวถึงรูปแบบของโรงเรียนไก่อพื้นที่ไข ดังนี้

1. แบบเพิงหมาแหงน จัดเป็นโรงเรียนที่สร้างได้ง่ายที่สุด เพราะไม่สลับซับซ้อน ลงทุนน้อยแต่มีข้อเสียคือ ถ้าหันหน้าของโรงเรียนเข้าในแนวทางของลมมรสุม ฝนจะกลับเข้าไป ในโรงเรียนได้ และไม่มี ความทนทานเท่าที่ควร เนื่องจากจะถูกฝนและแดดอยู่เป็นประจำ

2. แบบหน้าจั่ว การสร้างโรงเรียนแบบนี้จะสร้างยากกว่าแบบแรก ทั้งนี้เพราะ ต้องพิถีพิถันในการสร้างมากขึ้น ดังนั้น ค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าแรงงานในการก่อสร้างจึงสูงกว่า

แบบแรก แต่โรงเรือนแบบนี้มีข้อดีคือ สามารถป้องกันแดดและฝนได้ดีกว่าแบบเพิงหมาแหงน

3. แบบจั่วสองชั้น ลักษณะของโรงเรือนแบบนี้จะสร้างได้ยากกว่าสองแบบแรก แต่มีข้อดี คือ อากาศภายในโรงเรือนแบบนี้จะเย็นกว่าสองแบบแรกมาก ทั้งนี้เพราะจั่วสองชั้นจะเป็นที่ระบายอากาศร้อนได้ดี ทำให้ไก่อยู่ได้อย่างสบายโดยไม่เกิดความเครียด

4. แบบหน้าจั่วกลาย โรงเรือนแบบนี้มีคุณสมบัติดีกว่าแบบเพิงหมาแหงน กันฝนได้มากขึ้น แต่ค่าก่อสร้างจะสูงกว่าแบบเพิงหมาแหงน

5. แบบเพิงหมาแหงนกลาย ลักษณะของโรงเรือนแบบนี้จะดีกว่าแบบเพิงหมาแหงนและแบบหน้าจั่ว เพราะมีการระบายอากาศร้อน กันฝน กันแดดได้ดีกว่าและข้อสำคัญคือค่าก่อสร้างจะถูกกว่าแบบหน้าจั่วกลาย

ภาพที่ 10 แบบของโรงเรือนเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ที่มา: เกลิมชัย สังข์มณฑล (2555 : 27)

สรุปได้ว่ารูปแบบของโรงเรือนไก่พันธุ์ไข่มี 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) แบบเพิงหมาแหงน จัดเป็นโรงเรือนที่สร้างได้ง่ายที่สุด เพราะไม่สลับซับซ้อน 2) แบบหน้าจั่ว โรงเรือนรูปแบบนี้สามารถป้องกันแดดและฝนได้ดีกว่าแบบเพิงหมาแหงนและมีความคงทนมากกว่า 3) แบบจั่วสองชั้น โรงเรือนแบบนี้ อากาศภายในโรงเรือนแบบนี้จะเย็นเพราะจั่วสองชั้นจะเป็นที่ระบายอากาศร้อนได้ดี 4) แบบหน้าจั่วกลาย โรงเรือนแบบนี้มีคุณสมบัติที่ดีที่คือกันฝนได้มากขึ้น แต่ค่าก่อสร้างจะสูงกว่าแบบเพิงหมาแหงน และ 5) แบบเพิงหมาแหงนกลาย ลักษณะของโรงเรือน

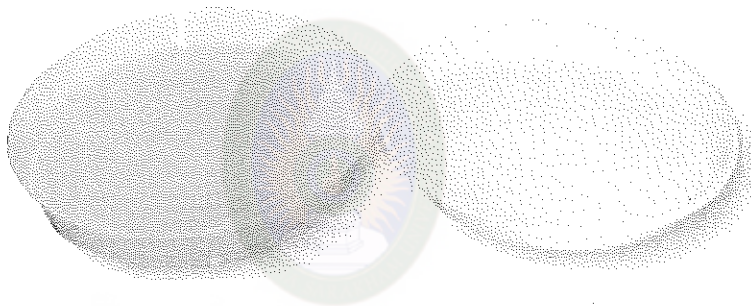
แบบนี้จะดีกว่าทุกแบบที่กล่าวมา เพราะมีการระบายอากาศร้อน กันฝน กันแดด ได้ดีกว่าและข้อสำคัญคือค่าก่อสร้างจะถูกกว่าแบบหน้าจั่วกลาย แต่อย่างไรรูปแบบของโรงเรียนมีทั้งข้อดีและข้อเสีย การเลือกรูปแบบโรงเรียนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ เช่น ความพร้อมด้านทุน ทรัพยากร และสภาพแวดล้อมของผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เองเช่นกัน

6.2.4 วัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

เฉลิมชัย สัจจัมณฑล (2555 : 40-55) การเลี้ยงไก่ไข่เป็นอาชีพหรือเพื่อการค้า จำเป็นที่ต้องมีอุปกรณ์การเลี้ยงที่จำเป็นและสำคัญนับตั้งแต่ระยะลูกไก่จนถึงระยะให้ไข่ ดังนี้

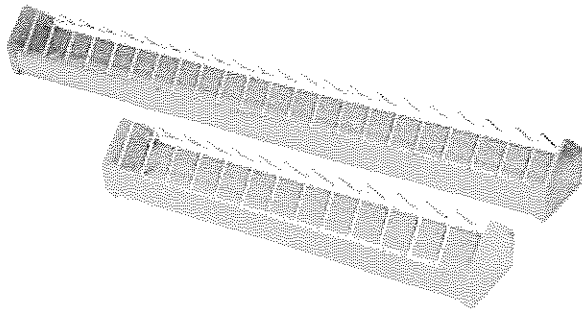
1. อุปกรณ์การให้อาหาร มีอยู่หลายแบบแต่ที่นิยมใช้กันมากมี 4 ชนิด คือ

1.1 ถาดอาหาร

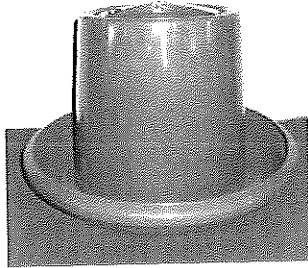
ภาพที่ 11 ถาดอาหาร
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.2 รางอาหาร

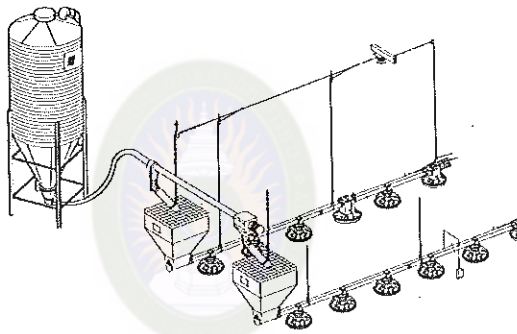
ภาพที่ 12 รางอาหาร

1.3 ถังอาหาร

ภาพที่ 13 ถังอาหาร

1.4 รางอาหารแบบอัตโนมัติ

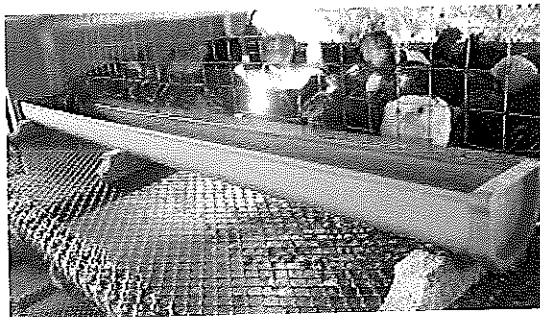

ภาพที่ 14 รางอาหารแบบอัตโนมัติ

2. อุปกรณ์ให้น้ำ แตกต่างกันไปตามช่วงอายุของไก่ อุปกรณ์ให้น้ำที่นิยม มีอยู่ 2 แบบ

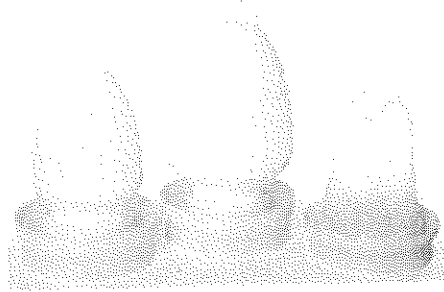
ดังนี้

2.1 แบบรางยาว รางนี้อาจทำด้วยสังกะสี พลาสติกหรือเอสลอน

ภาพที่ 15 อุปกรณ์ให้น้ำแบบรางยาว

2.2 แบบขวดมีฝาครอบ เป็นภาชนะใ้ให้น้ำที่นิยมใช้มากเพราะใช้สะดวกมีขายอยู่ทั่วไป มีหลายขนาด

ภาพที่ 16 อุปกรณ์ใ้ให้น้ำแบบขวดมีฝาครอบ

3. รั้งไข่ รั้งไข่ที่ดีที่สุดต้องมีขนาดกว้างพอ สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำความสะอาดได้ง่าย มีการระบายอากาศได้ดี เย็น ภายในมีความมืดพอ และวางอยู่ในที่มีความเหมาะสมภายในโรงเรือน รั้งไข่จะทำด้วยไม้หรือสังกะสี รั้งไข่ทำด้วยไม้้อาจจะมีปัญหาเรื่องการทำความสะอาด และจะเป็นที่อาศัยของไรแดง รั้งไข่ที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไปมีดังนี้

3.1 รั้งไข่เดี่ยว เป็นรั้งไข่ที่ใช้กันทั่วไปในประเทศ มีลักษณะเป็นแถวยาว แถวละ 4-6 ช่อง แต่ละช่องมีขนาดกว้าง 25-30 เซนติเมตร สูง 30-35 เซนติเมตร ด้านหน้าเปิดมีขอบสูงจากพื้นรั้งไข่ประมาณ 8-10 เซนติเมตร เพื่อป้องกันไข่และสิ่งรกรั้งไข่หลุดออกมาจากรั้งไข่ ด้านหลังอาจมีการปิดด้วยลวดตาข่ายตาห่าง เพื่อช่วยให้มีการระบายอากาศได้ดีขึ้น ด้านหน้ารั้งไข่ควรมีคอนให้ไก่เกาะเพื่อเข้าไปไข่ในรั้งไข่ได้สะดวก คอนเกาะหน้ารั้งไข่ รั้งไข่อาจวางเรียงเป็นแถวชั้นเดียวหรือวางซ้อนกันเป็นชั้น ๆ 2-3 ชั้น โดยให้ชั้นล่างสูงจากพื้นคอกประมาณ 45 เซนติเมตร ส่วนหลังคาของรั้งไข่ชั้นบนสุด ควรให้ลาดชันหรือมีลวดตาข่ายปิดกัน เพื่อป้องกันไก่บินขึ้นไปเกาะและนอนในเวลากลางคืน อัตราส่วนรั้งไข่ 1 รั้ง ต่อแม่ไก่ 4-5 ตัว

3.2 รั้งไข่แบบไหลออก เป็นรั้งไข่ที่นิยมใช้กันมาก ในการเลี้ยงไก่ไขบนพื้นไม้ระแนง พื้นไม้ไผ่หรือพื้นคอนกรีต รั้งไข่แบบนี้อาจตั้งเดี่ยวหรืออาจวางซ้อนกันเป็นแถว โดยพื้นของรั้งไข่ทำเศษตาข่ายมีความลาดเอียงประมาณ 10 องศา ซึ่งทำให้ไข่กลิ้งออกมาตามแนวลาดเอียงมาติดอยู่นอกรั้ง ทำให้ผู้เลี้ยงสามารถเก็บไข่ได้โดยไม่ต้องเข้าไปในโรงเรือน นับได้ว่าเป็นรั้งไข่ที่สะดวกกว่ารั้งไข่แบบอื่นมาก

4. อุปกรณ์การให้แสง เนื่องจากแสงสว่างมีความจำเป็นต่อการมองเห็นของไก่ ไม่ว่าจะเวลากินอาหาร กินน้ำ หรืออื่น ๆ นอกจากนี้แสงยังมีความสำคัญต่อการให้ไข่ของไก่ ดังนั้นภายในโรงเรือนจะต้องมีอุปกรณ์การให้แสงสว่างอย่างเพียงพอ หลอดไฟที่นิยมใช้กันมาก คือ

หลอดกลมธรรมดาและหลอดฟลูออเรสเซนต์หรือหลอดนีออน

5. ผ้า màn ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ โรงเรือนควรมีผ้า màn ไว้เพื่อป้องกันลมพัดแรง โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว การปิดผ้า màn จะทำให้อุณหภูมิภายในโรงเรือนและอุณหภูมิอยู่ในสภาพที่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว สำหรับในฤดูร้อน ควรเปิดผ้า màn ขึ้นเล็กน้อยในเวลากลางวัน เพื่อให้ลมพัดผ่านภายในโรงเรือน และปิดผ้า màn ในตอนเย็น

6. คอนนอน การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่แบบปล่อยพื้น โดยเฉพาะในระยะไก่สาว มีความจำเป็นต้องทำคอนนอนสำหรับให้ไก่ได้นอน และยังช่วยให้ไก่เย็นสบาย ไม่ร้อนอบอ้าว เหมือนอยู่ในโรงเรือน คอนนอนอาจจะทำขึ้นเป็นคอนนอนโดยเฉพาะ โดยใช้ไม้ขนาด 1x4 นิ้ว หรือ 1x3 นิ้ว หรือ 2x3 นิ้ว หรือ 2x2 นิ้ว ก็ได้ ส่วนความยาวตามต้องการ ดบเหลี่ยมไม้ให้กลมเพื่อให้ไก่เกาะได้สะดวกและไม่เป็นอันตรายต่อเท้าและอกไก่ โดยวางเอาด้านแคบขึ้น วางห่างกันประมาณ 33-41 เซนติเมตร ให้มีเนื้อที่คอนนอน 10-15 เซนติเมตรต่อตัวสำหรับไก่สาว และ 18-20 เซนติเมตร สำหรับไก่ไข่ ได้คอนนอนและด้านข้างต้องบุด้วยวัสดุตาข่ายเพื่อป้องกันไม่ให้ไก่เข้าไปคุ้ยเหยื่อจนกระทั่งได้คอนนอน ควรอยู่ติดข้างฝา ด้านใดด้านหนึ่งของโรงเรือน ในระยะไก่สาวควรลดระดับด้านหน้าของคอนนอนลงให้ต่ำพอที่ไก่จะขึ้นเกาะคอนได้สะดวก เมื่อไก่โตขึ้นค่อยยกระดับขึ้นให้สูงกว่าระดับปกติประมาณ 75 เซนติเมตร

7. การให้แสงสว่าง แสงสว่างจะมีอิทธิพลทำให้ไก่ไข่ช้าขึ้นหรือเร็ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยาวของวันและความเข้มของแสง สำหรับในประเทศไทยความยาวของวันแตกต่างกันประมาณ 2-3 ชั่วโมง ควรให้ระดับแสงคงที่อยู่ที่ 13 ชั่วโมงต่อวัน อย่างไรก็ตามผู้เลี้ยงที่ไม่ใช้ไฟฟ้าก็ไม่ประสบปัญหาอย่างใด เพราะจะไม่กระทบต่อผลผลิตมากนัก แต่ผู้เลี้ยงควรจะเลี้ยงไม่ให้แน่นหนาต่ำกว่ามาตรฐาน กฎของการให้แสงสว่างในการเลี้ยงไก่ คือ 1. ความยาวของแสงจะไม่เพิ่มขึ้นในช่วง 8-16 สัปดาห์ และ 2. ไม่ลดความยาวของแสงหลังจากไก่เริ่มไข่

7.1 การให้แสงสำหรับไก่ไข่ในประเทศไทย ข้อเสนอแนะดังนี้

อายุ	ความยาวแสง	อายุ	ความยาวแสง
0-2 วัน	22 ชั่วโมง	17 สัปดาห์	13.5 ชั่วโมง
3-4 วัน	20 ชั่วโมง	18 สัปดาห์	14 ชั่วโมง
5-6 วัน	18 ชั่วโมง	19 สัปดาห์	14.5 ชั่วโมง
7-8 วัน	16 ชั่วโมง	20 สัปดาห์	15 ชั่วโมง
9-10 วัน	14 ชั่วโมง	21 สัปดาห์	15.5 ชั่วโมง
11 วัน - 16 สัปดาห์	13 ชั่วโมง	22 สัปดาห์	16 ชั่วโมง

แสงสว่างที่เพิ่มขอแนะให้ใช้ความเข้มประมาณ 20-30 ลักซ์ หรือหลอดไฟ 4 วัตต์
ต่อตารางเมตร

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับความเข้มของแสง

อายุ	ความเข้มของแสง		ข้อเสนอแนะการใช้ หลอดกลมมีไส้ (วัตต์)
	ลักซ์	ฟุต-แรงเทียน	
0-3 วัน	20	2.0	0-3 วัน
4 วัน - 126 วัน	5	0.5	4 วัน - 126 วัน
127 วัน - ปลอด	5	0.5	127 วัน - ปลอด

ปรเมศร์ ตันตินพรัตน์ (2557 : 17-23) ระบุว่า อุปกรณ์ที่สำคัญในการเลี้ยงไก่พันธุ์
ไข่ ได้แก่

1. เครื่องกก มี 2 ชนิด คือ เครื่องกกแบบใช้แก๊สและเครื่องกกแบบใช้ไฟฟ้า
 2. ภาชนะให้อาหาร ได้แก่ ถาดอาหาร รางอาหาร ถังอาหาร และภาชนะให้อาหารแบบอัตโนมัติ
 3. ภาชนะให้น้ำ ได้แก่ รางน้ำเคลื่อน รางน้ำอัตโนมัติ ถังน้ำอัตโนมัติ ที่ให้น้ำแบบถ้วยน้ำหรือจุ่มน้ำ และกระปุกน้ำหรือขวดน้ำคว่ำ
 4. อุปกรณ์ให้แสงสว่าง นิยมติดตั้งเป็นหลอดไฟ คือ หลอดกลมธรรมดาและหลอดฟลูออเรสเซนต์
 5. วัสดุรองพื้นคอก ได้แก่ แกลบ ขี้เลื่อย ขี้กบ ชานอ้อย ฟางข้าว เป็นต้น
 6. คอนนอน สำหรับการเลี้ยงแบบปล่อยพื้น
 7. รางไข่ นิยมใช้ 2 ชนิด คือ รางไข่เดี่ยวและรางไข่รวม
- สรุปได้ว่า วัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ควรเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ ทนทาน ง่ายต่อการทำความสะอาด และมีราคาไม่แพงจนเกินไป

3. โรคและการป้องกันโรคไก่พันธุ์ไข่

3.1 โรคและการป้องกันโรคไก่พันธุ์ไข่

โรคและการป้องกันโรคไก่พันธุ์ไข่ มีรายละเอียดดังนี้

ปรเมศร์ ตันดินพรัตน์ (2557 : 78-84) กล่าวว่า โรคระบาดของไก่อพันธ์ุไข่ที่สำคัญและวิธีป้องกันรักษาโรคระบาดของไก่อพันธ์ุไข่ที่สำคัญและวิธีป้องกันรักษา มีดังนี้

1. โรคนิวคาสเซิล (โรคห่า) โรคนิวคาสเซิล หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า โรคห่า ถ้าไก่เป็นโรคนี้อแล้ว ไก่จะมีอาการทางระบบหายใจและระบบประสาท คือ ไก่จะหายใจลำบาก น้ำมูกไหล หายใจดัง ชักกระตุก คอบิดเบี้ยว ขาปีกเป็นอัมพาต เดินเป็นวงกลม เบื่ออาหาร และภายใน 2-4 วัน ไก่อาจจะตายหมด เป็นได้ทั้งไก่ตัวเล็กและตัวใหญ่

การป้องกัน ใช้วัคซีน สเตรอน เอฟ. หยอดจมูกหรือตา ลูกไก่พันธ์ุไข่ที่มีอยู่ 1-3 วัน ทำวัคซีน สเตรอน เอฟ. ซ้ำอีกเมื่อไก่มีอายุ 21 วัน สามารถป้องกันโรคได้ 3 เดือน เมื่อไก่มีอายุ 2 - 3 เดือน ใช้วัคซีนสเตรอน เอ็ม.พี. แทะผนังปีก 1-2 ครั้ง สามารถป้องกันโรคได้ 6 เดือน

2. โรคหลอดลมอักเสบ โรคหลอดลมอักเสบ ถ้าไก่เป็นโรคนี้อแล้ว ไก่จะมีอาการทางระบบหายใจ หายใจไม่สะดวก อ้าปากหายใจ หายใจเสียงดัง น้ำมูกไหล ตาและ การป้องกัน ทำวัคซีนหลอดลมอักเสบโดยหยอดจมูกหรือตา 1-2 หยดใน ลูกไก่เมื่อมีอายุ 14 วัน และทำวัคซีนหลอดลมอักเสบซ้ำอีกเมื่อลูกไก่พันธ์ุไข่มีอายุ 28 วัน สามารถป้องกันโรคได้ 3 เดือน ข้อควรระวัง ห้ามใช้วัคซีนป้องกันโรคหลอดลมอักเสบ พร้อมกับวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล ควรใช้วัคซีนชนิดนี้ห่างกัน ไม่น้อยกว่า 1 อาทิตย์

3. โรคฝีดาษ โรคฝีดาษ ถ้าไก่เป็นโรคนี้อแล้ว ไก่จะมีเม็ดขึ้นตามใบหน้าหรือ หงอน บางครั้งพบเม็ดสีเหลืองในบริเวณปากและลิ้น ไก่จะเจ็บปากและลิ้น กินอาหารไม่ได้ ถ้าเกิดมีโรคแทรกก็จะตายไปในที่สุด

วิธีป้องกัน ทำวัคซีนฝีดาษไก่โดยการทะผนังปีก 1-2 ครั้ง กับลูกไก่ที่มีอายุ 7 วัน สามารถป้องกันโรคได้ 1 ปี

4. โรคคอหิวาต์ จะพบมากในไก่ที่มีอายุเกิน 2 เดือนขึ้นไปถ้าเป็นขั้นรุนแรง ไก่จะตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ถ้าเป็นชนิดธรรมดา ไก่จะแสดงอาการตัวร้อนจัด หายใจไม่สะดวก หงอน เหนียงเปลี่ยนเป็นสีคากดำ

การป้องกัน ทำวัคซีนคอหิวาต์ไก่โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อ 1 ซี.ซี. กับไก่ที่มีอายุ 2 เดือน การรักษา ช่วยได้โดยการให้ยาปฏิชีวนะหรือซัลฟาควิน็อกซาลินละลายน้ำให้กิน

กรมปศุสัตว์ (2553 : 30-33) ระบุว่า โรคระบาดของไก่อพันธ์ุไข่ที่สำคัญและวิธีป้องกันรักษา ดังนี้

1. โรคคอหิวาต์ เป็นโรคติดต่อร้ายแรง เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย เป็นโรคที่เกิดกับไก่ทุกอายุ ไก่จะมีอาการหงอยซึม เบื่ออาหารกระหายน้ำจัด ท้องร่วงอุจจาระมีสีเหลือง

เหนียงมีสีคล้ำกว่าปกติ ถ้าไก่เป็นโรคนี้อย่างร้ายแรงไก่อาจตายโดยไม่แสดงอาการป่วยให้เห็น การป้องกัน ฉีดวัคซีนป้องกันโรคอหิวาต์ และรักษาโดยใช้ยาปฏิชีวนะตลอด เติร์ราวยุคติน หรือใช้ยาประเภทซัลฟา

2. โรคฝีดาษ เกิดจากเชื้อไวรัส ติดต่อกันโดยการสัมผัส และมีุงเป็นพาหะนำโรค ไก่ที่เป็นโรคนี้อาจมีเม็ดขึ้นตามใบหน้า เหนียงหรือหงอน เมื่อจุดพองขยายแตกออกเป็นสะเก็ดทำให้ไก่หงอยซึม ไม่กินอาหารและตายในที่สุด

สรุปได้ว่าการป้องกันโรคและรักษาโรคในไก่พันธุ์ไข่ มีรายละเอียดดังนี้

1. โรคระบาดของไก่พันธุ์ไข่ที่สำคัญของไก่พันธุ์ไข่ที่สำคัญ มีดังนี้ โรคฝีดาษ โรคนิวคาสเซิล (โรคห่า) โรคหลอดลมอักเสบ โรคอหิวาต์

2. โรคพยาธิไก่พันธุ์ไข่มีดังนี้ 1) พยาธิภายนอกไก่ พยาธิภายนอกไก่มีหลายชนิด เช่น ไร เหา และหมัด 2) พยาธิภายใน พยาธิภายในไก่มีหลายชนิด เช่น พยาธิตัวแบน พยาธิตัวกลมและพยาธิเส้นด้าย ในส่วนของการป้องกันโรคและรักษาโรคควรศึกษาข้อมูลการฉีดวัคซีนและการใช้ยาปฏิชีวนะให้ละเอียดรอบคอบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและความคุ้มค่าในการเลี้ยงไก่ รวมทั้งการใช้สมุนไพรตามธรรมชาติในการป้องกันและรักษาไก่พันธุ์ไข่ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายและได้ไข่ไก่ที่ปลอดสารเคมี

3.2 การทำวัคซีนไก่ไข่

การทำวัคซีน เพื่อป้องกันและควบคุมการระบาดของที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคที่ไม่สามารถทำการรักษาได้หรือโรคที่ยากต่อการรักษา ทำให้ไก่สร้างภูมิคุ้มกันเกิดขึ้นในร่างกาย การทำวัคซีนเป็นการเพิ่มความเครียดให้ไก่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น จึงต้องเข้มงวดในการทำวัคซีน โดยต้องฉีดครั้งละน้อย ๆ จับไก่ด้วยความระมัดระวัง และทำวัคซีนด้วยความนุ่มนวล ถ้าไม่ระมัดระวังมีผลทำให้เกิดความเครียดเพิ่มขึ้นและไก่แพ้วัคซีนมากขึ้นชนิดของวัคซีน วัคซีนเป็นผลิตภัณฑ์ที่เตรียมขึ้นจากส่วนของเชื้อ โรคหรือเชื้อที่ทำให้เกิดโรค ซึ่งเมื่อฉีดเข้าร่างกายสัตว์ก็สามารถทำให้สัตว์สร้างภูมิคุ้มกันโรคได้และภูมิคุ้มกันโรคนั้นสามารถที่จะป้องกันไม่ให้ป่วยเป็นโรคนั้น ชนิดของวัคซีนแบ่งออกได้ 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ (เฉลิมชัย สังข์มณฑล. 2555 : 158-163)

3.2.1 วัคซีนเชื้อเป็น เป็นวัคซีนที่เตรียมจากเชื้อที่มีความรุนแรงแต่ถูกทำให้อ่อนแอลง หรือถูกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นจุลชีพที่ไม่มีความรุนแรง ซึ่งไม่สามารถทำให้เกิดโรคได้ จุลชีพเหล่านี้สามารถแบ่งตัวเพิ่มจำนวนได้เมื่อเข้าสู่ร่างกายทำให้เกิดความเครียดหรือเกิดอาการแพ้วัคซีน วัคซีนเชื้อเป็นสามารถให้ไก่ได้ทีละตัว โดยการหยอดตาหรือหยอด

จุมูกหรือให้ไก่เป็นกลุ่มโดยการละลายในน้ำต้ม หรือการสเปรย์ ทำให้ประหยัดแรงงานวัคซีนเชื้อเป็นสามารถถูกทำลายได้ง่ายโดยภูมิคุ้มกันโรคที่ถ่ายทอดมาจากแม่ แต่ให้ความคุ้มโรคสูง อาจทำให้สัตว์เกิดโรคได้ แต่การเก็บรักษายุ่งยากกว่าการเก็บวัคซีนเชื้อตาย และมีราคาถูก

3.2.2 วัคซีนเชื้อตาย เป็นวัคซีนที่มักเตรียมจากเชื้อที่มีความรุนแรงที่ถูกทำให้ตายโดยทางเคมีหรือฟิสิกส์ จุดชีพเหล่านี้ไม่สามารถแบ่งตัวเพิ่มจำนวนได้เมื่อเข้าสู่ร่างกาย จึงมีความปลอดภัย แต่ให้ความคุ้มโรคต่ำวัคซีนเชื้อตายจะให้โดยวิธีการฉีดเท่านั้น สารที่ใช้ผสมกับวัคซีนจะเป็นน้ำมันหรืออลูมินัมไฮดรอกไซด์ สามารถกระตุ้นให้เกิดภูมิคุ้มกันได้ดี วัคซีนเชื้อตายมีราคาแพงแต่เก็บรักษาง่าย

สุวรรณณี สิมะกรพันธ์ (2542 : 48-52) ระบุว่า วิธีการทำวัคซีน สามารถทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของวัคซีนที่ใช้และชนิดของโรค

1. การหยอดตาหรือหยอดจุมูก เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเฉพาะที่เพื่อป้องกันโรคที่เกิดกับระบบทางเดินหายใจ เช่น โรคนิวคาสเซิล และหลอดลมอักเสบ โดยละลายวัคซีนในน้ำยาละลายวัคซีน (น้ำกลั่น ที่อุณหภูมิห้องการใช้น้ำเย็นจัดอาจทำให้เยื่ออุ้งเสบ ขวดที่ใช้หยอดวัคซีนควรเป็นขวดมาตรฐานเพื่อให้ถูกใจได้รับวัคซีนครบโดส การหยอดตาให้หยอดวัคซีน 1-2 หยดต่อไก่ 1 ตัว ตำแหน่งที่จะหยอดวัคซีนก็คือที่บริเวณมุมขวาตาด้านใน รอนจนกระทั่งวัคซีนเข้าไปในตาจึงปล่อยให้ การหยอดจุมูกจะให้ผลดีกว่าการหยอดตา การหยอดโดยใช้นิ้วมือปีกรจุมูกไว้ข้างหนึ่งแล้วจึงหยอดวัคซีนในจุมูกอีกข้างหนึ่ง การทำวัคซีนโดยการหยอดตาและหยอดจุมูกทำให้ไก่ทุกตัวได้รับปริมาณวัคซีนที่ใกล้เคียงกันทุก ๆ ตัว ดังนั้นภูมิคุ้มกันโรคที่เกิดขึ้นจึงมีระดับที่ใกล้เคียงกัน เพียงแต่วิธีการทำยุ่งยาก เสียเวลา และเสียแรงงานมากกว่านั้น

2. การแทงปีก เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเฉพาะที่คือได้บริเวณใต้ผิวหนังเช่น วัคซีนป้องกันโรคฝีดาษ เป็นวัคซีนที่มีความเข้มข้นมาก เนื่องจากใช้น้ำยาละลายวัคซีนเพียงเล็กน้อย และใช้เข็มจุ่มวัคซีนครั้งละ 0.01 ซีซี. โดยสังเกตจากการที่วัคซีนเต็มรูเข็มทั้งสองข้างแล้วแทงเข็มจากทางด้านล่างผ่านทะลุผนังของปีกไก่ ระวางอย่าให้แทงผ่านขน กล้ามเนื้อ หรือกระดูก ภายใน 7-10 วัน หลังจากทำวัคซีนจะเกิดรอยสะเก็ดแผลทั้งด้านบนและด้านล่างของผนังปีกไก่ซึ่งเกิดจากแทงเข็มผ่าน

3. การฉีดเข้าผิวหนัง เป็นวิธีที่นิยมใช้ในการทำวัคซีนป้องกันโรคมารเร็กซ์ โดยฉีดเข้าใต้ผิวหนังบริเวณท้ายทอยหรือฐานคอ ทำให้การสร้างภูมิคุ้มกันเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ แต่ให้ผลในการคุ้มกันโรคนาน

4. การฉีดเข้ากล้ามเนื้อ เป็นวิธีที่นิยมใช้กับวัคซีนชนิดเชื้อตาย ซึ่งจะฉีดเข้ากล้ามเนื้อหน้าอก การฉีดเข้ากล้ามเนื้อจะกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันดีกว่าการหยอดตาและหยอดจมูก เพราะจะไปกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันด้วย สารนำขึ้นในกระแสเลือดและเกิดการหมุนเวียนไปทั่วร่างกาย ทำให้ภูมิคุ้มกันเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้แก่ การฉีดวัคซีนป้องกันโรค อหิวาห์ไก่ เป็นต้น

5. การละลายน้ำคิม เป็นวิธีที่ทำได้ง่าย ประหยัดแรงงาน และเหมาะสำหรับไก่จำนวนมาก ๆ แต่การสร้างภูมิคุ้มกันจะมีความผันแปรค่อนข้างมาก เนื่องจากไก่แต่ละตัวได้รับวัคซีนในปริมาณที่แตกต่างกัน ดังนั้นจะต้องหยุดการให้น้ำไก่เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ชั่วโมงก่อนทำวัคซีน เพื่อกระตุ้นให้ไก่กระหายน้ำและกินน้ำผสมวัคซีนให้หมดภายใน 2 ชั่วโมง ระยะเวลาในการ อดน้ำจะขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ อุปกรณ์ให้น้ำจะต้องมีเพียงพอสำหรับไก่จำนวน 2 ใน 3 ของคอกสามารถเข้าไปกินน้ำได้พร้อมๆ กัน ถ้าไม่พออาจเพิ่มเติมอุปกรณ์ให้น้ำขึ้นมาชั่วคราว สำหรับการนี้โดยเฉพาะ จุดนี้ถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะการล้มเหลวจากการให้วัคซีนนี้ มักเกิดจากระบบน้ำไม่ถูกต้องและอุปกรณ์ให้น้ำไม่เพียงพอ สำหรับปริมาณน้ำที่ใช้ละลายวัคซีนจะผันแปรไปตามอายุของไก่ ดังนี้ อายุ 1 สัปดาห์ ใช้น้ำ 2-5 ลิตรต่อไก่ 1,000 ตัว อายุ 2-3 สัปดาห์ ใช้น้ำ 9-11 ลิตรต่อไก่ 1,000 ตัว อายุ 5-7 สัปดาห์ ใช้น้ำ 14-18 ลิตรต่อไก่ 1,000 ตัว อายุมากกว่า 7 สัปดาห์ ใช้น้ำ 20-23 ลิตรต่อไก่ 1,000 ตัว

6. การสเปรย์ เป็นวิธีที่นิยมกันมากสำหรับการทำวัคซีนครั้งแรกในลูกไก่อายุ 1 วัน เพื่อป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสในระบบทางเดินหายใจ อาจสเปรย์ตั้งแต่ในโรงฟักหรือในโรงเรือนที่เลี้ยง โดยสเปรย์ใส่ลูกไก่ที่อยู่ในคอกเลี้ยง ลูกไก่จะได้รับวัคซีนผ่านทางลูกตาหรือจมูก เป็นวิธีที่ทำให้รวดเร็ว สามารถให้วัคซีนแก่ไก่จำนวนมาก ๆ ในระยะเวลาอันสั้น แต่ปริมาณวัคซีนที่ได้รับอาจแตกต่างกันไป การสเปรย์ควรสเปรย์ให้พอหมด ๆ ไม่ควรให้ตัวลูกไก่เปียกโชก และควรทิ้งลูกไก่ไว้ 10-15 นาที เพื่อให้ตัวแห้ง

สรุปได้ว่า การทำวัคซีนไก่ไข่ นับเป็นมาตรการป้องกันโรคที่ได้ผลดีที่สุดมีวิธีการทำวัคซีน 6 วิธี คือ การหยอดตาหรือหยอดจมูก การแทงปีก การฉีดเข้าใต้ผิวหนัง การฉีดเข้ากล้ามเนื้อ การละลายน้ำคิม และการสเปรย์

3.3 ข้อควรปฏิบัติในการทำวัคซีน

ข้อควรปฏิบัติในการทำวัคซีน มีรายละเอียดดังนี้ (เฉลิมชัย สังข์มณฑล, 2555

1. อายุของไก่และระยะเวลาในการทำวัคซีนจะมีความสำคัญต่อการสร้างภูมิคุ้มกัน โรคของไก่เป็นอย่างมาก ดังนั้นในการทำวัคซีนจึงควรทำตามกำหนดเวลาอย่างถูกต้อง
2. สุขภาพของไก่ขณะที่ทำวัคซีนจะต้องมีความสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่เป็นโรคระบาด และต้องปลอดภัยจากพยาธิ เพราะอาจจะทำให้การทำวัคซีนไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทั้งอาจทำให้ไก่ป่วยมีอาการถึงขั้นรุนแรงได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการรักษาสุขภาพของไก่และอาการแทรกซ้อนต่าง ๆ จึงควรให้ยาปฏิชีวนะหรือวิตามิน 3 วัน ติดต่อกัน กล่าวคือ ก่อนและหลังทำวัคซีน 1 วัน และในวันทำวัคซีนอีก 1 วัน
3. วัคซีนที่ใช้ต้องไม่หมดอายุหรือเสื่อมสภาพ และควรซื้อวัคซีนจากแหล่งที่เชื่อถือได้เท่านั้น
4. การเก็บรักษาวัคซีน จะต้องเก็บไว้ในที่เย็นจัด เช่น ในช่องแช่แข็งของผู้เย็น หรือตามคำแนะนำของการใช้วัคซีนนั้น การขนส่งจะต้องบรรจุในกระติกน้ำแข็งผสมเกลือ และควรระวังอย่าให้วัคซีนถูกความร้อนหรือแสงอาทิตย์ เพราะจะทำให้วัคซีนเสื่อมคุณภาพได้
5. เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำวัคซีนทุกครั้ง จะต้องได้รับการทำความสะอาด และผ่านการฆ่าเชื้อ อาจเป็นวิธีต้ม นึ่งไอน้ำ แล้วทิ้งไว้ให้เย็นก่อนนำไปใช้ทุกครั้ง ในกรณีที่ทำวัคซีนละลายน้ำ ควรล้างภาชนะต่าง ๆ ให้สะอาดหมดจดก่อนนำไปใช้ทุกครั้ง
6. ในการผสมวัคซีน จะต้องผสมในอัตราที่ถูกต้องและเหมาะสม เมื่อผสมเสร็จแล้วควรรีบใช้ให้หมดภายใน 2 ชั่วโมง
7. วัคซีนที่ผสมแล้วเหลือใช้ รวมทั้งหลอดหรือขวดบรรจุวัคซีน ก่อนทิ้งควรผ่านการต้มฆ่าเชื้อเสียก่อน
8. การเก็บรักษาวัคซีน จะต้องทำอย่างถูกต้อง หากเก็บรักษาไม่ดีหรือไม่ถูกต้อง จะทำให้วัคซีนนั้นเสื่อมทันที ซึ่งการเก็บรักษาวัคซีนควรปฏิบัติ ดังนี้
 - 8.1 ควรเก็บวัคซีนไว้ในตู้เย็นที่สามารถควบคุมอุณหภูมิได้สม่ำเสมอ ตลอดเวลา ซึ่ง โดยเฉลี่ยแล้วอุณหภูมิประมาณ 2-8 องศาเซลเซียส
 - 8.2 ในกรณีที่ไฟฟ้าดับ กรณีที่ใช้ตู้เย็น ไฟฟ้าจะต้องรีบย้ายวัคซีนมาเก็บในภาชนะหรือถ้ำน้ำแข็ง อย่าปล่อยให้วัคซีนเสื่อมคุณภาพได้
 - 8.3 การเก็บวัคซีนในตู้เย็นควรดูชนิดของวัคซีน และข้อกำหนดของบริษัทผู้ผลิตกำหนดมาในเรื่องอุณหภูมิ เพราะวัคซีนบางชนิดจะเก็บในตู้เย็นธรรมดา บางชนิดจะเก็บในช่องแช่แข็ง แต่โดยปกติแล้ววัคซีนชนิด Freezedries จะเก็บในช่องแช่แข็ง ส่วน

วัคซีนที่เป็นน้ำจะเก็บในช่องธรรมดา ไม่ควรนำไปเก็บไว้ในชั้นที่ใกล้หรือใต้ช่องแช่แข็ง เพราะจะทำให้วัคซีนแข็งตัวและเสื่อมคุณภาพได้

8.4 ตู้เย็นที่ใช้เก็บวัคซีนควรแยกต่างหากจากตู้เย็นอาหารหรือเครื่องดื่ม และไม่ควรเป็นตู้เย็นที่เปิด-ปิดอยู่เสมอ

8.5 เมื่อเก็บวัคซีนไว้นานแล้ว วัคซีนจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม เช่น แข็งตัว เปลี่ยนสี เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้วัคซีนเสื่อมคุณภาพ และไม่ควรนำวัคซีนไปใช้ ควรทำลายเสียโดยการเผา

8.6 ควรแยกเก็บวัคซีนแต่ละชนิดออกจากกันอย่าไว้ปนกัน เพื่อสะดวกในการหยิบใช้ไม่ผิดพลาด

สุวรรณดี สิมะกรพันธ์ (2542 : 53-54) ระบุว่า การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ แม้ว่าจะมีการสุขภาพที่ดี แต่โดยปกติสิ่งแวดล้อมจะมีเชื้อโรคอยู่ ซึ่งสามารถทำให้ไก่เป็นโรคได้ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้เลี้ยงจึงต้องสร้างความต้านทานโรคโดยการให้วัคซีนป้องกันโรค ซึ่งควรให้ตั้งแต่ไก่อายุยังน้อยและสม่ำเสมอตามตารางที่กำหนด การให้วัคซีนจะให้ผลดีที่สุดเมื่อควรปฏิบัติดังนี้

1. สุขภาพของไก่พันธุ์ไข่แข็งแรง ไม่เป็นโรค
2. วัคซีนที่ใช้มีคุณภาพดี
3. เครื่องมือที่ใช้กับวัคซีนสะอาด และผ่านการฆ่าเชื้อโรคแล้ว
4. ให้วัคซีนครบตามขนาดที่กำหนด
5. ให้วัคซีนอย่างสม่ำเสมอและพยายามให้วัคซีนไก่พันธุ์ไข่ที่มีสุขภาพดีทุกตัว

ในฝูงเดียวกัน

6. การให้วัคซีนแต่ละชนิดควรเว้นระยะห่างกันประมาณ 5-7 วัน

สรุปได้ว่า ข้อควรปฏิบัติในการทำวัคซีน คือ ผู้ปฏิบัติจะต้องรอบคอบในวิธีปฏิบัติ ควรศึกษาถึงข้อจำกัดต่างๆ และข้อควรระวังในการทำวัคซีนให้เข้าใจก่อน มิเช่นนั้นแล้วอาจเป็นผลร้ายต่อไก่พันธุ์ไข่ได้

3.4 โปรแกรมการทำวัคซีนไก่พันธุ์ไข่

การให้วัคซีนกับไก่พันธุ์ไข่ มีโปรแกรมการทำวัคซีนไก่พันธุ์ไข่ ดังต่อไปนี้
(เฉลิมชัย ตั้งจันทรกุล. 2555 : 158-163)

ตารางที่ 4 โปรแกรมวัคซีนในไก่ไข่

อายุไก่	ชนิดวัคซีน	วิธีทำ	หมายเหตุ
1 วัน	มาเร็กซ์	ฉีดใต้ผิวหนัง	ทำจากโรงฟัก
1 วัน	หลดอลมอ๊กเสบ	หยอดตา	ทำเมื่อลูกไก่ถึงฟาร์ม
10 วัน	นิวคาสเซิลลาโซต้า	หยอดตา	ชนิดเชื้อเป็น
14 วัน	กัมโบโร	ละลายน้ำ	
4 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	หยอดตา	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ
	ฝี	แทงปีก	
5 สัปดาห์	วัคซีนหวัด	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	½ โด๊ส ในพื้นที่ที่มีโรค
	กล่องเสียงอ๊กเสบ	หยอดตา	
8 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	หยอดตา	½ โด๊ส ระบาดรุนแรง
	นิวคาสเซิล	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	
10 สัปดาห์	กล่องเสียงอ๊กเสบ	หยอดตา	ชนิดเชื้อเป็น
14 สัปดาห์	วัคซีนหวัด	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	ชนิดเชื้อตาย
	หลดอลมอ๊กเสบ	หยอดตา	ชนิดเชื้อตาย
16 สัปดาห์	*อี.ดี.เอส+นิวคาสเซิล	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	
22 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	ชนิดเชื้อตาย
32 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	
40 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	ชนิดเชื้อตาย
48 สัปดาห์	นิวคาสเซิลนิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	
56 สัปดาห์	อ๊กเสบ+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	ชนิดเชื้อตาย
64 สัปดาห์	นิวคาสเซิล+หลดอลมอ๊กเสบ	ละลายน้ำ	

กรมปศุสัตว์ (2553 : 35-37) ระบุว่า การทำวัคซีน เป็นการทำเพื่อป้องกันและควบคุมโรคระบาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคที่ไม่สามารถทำการรักษาได้หรือโรคที่ยากต่อการรักษา ทำให้ไก่พันธุ์ไข่สร้างภูมิคุ้มกันเกิดขึ้นในร่างกาย การทำวัคซีนเป็นการเพิ่มความเครียดให้ไก่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น จึงต้องเข้มงวดในการทำวัคซีน เพื่อลดความเครียดและป้องกันไก่แพ้วัคซีน ซึ่งการทำวัคซีน มีโปรแกรมวัคซีนของกรมปศุสัตว์ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 โปรแกรมการทำวัคซีนของกรมปศุสัตว์

โปรแกรม วัคซีน สำหรับไก่ไข่/ อายุ	วัคซีนที่ใช้				
	อหิวาต์เปิด- ไก่ (FC)	นิวคาสเซิลเชื้อ เป็นสเตรนลา โซต้า (NDL)	หลอดลม อักเสบติดต่อ (IB)	ฝีดาษไก่ (FD)	ND+IB
7-10 วัน		✓			
3-4 สัปดาห์	✓	✓			
5 สัปดาห์	✓			✓	
6-8 สัปดาห์		✓	✓		✓
8 สัปดาห์		✓			
16 สัปดาห์		✓			
ทุก 3 เดือน	✓				
วิธีใช้	ฉีดเข้า กล้ามเนื้อ/ ใต้ ผิวหนัง	หยอดตา/จุ่ม	หยอดตา/จุ่ม	แทงปีก	หยอดตา/ จุ่ม

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2553 : 35-37)

สรุปได้ว่า การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ให้ประสบความสำเร็จต้องเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ให้มีสุขภาพดี สมบูรณ์แข็งแรงจึงจะให้ผลผลิตสูง จึงต้องมีการทำวัคซีนป้องกันและควบคุมโรคระบาดตาม โปรแกรมที่กำหนด ได้แก่ วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล โรคหลอดลมอักเสบ โรคอหิวาต์ไก่ และโรคฝีดาษ เป็นต้น

4. การบริโภคและการจำหน่ายผลผลิตไก่พันธุ์ไข่

การบริโภคและการจำหน่ายผลผลิตไก่พันธุ์ไข่ มีรายละเอียดดังนี้ (สุวรรณณี

สิมะกรพันธ์. 2542 : 17-46)

4.1 การวางแผนการดำเนินงานและการบันทึกการผลิต

การจะเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่หรือขณะเลี้ยงอยู่แล้ว ผู้เลี้ยงจะต้องมีการวางแผนการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เช่น จะจำหน่ายไข่ไก่ช่วงไหน ที่ไหนหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์จึงจะได้ราคาดี โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ไข่ไก่ ตลาดมีความต้องการสูงมาก เนื่องจากอาหารของมนุษย์จากธรรมชาติมี

อยู่น้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนนั่นเอง

นอกจากมีการวางแผนการดำเนินงานแล้ว ผู้เลี้ยงไก่ไข่จะต้องมีการบันทึกรายละเอียดการผลิตในแต่ละเดือนว่า มีการผลิตไข่ไก่จำนวนเท่าใด และสามารถวางแผนผลิตลูกไข่ไก่ได้ตามความต้องการของตลาด

ตัวอย่าง บันทึกการผลิตไข่ไก่ ประจำเดือนพ.ศ.

วันที่	รายละเอียด	จำนวน/ฟอง
1		
2		
3		
รวมจำนวน		

นิต ชากังลาว (2543 : 23-25) ระบุว่า เนื่องจากประชาชนมีความต้องการไข่ไก่จำนวนมาก เพราะรสชาติอร่อย และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ทำให้สามารถจำหน่ายได้ราคาดีเมื่อเทียบกับราคาผลผลิตอย่างอื่น ไม่มีปัญหาเรื่องการตลาด แต่อย่างไรก็ตามถ้าผู้เลี้ยงสามารถหาผู้รับซื้อประจำได้จะเป็นการดีเพราะสามารถประหยัดเวลาในการจำหน่าย รวมทั้งมีแหล่งรับซื้อที่มั่นคง สามารถผลิตไข่ไก่ออกมาจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง หลังจากผู้เลี้ยงหาตลาดเพื่อจำหน่ายได้แล้วต้องมีการบันทึกบัญชีรายรับ - รายจ่าย เพื่อจะได้ทราบว่า ผลการดำเนินการเลี้ยงไคนั้น ได้กำไรหรือขาดทุน โดยอาจมีการประเมินผลการดำเนินการทุก 6 เดือน หรือ 1 ปี

สรุปได้ว่า การวางแผนการดำเนินงานและการบันทึกการผลิต มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะ ราคาไข่ไก่ผู้ผลิตไม่สามารถที่จะตั้งราคาได้เอง ราคาจะขึ้นลง ไม่แน่นอนตามปริมาณการผลิตและความต้องการของตลาด นอกจากนี้ฤดูกาลก็มีอิทธิพลต่อราคาและความต้องการของไข่ไก่ ในทุก ๆ ปี ช่วงหน้าแล้งนับตั้งแต่หลังการเก็บเกี่ยวข้าวไปแล้ว ปริมาณไข่ในท้องตลาดจะมีปริมาณมาก ทั้งนี้เพราะมีไข่ไก่จากที่ต่าง ๆ กำลังปิดภาคเรียนระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ความต้องการไข่จึงลดลงไปด้วย แต่หลังจากเดือนมิถุนายนไปแล้ว ราคาไข่จะสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงสิ้นปี ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงหน้าฝนนี้ ไข่จากชนบทจะลดน้อยลงไปด้วย จึงทำให้ปริมาณไข่ในตลาดลดลง ประกอบกับในช่วงปลายปีมักจะมีเทศกาลต่าง ๆ มากมาย เช่น วัน

ปีใหม่ไปจนถึงวันตรุษจีน จึงทำให้ความต้องการไข่มีปริมาณมากขึ้น เป็นผลให้ราคาอ่อนข้างสูงในช่วงปลายปี ดังนั้น การบันทึกการผลิต จะทำให้เกษตรกรสามารถวางแผนการผลิตได้

4.2 การพิจารณาความสำเร็จในอาชีพการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

การเลี้ยงไก่ไข่เชิงการค้าจะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ

ดังต่อไปนี้ (สุกิจ ชันทรปราบ. 2534 : 2-8)

1. การศึกษาตลาดจำหน่ายที่แน่นอน ก่อนที่จะดำเนินธุรกิจทางด้านนี้ เกษตรกรต้องศึกษาขีดความสามารถของตลาดเสียก่อน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำคัญในการเริ่มต้นว่าจะเลี้ยงจำนวนเท่าใด เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด การศึกษาถึงภาวะทางด้านการผลิตและการตลาด ในอดีตย้อนหลังก็เป็นสิ่งสำคัญมากเพื่อที่จะได้เป็นข้อมูลในการขยายการผลิตในอนาคตด้วย

2. ทุนดำเนินการ เกษตรกรจะต้องมีทุนมากพออาจจะเป็นทุนของตนเอง หรือมีแหล่งที่จะกู้ยืมได้ เช่น ธนาคาร เป็นต้น การมีทุน ไม่มากพอ อาจจะทำให้การทำฟาร์มต้องประสบความล้มเหลวกลางคันหรือจำเป็นต้องโอนกิจการไปให้คนอื่นเพราะทุนหมดเสียก่อน เงินทุนจะต้องเตรียมไว้ให้พร้อมก่อนที่จะเริ่มต้นเลี้ยงไก่ไข่ ทุนที่ใช้อาจจะจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.1 ทุนสำหรับจัดซื้ออุปกรณ์ ปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงไก่ไข่ได้พัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น รางน้ำอัตโนมัติ รางอาหารอัตโนมัติ เครื่องกกลูกไก่ เครื่องผสมอาหาร

2.2 ทุนสำหรับโรงเรือนและบริเวณโรงเรือน การลงทุนก้อนนี้ มีความสำคัญ และเป็นเงินทุนก้อนใหญ่ที่เกษตรกรจะต้องเตรียมไว้ ยิ่งปัจจุบันราคาที่ดิน ได้เขยิบตัวสูงขึ้นมาก แต่ราคาไข่ไก่ไม่ได้เขยิบราคาขึ้นสูงตามราคาของที่ดิน การจัดการดัดแปลงที่ดินบริเวณฟาร์ม และโรงเรือนเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง ควรศึกษาอย่างรอบคอบ

2.3 ทุนค่าอาหารและยา อาหารเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่ไก่ไข่จะต้องกินทุกวัน เพื่อการเจริญเติบโต ส่วนยาจำพวกปฏิชีวนะ (Antibiotic) ที่ช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโต ยาที่ใช้ป้องกัน โรค ขาร์กษาโรค เกษตรกรควรมีทุนพร้อมสำหรับสิ่งเหล่านี้ด้วย เพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีไว้ประจำฟาร์ม

2.4 ทุนค่าพ่อแม่พันธุ์ ถ้าเป็นฟาร์มที่มีการผลิตพ่อแม่พันธุ์เอง ต้นทุนการผลิตก็จะสูงมากแต่ก็คุ้มค่าต่อการลงทุน แต่ถ้าไม่สามารถผลิตพ่อแม่พันธุ์เองได้ ก็ต้องสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิต ซึ่งในปัจจุบันราคาลูกไก่และไก่สาวมีราคาสูงมาก

2.5 ทนค่าแรงงาน ฟาร์มที่มีขนาดเล็ก อาจจะใช้แรงงานภายในครอบครัว ไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงาน แต่สำหรับฟาร์มขนาดกลางและขนาดใหญ่ จะต้องจ้างแรงงานมาช่วยในการเลี้ยง ดังนั้นจึงต้องเตรียมเงินไว้สำหรับค่าแรงงานด้วย

3. มีผังฟาร์มที่ดีและถูกต้องตามหลักวิชาการ การจัดวางผังฟาร์มที่ดีให้ถูกต้องตามหลักวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของการทำฟาร์มไก่ไข่ หากวางผังฟาร์มไม่ดี ขาดหลักวิชาการ ที่ถูกต้องเสียแต่แรกแล้ว ก็จะส่งผลให้การขยายฟาร์มต่อไปในอนาคตเป็นไปได้ยากต่อการจัดการและการป้องกันโรค

4. มีแบบของโรงเรือนและอุปกรณ์ที่ดีและมีการจัดการภายในโรงเรือนโดยทั่วไปลักษณะของโรงเรือนเลี้ยง ไก่ ไข่ นั้นควรจัดวางรูปแบบให้สะดวก ต่อการเข้าไปปฏิบัติการเลี้ยงดูและการรักษาความสะอาด มีอากาศเย็นสบาย ไก่อยู่ได้ปกติสุข ปลอดภัย จากอันตราย และศัตรูแมื่กระแทงแสงหรือเสียงที่รบกวน โรงเรือนจะต้องมีการระบายอากาศได้ สามารถป้องกันการแพร่ติดต่อของโรคและพยาธิต่าง ๆ ได้

ไชยา อ้อยสูงเนิน (2543 : 13-14) ได้สรุป คุณลักษณะ โดยทั่วไปของโรงเรือนไก่ไข่ ว่าควรมีลักษณะหรือคุณสมบัติดังนี้ 1) สามารถกันแดด กันลม กันฝนได้ โดยตั้งโรงเรือนตามแนวทิศตะวันออก-ตก 2) ภายในโรงเรือนมีการระบายอากาศที่ดี เย็นสบาย 3) สามารถป้องกันศัตรูที่จะมารบกวนได้ เช่น นก หนู งู แมว 4) ห่างจากบ้านพอสมควร และฟาร์มไม่ควรอยู่ต่ำลม เพราะกลิ่นจากมูลไก่อาจรบกวนสุขภาพและอนามัยของคนได้ 5) รักษาความสะอาดได้ง่าย เป็นที่เนินลาด น้ำไม่ขังและ และ ไม่รกรุงรัง 6) เป็นแบบที่สร้างง่าย ราคาถูก และสามารถใช้สิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น 7) ถ้าหากสร้างโรงเรือนหลาย ๆ หลังไม่ควรเป็นเรือนแฝด โรงเรือนแต่ละหลังควรอยู่ห่างกัน ไม่น้อยกว่า 10 เมตร เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกและลดความชื้น 8) ควรมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับไก่ แต่ละประเภทประจำโรงเรือน ไม่ปะปนกัน และ 9) โรงเรือนควรสะอาดต่อการเข้าไปปฏิบัติงานและดูแลไก่

5) จัดหาพันธุ์ไก่ไข่ที่ดีมาเลี้ยงโดยจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมตามเกณฑ์ ดังนี้ (1) มีคุณสมบัติเด่นในเรื่องให้ไข่ฟองโต ไข่ดก เปลือกไข่แข็งแรง สีเปลือกไข่สวดยตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ (2) ให้ไข่ทน มีอัตราไข่เฉลี่ยต่อฝูงสูง เป็นไก่ที่สุขภาพแข็งแรงเลี้ยงง่ายปลอดภัยจากโรคต่าง ๆ (3) ใช้ปริมาณอาหารในการผลิตไข่ต่อฟองน้อย มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารให้เป็นไข่ได้สูง (4) มีประวัติชื่อเสียงดีในเรื่องของการเลี้ยงง่าย กินอาหารน้อยให้ไข่ดก ไข่ฟองโต ไข่ทน และนาน (5) เป็นพันธุ์ไก่ที่มาจากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้ เป็นที่รู้จักกว้างขวางในบรรดาผู้เลี้ยงโดยทั่วไป (6) เลี้ยงด้วยอาหารที่ดี และมีคุณภาพสูง อาหารที่ดีและมีคุณภาพมาตรฐานนั้นถือว่าเป็น

เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการเลี้ยงไก่ไข่ เพราะร้อยละ 65 ของต้นทุนการผลิตไก่ไข่คือ ค่าอาหาร (กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร. 2543 : 34) การจัดหาอาหารที่ดีมาเลี้ยงจึงสำคัญมาก โดยพิจารณาถึงอัตราส่วนของโปรตีน ไขมัน เกลือแร่ และกาก 7) การจัดการสุขาภิบาลและการป้องกันโรคที่ถูกต้อง ในการจัดการสุขาภิบาลและป้องกันโรคที่ถูกต้องนั้นมีข้อปฏิบัติดังต่อไปนี้ (1) ป้องกันไม่ให้แสงแดดส่องและฝนสาดเข้าไปในเล้าได้ (2) จัดระบบการระบายอากาศภายในโรงเรือนให้ดีที่สุด (3) ป้องกันสัตว์อื่นที่เป็นพาหะนำโรค เข้ามาในฟาร์ม (4) เลี้ยงไก่ไข่ในโรงเรือนเดียวกัน และมีอายุเท่ากัน (5) จัดให้มีอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรค สำหรับล้างเท้าก่อนเข้าฟาร์มและโรงเรือนแต่ละหลัง (6) บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องภายในฟาร์ม ไม่ควรให้เข้าไปใกล้โรงเรือน (7) ควรออกกฏ บังคับ ไม่ให้พนักงานเลี้ยง เดินไปมาหาสู่กันในโรงเรือนแต่ละหลัง (8) ทำวัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรมที่กำหนด 8) ศึกษาหาความรู้ทางด้านวิชาการและประสบการณ์ในการเลี้ยงอยู่เสมอ การจัดการด้านการเลี้ยง ควรจะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ยิ่งถ้าเกษตรกรเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านนี้โดยตรงแล้วก็จะเป็นการดี ในขณะเดียวกัน การไปปรึกษาผู้ที่เคยทำฟาร์มมาก่อนหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ก็จะช่วยให้การทำฟาร์มไก่ไข่ประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

มานิตย์ เทวรัศมีพิทักษ์ (2536 : 140) กล่าวว่า การเลี้ยงไก่ไข่ให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยการจัดการบางประการดังต่อไปนี้

1. ใช้อาหารที่มีคุณภาพดี และมีสูตรอาหารถูกต้องตามระยะอายุของไก่
2. ควบคุมน้ำหนักไก่อย่างถูกต้อง ตามระยะของการเจริญเติบโต
3. ควบคุมการกินอาหารของไก่อย่างถูกต้อง
4. ควบคุมให้แสงสว่างอย่างถูกต้อง
5. ดูแลเอาใจใส่อย่างดี
6. ตัดปากอย่างถูกต้อง
7. มีการสุขาภิบาลที่ดี และมีการทำวัคซีนป้องกันโรคอย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า การที่ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ผู้เลี้ยงจะต้องศึกษาข้อมูลการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่อย่างละเอียดรอบคอบ ใฝ่เรียนรู้ การวางแผน การบริหารจัดการ ด้านความรู้ ด้านการเงิน ด้านทรัพยากร การตลาดให้เหมาะสม มีการฝึกอบรมพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และผู้เลี้ยงไก่จะเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม หรือเลี้ยงเป็นอาชีพหลัก ถ้าผู้เลี้ยงเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม ควรจะพิจารณาว่าเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่แล้วไก่พันธุ์ไข่เจริญเติบโตสมบูรณ์ดีหรือไม่ ให้ไข่ไก่ตกและขนาดของไข่ไก่เป็นอย่างไร และตายจากโรคระบาดมากน้อยแค่ไหน แต่ถ้าเลี้ยงเป็น

อาชีพหลักนอกจากจะพิจารณาว่าเลี้ยง ไก่พันธุ์ไข่แล้วได้ผลผลิตดี ปัจจัยสำคัญที่จะชี้ขาด คือ กำไร ขาดทุน ถ้าผู้เลี้ยงจำหน่ายได้กำไรก็แสดงว่าประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการผลิตและการตลาด คือ สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ต่ำกว่าราคาขาย

4.3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มักจะประสบปัญหาและอุปสรรคทั้งด้านการผลิตและการตลาด อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้เลี้ยงให้ความสนใจและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ จากเอกสารสิ่งพิมพ์ เอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ เช่น ปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์จังหวัด เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์พัฒนากรตำบล พัฒนาการอำเภอ และวิทยาลัยการเกษตร ซึ่งจะช่วยให้ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่สามารถประสบความสำเร็จได้ สำหรับปัญหาอุปสรรคที่พบในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีข้อเสนอแนะและแนวทางวิธีการแก้ไข ดังนี้ (สุวรรณลี ลิ้มกรพันธ์. 2542 : 322-325)

1. ปัญหาด้านต้นทุนค่าอาหารสูง ผู้ที่เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ควรหาวิธีการลดต้นทุนค่าอาหาร เช่น ในช่วงกลางคืน อาจใช้หลอดไฟฟ้าสำหรับดักแมลงเพื่อใช้เป็นอาหารเสริมสำหรับไก่ นอกจากนี้ควรทำการปลูกหญ้าหรือพืชที่ไก่พันธุ์ไข่ชอบกิน การปลูกผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกาด หรือ เก็บผักที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นอาหารให้ไก่ เช่น ใบแค ผักตำลึง ผักกระถิน ผักกระเฉด ซึ่งมีโปรตีนสูงมีประโยชน์สำหรับไก่และลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารอีกทางหนึ่ง

2. ปัญหาด้านการปรับปรุงพันธุ์ไก่พันธุ์ไข่ ผู้เลี้ยงอาจจะประสบปัญหาไก่ที่เลี้ยงไม่แข็งแรงหรือเจริญเติบโตช้า ไม่เป็นที่ต้องการของประชาชน ผู้เลี้ยงควรแก้ไขโดยวิธีการคัดเลือกพ่อพันธุ์ - แม่พันธุ์ที่มีลักษณะดีไว้ทำพันธุ์อยู่เสมอในการเลี้ยงแต่ละรุ่น โดยการคัดไก่ที่ไม่สมบูรณ์ออก ไปและควรจัดหาพ่อพันธุ์ไก่ที่มีลักษณะดีจากแหล่งอื่นมาเป็นพ่อพันธุ์เพื่อป้องกันการผสมพันธุ์ระหว่างเครือญาติหรือการผสมเลือดชิด

3. ปัญหาด้านโรคระบาด ไก่พันธุ์ไข่ ไก่พันธุ์ไข่เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีปัญหาเรื่องโรคพยาธิรบกวนมาก ดังนั้นผู้เลี้ยงควรให้ความสนใจในการทำวัคซีนป้องกันโรคที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอตามคำแนะนำ และต้องจัดการเลี้ยงดูให้ไก่ได้กินอาหารเต็มที่ โรงเรือนและน้ำดื่มต้องสะอาดจึงจะสามารถป้องกันโรคระบาดได้

ปฐม เลาหะเกษตร (2540 : 27-70) กล่าวว่า ปัญหาในการเลี้ยงไก่ไข่ สามารถแยกปัญหาได้ 2 ปัญหาใหญ่ ๆ คือ

1. ปัญหาที่พบในการเลี้ยงไก่ไข่ แม้ว่าเกษตรกรได้ดูแล เอาใจใส่ในการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีแล้วแต่ก็ยังมีปัญหาต่าง ๆ ที่คิดไม่ถึงเกิดขึ้นอยู่เสมอในระหว่างเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ดังนี้

1.1 ปัญหาเรื่องไก่สาวไม่ยอมไข่ในรัง ปัญหานี้จะเกิดในกรณีเลี้ยงไก่ไข่แบบปล่อยรวมฝูง ซึ่งไก่จะไข่เรื่อยตามทีต่าง ๆ สาเหตุสำคัญเกิดจากในเล้ามีรังไข่อยู่น้อย มีแสงสว่างมากเกินไป และการย้ายไก่สาวเข้าคอกไก่ไข่ช้าเกินไป

1.2 ปัญหาเรื่องไก่จิกขนกันเอง ปัญหานี้จะมีมากในกรณีที่เลี้ยงไก่รวมกันมาก ๆ โดยเฉพาะในระยะไก่สาวที่กำลังถูกจำกัดอาหาร สาเหตุที่ไก่จิกขนกันนั้นมาจากไก่ขาดธาตุอาหาร มีอาหารกินไม่พอ อากาศในคอกที่อบ และในตัวไก่อาจมีเหา ไร เกาะอยู่

1.3 ปัญหาไก่หมดลูกทะลัก การทะลักของมดลูกเกิดจากเยื่อรอบทวารฉีกขาด มักเกิดในไก่สาวเริ่มไข่ ซึ่งอาจเกิดจากการฉีกขาดของเยื่อรอบทวารในขณะที่ไก่สาวเบ่งไข่ อวัยวะส่วนนี้ไปกระทบกับพื้นกรงตับ หรือวัตถุรองพื้นรังไข่จนทำให้ฉีกขาดหรือ โคนไก่ตัวอื่นจิกบริเวณปากมดลูกในขณะที่เบ่งไข่ ทำให้มดลูกทะลักออกมา ถ้าแก้ไขไม่ทันไก่อาจตายได้

1.4 ปัญหาเรื่องไก่จิกไข่กิน ปกติแม่ไก่จะไม่จิกไข่ของมันกิน แต่ถ้าเมื่อใดที่มันได้ลิ้มรสไข่แล้วรู้ว่าอร่อย มันจะเริ่มมีนิสัยจิกไข่กิน สาเหตุสำคัญมาจากไข่แตกหรือบุบร้าวจนไข่ขาวไหลออกมา ดังนั้นเกษตรกรต้องสนใจหมั่นตรวจตราดูว่าไข่บุบแตกร้าวบ้างหรือไม่

1.5 ปัญหาเรื่องไข่มีจุดเลือด จุดเนื้อในไข่ จุดเลือด หรือจุดเนื้อ คือ ก้อนเลือดที่อยู่บนไข่แดง อาจเป็นสีแดงสดหรือสีดำ เกิดจากการแตกของเส้นเลือดที่อยู่รอบเยื่อหุ้มไข่แดงบนรังไข่ จึงทำให้มีเลือดติดไข่แดงมาด้วย มีสาเหตุมาจากในอาหารไก่อาจมียาเสริมพวกสารหนูผสมอยู่ และน้ำที่ไก่กินสกปรกมาก

1.6 ปัญหาไข่แดงมีจุดกระ อาจเป็นจุดกระเล็กน้อยหรือเป็นจุดกระบนไข่แดงทั้งใบก็ได้ สาเหตุจากสารพิษตกค้างในเมล็ดพืชที่ผสมอาหารและวัสดุรองพื้นคอกมียางไม้ติดอยู่

1.7 ปัญหาไข่ขาวเหลวเป็นน้ำ โดยปกติไข่สดเมื่อต้อยออกดูไข่ขาวจะข้นและไม่ขยายวงกว้างออกห่างจากไข่แดงมากนัก ปัญหาไข่ขาวเหลวเป็นน้ำมีสาเหตุมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อมในการเลี้ยงดู เช่น อากาศไม่ดี อากาศร้อน ไก่เป็นโรค ในคอกมีแก๊สแอมโมเนียมากเก็บไข่ไว้นานเกินไปทำให้มีไข่เหลือค้ำ เป็นต้น

1.8 ปัญหาเรื่องไก่ชอบฟักไข่ ทำให้มีผลเสียคือ มันจะหยุดให้ไข่และจะผสมลงจนอาจถึงตายได้ สาเหตุเกิดจากมีรังไข่ไม่พอสำหรับไข่ อากาศร้อนอบอ้าว ให้น้ำและอาหารไม่พอเกินไปหรือเก็บไข่น้อยครั้งเกินไปทำให้มีไข่เหลือค้ำ

1.9 ปัญหาเปลือกบาง ไข่เปลือกบางเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งนักวิจัยเองก็ไม่อาจแก้ไขได้จากการคัดพันธุ์ วิธีแก้ไขไม่ให้ไข่เปลือกบางคือ จะต้องเสริมแคลเซียมและวิตามินดี ลงในอาหารให้มาก โดยการต้องเพิ่มเปลือกหอยลงในอาหาร ไก่ให้เพียงพอต่อปริมาณความ

ต้องการ

1.10 ปัญหาไก่ให้ไข่ต่ำกว่ามาตรฐาน อัตราการไข่ของไก่จะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับพันธุ์ไก่การเลี้ยงดู อาหารและสุขภาพของไก่ โดยปกติแล้วถ้าไม่มีปัญหาเหล่านี้ไก่ควรจะไข่ได้สูงสุดไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 จากนั้นจะลดลงร้อยละ 2-4 ดังนั้นเกษตรกรควรจะพึงตระหนักถึงปัญหาทั้ง 4 ประการนี้ และหมั่นดูแล เอาใจใส่จัดการสุขภาพให้ดีแล้วปัญหานี้จะหมดไป

1.11 ปัญหาไก่ไข่ลดลงอย่างรวดเร็ว มีสาเหตุมาจาก ไก่เป็นโรคและเกิดความบกพร่องในการเลี้ยงดู เช่น อาหารและน้ำไม่เพียงพอ อากาศเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นต้น

1.12 ปัญหาไก่ไข่ลดเมื่ออากาศร้อน ในเดือนเมษายน-พฤษภาคม ของทุกปี จะมีอากาศร้อน ทำให้ไก่ไข่กระทบกระเทือนมาก ไก่ไข่ลดลงและไข่ฟองเล็กด้วย วิธีแก้ไขคือ ให้ไก่กินอาหารมากขึ้น โดยเปิดไฟให้กินอาหารตอนกลางคืนและเข้ามีดเสริมวิตามินแร่ธาตุในอาหาร และจัดน้ำเย็นใหม่ สะอาด ให้ไก่ตลอดเวลา

1.13 ปัญหาเรื่องแมลงวัน แมลงวันนอกจากเป็นพาหะแพร่เชื้อโรคและพยาธิแล้วยังก่อความรำคาญให้แก่คนและไก่อีกด้วย เกษตรกรต้องหาทางกำจัดแมลงวันให้หมดไป

1.14 ปัญหาไก่ไข่เหลวเป็นน้ำ ปัญหานี้มักเกิดในกรณีเลี้ยงไก่ในกรงตับ ไก่ไข่เหลวก่อปัญหาเรื่องแมลงวันรบกวนและไม่สะดวกในการเก็บกวาดไข่ไก่ ทำให้ดอกขึ้นก่อนให้เกิดเชื้อโรคและพยาธิได้ง่าย

1.15 ปัญหาไก่ขาอ่อน เมื่อเริ่มไข่ใหม่ ๆ ปัญหานี้มักเกิดกับไก่ที่เลี้ยงในกรงตับ ซึ่งจะพบอยู่บ่อย ๆ ว่า ไก่สาวบางตัวมีอาการขาอ่อน หมอบอยู่กับพื้น กินน้ำอาหารไม่ได้และจะผอมตายในที่สุด มีสาเหตุจาก ไก่สาวให้ไข่มากเกินไปและในอาหารมีปริมาณแคลเซียมน้อยเกินไป แก้ไขได้โดยบังคับให้ไก่สาวหยุดไข่ชั่วคราว โดยให้ข้าวโพดผสมเปลือกหอยกินแทนอาหาร 4-5 วัน อาการก็จะหายไป

1.16 ปัญหาไข่ฟองเล็กเกินไป มีสาเหตุมาจาก ไก่กินอาหารและน้ำไม่พอ อากาศร้อนเกินไป ไก่ไข่ตกเกินไป และไก่อาจจะเป็นโรค

1.17 ปัญหาไข่ฟองโตเกินไป เกษตรกร โดยทั่วไปมักต้องการให้ไข่ฟองโต ยิ่งโตมากยิ่งดี แต่ถ้าเลี้ยงไก่จำนวนมากแบบการค้ำ ถ้าไข่ฟองโตมากเกินไปก็มีปัญหาเรื่องตลาดและไข่ใส่ถาดไม่ได้ หรือใส่ได้แต่ก็ซ้นกันไม่ได้ทำให้ไข่แตกเสียหายได้

2. ปัญหาด้านการผลิตและการตลาดไก่ไข่

สภาพปัญหาโดยทั่วไปที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่กำลังประสบอยู่ พอดีจะแยกสภาพปัญหาได้ 2 ด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาด้านการผลิต

2.1.1 ขาดการวิจัยพันธุ์และการรับรองพันธุ์ ปัจจุบันไก่ไข่ที่เลี้ยงในเชิงการค้าภายในประเทศจะต้องนำพันธุ์จากต่างประเทศเข้ามาขยายพันธุ์ทั้งสิ้นและการนำเข้ามาส่วนใหญ่เป็นบริษัทเอกชนผู้เกี่ยวข้องภายในประเทศ โดยไม่ได้มีการวิจัยเพื่อสร้างสายพันธุ์ไก่ไข่ขึ้นเอง อีกทั้งภาครัฐบาลก็ไม่ได้เข้ามาร่วมทดสอบ เพื่อรับรองว่าสายพันธุ์ใดดีและเหมาะสมควรที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยง

2.1.2 ต้นทุนการผลิตสูง ต้นทุนในการเลี้ยงไก่ไข่ร้อยละ 65 ของต้นทุนทั้งหมดเป็นค่าอาหาร ดังนั้นอาหารไก่ไข่จึงเป็นต้นทุนการผลิตที่สำคัญ ในการผลิตไก่ไข่ และมีผลต่อเกษตรกรที่จะมีกำไรหรือขาดทุน และ ราคาอาหารผสมสำเร็จในการเลี้ยงไก่ไข่มีแนวโน้มสูงขึ้นโดยตลอด (กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร. 2543 : 31) ทั้งนี้วัตถุดิบที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาหารสัตว์เกือบทั้งหมด เช่น รำ ข้าว โปด กากถั่วเหลือง ปลาป่น เป็นต้น สามารถผลิตได้เองภายในประเทศ แต่ราคาก็ไม่แน่นอน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่เกษตรกรนิยมใช้ อาหารผสมสำเร็จ จากบริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์ ซึ่งราคาอาหารนั้นมีราคาสูง

2.1.3 การลงทุนสูง ปัจจุบันราคาที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เช่น โรงเรือน และอุปกรณ์ มีราคาเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ทำให้เกษตรกรที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับที่ดินที่ได้รับ การพัฒนาจะพากันเลิกกิจการและขายที่ดินที่เป็นฟาร์มไก่ไข่ และเกษตรกรรายใหม่ที่จะเข้ามาลงทุนจะต้องใช้เงินลงทุนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ทำให้ต้องไปหาแหล่งเลี้ยงซึ่งอยู่ห่างไกลตัวเมืองซึ่งก็จะประสบปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภคด้วย

2.1.4 ขาดแคลนแรงงาน การเลี้ยงไก่ไข่ แรงงานเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมาก เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย แรงงานในชนบทหันไปทำงานโรงงานในเมือง จึงทำให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมขาดแคลน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ (มานิช ชูทับทิม. 2544 : 26)

2.2 ปัญหาด้านการตลาด

2.2.1 ราคาไข่ไก่ที่เกษตรกรขายได้ขาดเสถียรภาพปรับตัวสูงขึ้น และลดลงอย่างรวดเร็วเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนด้านการผลิตและการหาตลาดรองรับ โดยมีสาเหตุดังนี้

1) ปริมาณไข่ไก่ที่ออกสู่ตลาดขาดความสม่ำเสมอขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและการเกิดขึ้นของฟาร์มขนาดเล็ก ซึ่งมีก็จะประกอบกิจการได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกกิจการไป และมีเกษตรกรรายใหม่หมุนเวียนเข้ามาลงทุนเป็นระยะ ๆ ปัญหาของปริมาณไข่ไก่ที่

ออกสู่ตลาดขาดความสม่ำเสมอ สาเหตุที่สำคัญคือ สถานการณ์ของราคาไข่ในท้องตลาดที่มีความผันผวนอย่างมากและเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกษตรกรบางรายต้องเลิกสัมกิจการไป

2) ตลาดรองรับไข่ไก่มีจำกัดอยู่เฉพาะการบริโภคภายในประเทศ ซึ่งขาดความยืดหยุ่นในการสนองตอบต่อปริมาณไข่ไก่ที่มีมากขึ้นจนทำให้มีไข่ไก่เกินความต้องการจำนวนมากในบางฤดู (สมาคมส่งเสริมการเลี้ยงไก่แห่งประเทศไทย, 2543 : 17-18)

2.2.2 เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองในการจำหน่าย โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดเล็กจะอยู่ในลักษณะต่างคนต่างขาย การจัดกลุ่มหรือองค์กรของเกษตรกรยังไม่มี ความเข้มแข็งเท่าที่ควร ทำให้ราคาจำหน่ายต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น

2.2.3 ลักษณะโครงสร้างการตลาดมีความซับซ้อน ไข่ไก่ก็เช่นเดียวกับ ผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ ที่การกำหนดราคามักจะเป็นพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากพ่อค้าคนกลางมีน้อยราย การกำหนดราคาโดยใช้อุปสงค์และอุปทานในขณะนั้น และราคาส่งออกเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาซื้อขายภายในประเทศ อีกทั้งการกำหนดราคาก็ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรกรด้วย

2.2.4 การจัดมาตรฐานของไข่ไก่เป็นเกรดต่าง ๆ โดยน้ำหนักที่แตกต่างกัน ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทำให้ไข่ไก่บางเกรดขายยาก เนื่องจากไข่ไก่อาจจะเล็กเกินไปบ้างที่ ฟองโตก็ค่อนข้างมีราคาสูงตามความรู้สึกของผู้บริโภคเป็นอุปสรรคในการจำหน่าย อีกทั้ง ผู้บริโภคก็ไม่อาจทราบว่าไข่ไก่ที่คัดแยกเกรดขายจะได้ขนาดตรงตามมาตรฐาน และราคาที่ตั้งไว้หรือไม่

2.2.5 อัตราการบริโภคไข่ไก่ของคนไทยอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศ ที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่ใกล้เคียง ทำให้ตลาดรองรับมีจำกัด

2.2.6 การส่งออกประสบกับปัญหาในการแข่งขัน เนื่องจากต้นทุนการผลิตไข่ไก่ของไทยอยู่ในอัตราสูง และปัญหาการสนับสนุนการส่งออกจากประเทศผู้ส่งออกรายอื่น อีกด้วย ทำให้ผลผลิตไข่ไก่ไม่สามารถส่งออกได้มากเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ศักยภาพในการผลิตของไทยยังสามารถเพิ่มปริมาณไข่ไก่ได้อีกมาก

2.2.7 ปัญหาจากการตลาด ซึ่งเป็นตลาดของกลุ่มทุนผู้เลี้ยงสัตว์รายใหญ่หรือ บริษัทใหญ่ ๆ ผู้เลี้ยงรายย่อยกำลังจะถูกกลืนเพราะไม่อาจแข่งขันกับผู้เลี้ยงรายใหญ่ได้ เนื่องจากผู้ผลิตรายใหญ่เป็นผู้ที่ควบคุมวงจรการตลาดไว้ทั้งหมด โดยเป็นผู้ผลิตอาหารสัตว์ ผลิต พันธุ์สัตว์ มีฟาร์มขนาดใหญ่ ตลอดจนโรงงานชำแหละหรือห้องเย็นรวมทั้งสามารถจัดหาตลาด ต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกษตรกรที่มีทุนน้อย ต้องเลิกกิจการไป

2.2.8 ปัญหารัฐบาลไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายการตลาด ได้แก่

- 1) เสถียรภาพของราคาไข่ไก่ รัฐบาลควรกำหนดคณะกรรมการดูแลไข่ไก่ ขึ้นมาโดยการสรรหากรรมการจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2) ประสิทธิภาพของการตลาด ซึ่งรวมถึงการลดขั้นตอนของพ่อค้าคนกลาง การส่งเสริมอำนาจต่อรองของเกษตรกร และการให้ข้อมูลข่าวสารทางการตลาดแก่เกษตรกร

3) การจัดการตลาดต่างประเทศที่แน่นอน และการสนับสนุนการส่งออกให้แก่เกษตรกร

กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร (2543 : 36) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดไข่ไก่ไว้ดังต่อไปนี้

1. สนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัยและพัฒนาการปรับปรุงพันธุ์ การรับรองพันธุ์ไข่ไก่ การจัดการฟาร์ม เทคนิควิธีการเลี้ยง และการจัดการด้านอาหารสัตว์เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต
2. สนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไข่ไก่รวมตัวกันเป็นชมรม สมาคม หรือสหกรณ์ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองด้านการผลิตและการตลาด เพื่อความสะดวกในการขอรับความช่วยเหลือและการบริการจากหน่วยงานของรัฐบาล
3. สนับสนุนหน่วยงานของรัฐบาลด้านงบประมาณและบุคลากร เพื่อทำงานด้านการส่งเสริมการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการป้องกันปราบปรามโรคระบาด
4. สนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัยและพัฒนากระบวนการตลาด การจำหน่ายไข่ไก่โดยระบบการชั่งน้ำหนัก เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่เกษตรกร ผู้ค้าและผู้บริโภคไข่ไก่
5. สนับสนุนให้มีการแปรรูปไข่ไก่ให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ไข่ผง ไข่แช่แข็งเป็นต้น เพื่อสามารถเก็บไว้ได้นาน สะดวกในการเก็บรักษา ขนส่งและการนำมาใช้สอยเพื่อบริโภคและอื่น ๆ ซึ่งอุตสาหกรรมแปรรูป นอกจากจะเป็นตลาดรองรับไข่ไก่สดแล้ว ยังช่วยสนับสนุนส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ไข่ไก่ให้ขยายตัวได้อีกทางหนึ่งด้วย
6. ประชาสัมพันธ์ และรณรงค์ให้มีการบริโภคไข่ไก่เพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเน้นถึงคุณค่าของอาหารตามหลักโภชนาการ
7. สนับสนุนให้มีการส่งออก ไข่ไก่ไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศ โดยการช่วยเหลือด้านการให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่ผู้ส่งออก และการชดเชยภาษีสำหรับวัตถุดิบที่ใช้

ในการผลิตไข่ไก่เพื่อการส่งออก เพื่อลดต้นทุนในการส่งออกและทำให้สามารถแข่งขันกับประเทศผู้ส่งออกรายอื่น ๆ ได้

วิชัย เต็มผลบุญ (2537 : 25) ยังได้เสนอแนวทางในการพัฒนาธุรกิจไก่เนื้อและไก่ไข่ ของประเทศไทยไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ไก่ เพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ ดังนี้ 1. ร่วมมือกับภาคเอกชนในการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ไก่พันธุ์หลักทั้งระดับปู่ย่า และพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ 2. สนับสนุนให้เอกชนและเกษตรกรใช้พันธุ์ไก่ที่ผลิตในประเทศ โดยสนใจด้านภาษีและราคาไก่ 3. สนับสนุนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา

2. สนับสนุนการวิจัยด้านอาหารไก่ เพื่อลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากอาหารสัตว์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของต้นทุนการผลิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาทางลดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ให้ลดลง โดยมีมาตรการที่ควรพิจารณา คือ 1. เร่งรัดพัฒนาการผลิตวัตถุดิบอาหารสัตว์บางชนิดที่ขาดแคลนให้เพียงพอกับความต้องการ เช่น กากถั่วเหลือง ข้าวโพด และปลาป่นคุณภาพดี 2. ยกเลิกมาตรการเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษ ในการนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ แต่ถ้าวหากการนำเข้ามีผลกระทบต่อราคาผลผลิตในประเทศ 3. เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับตลาดต่างประเทศ

3. เพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและรักษาโรค การนำเข้าสัตว์ปีกและไข่มีเชื้อจากต่างประเทศ จะต้องควบคุมโรคอย่างเข้มงวด ดังนี้ 1. ประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดความรู้ และฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในการป้องกันรักษาโรค 2. ขยายการผลิตวัคซีนในส่วนของการผสมสุสัตว์ และเอกชน

4. พัฒนาการผลิตไข่ไก่ และผลิตภัณฑ์ ให้ได้ตามมาตรฐานเพื่อการส่งออก ดังนี้ 1. ตรวจสอบคุณภาพไข่ไก่ และผลิตภัณฑ์ที่จะส่งออกต่างประเทศให้เป็นไปตามมาตรฐานของประเทศผู้นำเข้า 2. ควบคุมดูแลและตรวจสอบ โรงเรือนเลี้ยงไก่ให้เข้มงวด 3. ยับยั้งการส่งออกผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน

5. สนับสนุนให้มีการดำเนินการแบบธุรกิจครบวงจร เช่น สนับสนุนการเลี้ยงไข่ไก่ของเกษตรกรในระบบ การควบคุมฟาร์มกับบริษัทเอกชน

6. สนับสนุนการขยายตลาดส่งออก ดังนี้ 1. ศึกษาระเบียบ กฎหมายของประเทศผู้นำเข้าต่าง ๆ 2. สนับสนุนการเดินทางไปเจรจาการค้า และการแสดงสินค้าในต่างประเทศ

7. พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร การผลิต และการตลาด ดังนี้ 1. จัดตั้ง ศูนย์ข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ระหว่างรัฐบาลและธุรกิจเอกชน 2. ขอรับการ สนับสนุนเงินจากกองทุนส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ 3. รวบรวมข้อมูลเผยแพร่สู่ภาค ราชการ เอกชน และเกษตรกร โดยผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

สรุปวิธีการและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ คือ การได้รับการ ส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านแหล่งทุน ทรัพยากร ความรู้ และการประชาสัมพันธ์ให้คนหันมาบริโภคไข่ไก่ให้มากยิ่งขึ้น และให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ประชาชนว่าในไข่ไก่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง คือ มีโปรตีนสูง ในไข่แดงจะช่วยแก้ปัญหา ความจำเสื่อมได้ส่วนไข่ขาวจะมีสารช่วยต้านมะเร็ง ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ มีประโยชน์ต่อ ร่างกาย ราคาถูก โดยเน้นให้นำไข่ไก่มาเป็นอาหารมากขึ้น ทั้งนี้ต้องทำเป็นระบบการผลิตให้ เกิดความสมดุลกับตลาดให้ทั้งคนผลิตคนบริโภคอยู่ร่วมกันได้แบบเกื้อหนุน ซึ่งเป็นแนว ทางการแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่จาก (ปรเมศร์ ดันดินพรัตน์. 2557 : 84-86 ; เฉลิมชัย สังข์มณฑล. 2555 : 158-163 ; กรมปศุสัตว์. 2553 : 30-33 ; มาโนช ชูทับทิม. 2544 : 26 ; สมาคมส่งเสริมการเลี้ยงไก่แห่งประเทศไทย. 2543 : 17-18 ; กองนโยบาย และแผนพัฒนาการเกษตร. 2543 : 36 ; ไชยา อ้อยสูงเนิน. 2543 : 13-14 ; สุวรรณิ สิมะกรพันธ์. 2542 : 322-325 ; มานิตย์ เทวรักษ์พิทักษ์. 2536 : 140 ; วิจัย เต็มผลบุญ. 2537 : 25 ; ปฐม เลหาะเกษตร. 2540 : 27-70 ; สุกิจ ชันชปราบ. 2534 : 2-8) พบว่า มีองค์ความรู้เรื่องการเลี้ยง ไก่พันธุ์ไข่ที่สร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ได้ ดังนี้ (1) ทดสอบก่อนเรียนเรื่องไก่พันธุ์ไข่ (2) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับไก่พันธุ์ไข่ (3) โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ (4) วิธีการ เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ (5) โรคและการป้องกันโรคไก่พันธุ์ไข่ (6) การบริโภคและการจำหน่ายไก่ พันธุ์ไข่ (7) การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ และ (8) ทดสอบหลังเรียนเรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ เวลา 19 ชั่วโมง

บริบทพื้นที่วิจัย

การศึกษาบริบทพื้นที่วิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ซึ่งประเด็นที่ ศึกษา คือ บริบทชุมชนบ้านกุดแคน และชุมชนบ้านหินลาดประเด็นการศึกษาประกอบด้วย การก่อตั้งชุมชน โครงสร้างทางสังคม ปราชญ์รายละเอียดดังนี้

1. บริบทชุมชนตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สภาพปัจจุบันตำบลหนองโน เกษตรกรพบกับสภาวะวิกฤตหลายอย่าง โดยเฉพาะเกษตรกรในเขตตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานำร่อง (Pilot study) จากเกษตรกร จำนวน 676 คน จาก 8 หมู่บ้านในตำบลหนองโน โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสำรวจสภาพปัญหาของเกษตรกร การดำเนินชีวิตในครัวเรือน พบปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกร คือ 1) มีปัญหาร่วมกันในระดับตำบลหนองโน คือ เกษตรกรทุกครัวเรือนมีหนี้สินจากรัฐจัดสวัสดิการสินเชื่อการเกษตรและหนี้สินนอกระบบ มีภาระหนี้สินผูกพันครัวเรือนละ 25,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 100/จำนวนประชากรทั้งหมด 676 คน 2) ไม่มีหลักสูตรเฉพาะอาชีพท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรในแต่ละครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 3) ขาดความรู้เรื่องการประกอบอาชีพที่ได้รับการเรียนรู้จากวิทยากรและปราชญ์ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในด้านความต้องการการเรียนรู้สัมมาอาชีพได้ให้ความสำคัญกับอาชีพเลี้ยงสัตว์ เรียงลำดับความต้องการดังนี้ 1) การเลี้ยงไก่พื้นบ้านและเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ 2) การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ และ 3) การเลี้ยงกบ ซึ่งวิธีการเรียนรู้ต้องการให้มีหลักสูตรเฉพาะอาชีพเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นด้วยรูปแบบ คือ (1) รูปแบบการถ่ายทอดความรู้เป็นปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้าน และมีวิทยากรเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติมทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องคิดเป็นร้อยละ 90 ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด (2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปดูแลเกษตรกรต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 80 ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด และ (3) มีความต้องการความรู้ เรื่องระบบการตลาดเพื่อการจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 80 ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด

2. บริบทชุมชนบ้านกุดแคน

บริบทของบ้านกุดแคน ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านมีอายุประมาณ สองร้อยกว่าปี ผ่านมา ผู้อพยพมาตั้งหมู่บ้าน มาจากอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมดจำนวน 676 คน แบ่งเขตการปกครองหมู่บ้านเป็นสองเขต คือ บ้านกุดแคน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 ชาวบ้านกุดแคนประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก คือ ปลูกข้าว อ้อย มันสำปะหลังและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้บางคนอพยพเป็นแรงงานรับจ้างในจังหวัดมหาสารคาม และต่างจังหวัด มีประเพณีที่ร่วมกันเหมือนชาวอีสานทั่วไป แต่สถานที่สำคัญในหมู่บ้านไม่มีคอนปู้ตาเหมือนหมู่บ้านอื่น ๆ เพราะชาวบ้านกุดแคนนับถือพระพุทธรูปแทนการนับถือผีปู้ตามีทรัพยากรธรรมชาติคือ ลำห้วยคำพู่ เป็นลำน้ำธรรมชาติและป่าสาธารณะหนองโน

ซึ่งชาวบ้านกุดแคนได้พึ่งพาหาอาหารจากป่าและลำห้วยคำพู่ได้ตลอดปี นอกจากนี้มีสื่อ
 สาธารณูปโภคมีไฟฟ้า ประปา ตู้โทรศัพท์ โรงเรียน ศูนย์สุขภาพชุมชนและมีแหล่งเรียนรู้
 ชุมชนปทุมทศครูสิงห์ ฤทธิเดช ให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ด้านการคมนาคมติดต่อ
 สื่อสาร เป็นหมู่บ้านชานเมืองห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม 17 กิโลเมตร (สากล ใบบั้ง.
 2557 : สัมภาษณ์)

โครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านกุดแคน

โครงสร้างทางสังคมของบริบทบ้านกุดแคน มีลักษณะสังคมเหมือนชาวอีสาน
 ทั่วไป คือ ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และด้านสังคม ในด้านวัฒนธรรมประเภท
 ประเพณี มีการทำบุญประเพณีฮีต 12 เดือน เช่น บุญกฐิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา
 บุญผะเหวด ฯลฯ ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น อำนาจผีบรรพบุรุษ ผีนา อำนาจสิ่ง
 ศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป และเรื่องโชคลาง หมอดู พยากรณ์ เศรษฐกิจ
 ของชาวบ้านกุดแคน มีรูปแบบการทำเพื่ออยู่เพื่อกินและเพื่อขายจากการประกอบอาชีพ ทำนา
 ปลูกข้าว เป็นอาชีพหลักและปลูกพืชอื่น ๆ ตามสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่แต่ละคน คนที่มีนา
 ดิดลำห้วยคำพู่ ประกอบอาชีพปลูกผัก หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว คนที่มีพื้นที่ดอนสูงจะเลี้ยงวัว
 ควาย หรือทำไร่มันสำปะหลัง ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตรกรรมเหมือนชาวอีสานทั่วไป
 เป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานศูนย์ประชากรและสมาคมชาวมหาสารคาม และทำอาชีพอื่น
 เสริมรายได้ เช่น ตัดผม พ่อค้า แม่ค้าขายสินค้าในระบบตลาดท้องถิ่น และมีปัญหาความ
 ยากจนจากสภาพหนี้สินครัวเรือนเนื่องจากเป็นสมาชิกกองทุนเงินล้าน สวัสดิการธนาคาร
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้มีหนี้สินจากกลุ่มการผลิต เช่น กลุ่ม
 เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานตำบลโคกก่อ กลุ่มเกษตรกรทำนาหนองโน และกลุ่มสตรีแม่บ้าน
 ความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนให้ได้เรียนรู้อาชีพเสริมรายได้ในครัวเรือนเพื่อให้มีพอ
 อยู่พอกินพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต

ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านกุดแคน จากที่เก็บข้อมูลแบบไม่เป็นทางการ
 พูดคุยกับชาวบ้านกุดแคน ที่เป็นสมาชิกโครงการแหล่งเรียนรู้ชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ทาง
 สังคมในระบบเครือญาติยังเข้มแข็งเพราะนับถือผีบรรพบุรุษตระกูลเดียวกัน แต่ความสัมพันธ์
 การร่วมมือทางกลุ่มการผลิตไม่เข้มแข็งเหมือนกับร่วมมือทางประเพณี เพราะ กิจกรรมทาง
 ศาสนาไม่ต้องบังคับ และชุมชนจะพัฒนาหมู่บ้านโดยใช้ประเพณีเป็นกลไกเชื่อมโยงการสร้าง
 วัด ถนน ศูนย์สุขภาพชุมชน เป็นต้น (สากล ใบบั้ง. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพจริงปัจจุบันเกษตรกรพบกับภาวะวิกฤตหลายอย่าง โดยเฉพาะเกษตรกรใน

เขตตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานำร่อง (Pilot study) จากเกษตรกร จำนวน 676 คน จาก 8 หมู่บ้านในตำบลหนองโน โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสำรวจสภาพปัจจุบัน การดำเนินชีวิตในครัวเรือน พบปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกร คือ มีปัญหาาร่วมกันในระดับตำบลหนองโน คือ เกษตรกรทุกครัวเรือนมีหนี้สินจากรัฐจัดสวัสดิการสินเชื่อการเกษตรและหนี้สินนอกระบบ มีภาระหนี้สินผูกพันครัวเรือนละ 25,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 100/จำนวนประชากรทั้งหมด

3. บริบทชุมชนบ้านหินลาด

บริบทชุมชนบ้านหินลาด จากการสัมภาษณ์คุณยายขวัญ ศรีจันทร์ บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 2 บ้านหินลาด ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เกิดเติบโตในหมู่บ้านเล่าถึงความเป็นมาของหมู่บ้านว่า เดิมบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านบ้านเวงนาง แต่ด้วยระยะทางการเดินทางมาทำการเกษตรจากบ้านเวงนางถึงไร่นา (บ้านหินลาดในปัจจุบัน) ไกลกันพอสมควร (ในสมัยนั้นเดินเท้ามาทำนา) เมื่อถึงฤดูทำนา ชาวบ้านที่มีไร่นาบริเวณนั้น (บ้านหินลาดในปัจจุบัน) บางครอบครัวจึงได้มาสร้างกระท่อมเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวในช่วงทำนาเพราะประหยัดเวลาในการเดินทาง และไม่ให้เสียเวลาในการเดินทางไปกลับจากบ้านเวงนางกับที่นาของตน เมื่อเวลาผ่านไปจากการสร้างกระท่อมมาอยู่เพียงชั่วคราวก็มีหลายครอบครัวเริ่มอพยพมาตั้งรกรากในที่นาของตน ซึ่งเป็นบ้านหินลาดในปัจจุบัน เมื่อชาวบ้านบ้านเวงนางเริ่มมีการอพยพมาตั้งรกรากบริเวณที่นาของตนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากครอบครัว 3-4 เพิ่มมากยิ่งขึ้น กลายเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก เมื่อมีการตั้งชื่อหมู่บ้านชาวบ้านเข้ามาอาศัยเรียกหมู่บ้านใหม่ของตนว่า “บ้านหินลาด” เนื่องจากว่าขณะที่ชาวบ้านเริ่มมีการถางป่าให้โล่งเตียน ชาวบ้านหินลาดพบบริเวณพื้นที่ที่เป็นหินซึ่งเป็นบริเวณที่กว้าง ชาวบ้านไม่สามารถจะขุดเจาะหรือทำการเกษตรได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหินลาด” และปัจจุบันบ้านหินลาดมีอายุประมาณเกือบร้อยปี (2) ประชากรของบ้านหินลาด มีประชากรชายจำนวน 150 คน และประชากรหญิง จำนวน 158 คน รวมประชากรทั้งหมด 318 คน (3) การประกอบอาชีพของคนในบ้านหินลาด มีอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักและทำอาชีพเสริมหลังจากการทำนา คือ เป็นแรงงานรับจ้างทั่วไปทั้งภายในหมู่บ้านและต่างจังหวัด (4) เศรษฐกิจของครัวเรือนบ้านหินลาด พบว่า มีภาวะหนี้สินเหมือนชาวอีสานทั่วไป คือ มีหนี้สินจากเงินกู้สวัสดิการของรัฐคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และเงินกู้นอกระบบจากพ่อค้าในหมู่บ้าน ครัวเรือนละ 50,000 บาท/ปี มีปัญหาต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากค่าจ้างแรงงานในการทำนาวันละ 300 บาท ค่าซื้อปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช ครัวเรือนละ 10,000-

15,000 บาท/ปี เนื่องจากพื้นที่ในการเกษตรมีการครอบครองแตกต่างกัน นอกจากนี้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ ไม่มีแหล่งเงินทุนมาสนับสนุนการทำอาชีพให้ยั่งยืนเพราะการสนับสนุนในส่วนนี้ไม่ต่อเนื่อง เช่น การทอเสื้อกอก การทำดอกไม้แห้งเนื่องมาจากภาครัฐส่งเสริม แล้วขาดการส่งเสริมด้านการตลาด และ (5) สุขภาพอนามัยของคนบ้านหินลาดปรากฏรายละเอียดคือ ด้านสุขภาพ พบว่า ประชากรของบ้านหินลาดมีวัยผู้สูงอายุ มีอายุตั้งแต่ 50-60 ปี จำนวน 29 คน พบว่าเป็นโรคขาดสารอาหาร น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ของคนสูงอายุ ร่างกายผอมแห้ง โรคที่พบมากที่สุดคือ โรคพยาธิตัวตืด เนื่องจากรับประทานอาหารที่ดิบ ๆ จากงานพิธีกรรมของหมู่บ้านคือ เวลาหมู่บ้านมีงานบุญประเพณี ได้แก่ งานบุญบวชนาค งานบุญอุทิศส่วนกุศลหาญาติพี่น้อง ชาวบ้านหินลาดนิยมทำอาหารเป็นลาบดิบจากเนื้อวัว และรับประทานอาหารจากธรรมชาติที่หาได้ เช่น อาหารประเภทก้อย ได้แก่ ก้อยกุ้ง ก้อยปลาชิว ทำให้ประชาชนบ้านหินลาดเป็นโรคพยาธิตัวตืด หรือบางคนเป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับ มีประมาณ 3-5 คน

นอกจากนี้ พฤติกรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านหินลาด มีพฤติกรรมชอบซื้ออาหารจากอาหารอุตสาหกรรมราคาถูกหรือร้านอาหารและร้านค้าในหมู่บ้าน เพราะในหมู่บ้านมีร้านขายสินค้า 3 ร้าน ได้ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากตลาดในจังหวัดมหาสารคามไปจำหน่าย ปรากฏว่า อาหารที่ชาวบ้านหินลาดชอบรับประทาน คือ ปลาทุเล็ม ปลาข้าวบอง น้ำพริกกะปิ และก้วยเตี๋ยว ทำให้ชาวบ้านหินลาดจำนวนมาก มีโรคแทรกซ้อนในร่างกายหลาย ๆ โรค เช่น โรคปวดข้อ โรคเหน็บชา โรคเท้าบวม และโรคท้องร่วง เพราะรับประทานอาหารจากท้องตลาดโดยไม่ได้ประกอบอาหารในครัวเรือนเป็นประจำ เนื่องจากการใช้เวลารับแรงไปประกอบอาชีพการทำนาและการทำอาชีพรับจ้าง สำหรับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านหินลาดได้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของคนในชุมชน คือ มีค่านิยมตามการบริโภคสมัยใหม่ คือ ซื้ออาหารตามร้านค้าชุมชนและรถเร่ขายอาหาร ซึ่งอาหารที่นำมาจำหน่าย ไม่ใช่อาหารที่สุกใหม่ ๆ แต่เป็นอาหารที่เก็บไว้ค้างคืนแล้วบรรจุถุงมาจำหน่าย ในส่วนนี้ทำให้ส่งผลถึงสุขภาพของชาวบ้านหินลาดที่มีการเจ็บป่วยหลาย ๆ โรคดังกล่าวมา

การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยดำเนินงานโครงการโดยแสวงหาเครือข่ายเข้ามาถ่ายทอดให้ความรู้กับประชาชน โดยการหาจุดแข็งของชุมชน พบว่า ชาวบ้านหินลาดมีการรวมกลุ่มการทำกรผลิตเป็นกลุ่มการผลิตเรื่องการทำนามืออาชีพ คือมีกลุ่มชาวนาทำนาปลอดภัยในชุมชน แต่ยังไม่ีอาชีพเสริมให้เกิดมีอาหารพอเพียง ซึ่งเป็นอาหารที่เกิดขึ้นโดยความต้องการของคนในบ้านหินลาด โดยเสนอความต้องการจากการสนทนากลุ่มในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2556 เกษตรกรมีความคิดเห็นตรงกันว่า มีความต้องการเลี้ยงไก่

พันธุ์ไข่ โดยมีเกษตรกรบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 34 คน และเกษตรกรบ้านหินลาด ตำบลเวียงนาง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 10 คน ที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ เพื่อทำเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านได้นำไปขยายผล โดยมีเกษตรกรต้นแบบการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ประสบผลสำเร็จ จากโครงการวิจัยระยะที่ 1 ของเกษตรกรบ้านกุดแคน ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านหินลาดมีอาหารในครัวเรือนเกิดขึ้น คือ มีไข่ไก่ไว้รับประทานโดยไข่ไก่พันธุ์ไข่ เป็นอาหารที่มีโปรตีนสูง และชาวบ้านอธิบายว่า อาหารจากไข่สามารถแปรรูปเป็นอาหารได้หลายอย่าง เช่น ทำไข่ต้ม แองซัมไข่ ไข่เจียว ไข่ตุ๋น ไข่ปิ้ง และถ้ามีไข่ไว้จำนวนมาก สามารถเพาะพันธุ์เพิ่มจำนวนไก่พันธุ์ไข่ และจำหน่ายไข่ไก่ให้ชาวบ้านได้ซื้อในราคาถูกลง จะทำให้ชาวบ้านได้ซื้อไข่ที่มีความสดปลอดภัย เพราะชาวบ้านเลี้ยงไก่ไข่ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้พื้นที่บ้านหินลาดเป็นหมู่บ้านในการขยายผลการใช้หลักสูตรหลักสูตรสัมมาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร

สรุปบริบทพื้นที่วิจัย มีปัญหาภาพรวมพบกับสภาวะวิกฤตหลายอย่าง โดยเฉพาะที่ผู้วิจัยได้ศึกษานำร่อง (Pilot study) จากเกษตรกร จำนวน 676 คน จาก 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกุดแคน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 บ้านนาคนเชียง บ้านหนองอีดำ บ้านสวนมอน และบ้านหนองโน หมู่ที่ 4, 5 และหมู่ที่ 8 โดยใช้เครื่องมือวิจัย แบบสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกร ในส่วนปัญหาพบว่าการประกอบอาชีพเกษตรกร คือ 1) เกษตรกรทุกครัวเรือน มีหนี้สินจากรัฐจัดสวัสดิการสินเชื่อการเกษตรและหนี้สินนอกระบบ มีภาระหนี้สินผูกพันครัวเรือนละ 25,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 100 2) ไม่มีหลักสูตรเฉพาะอาชีพท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรในแต่ละครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 90 3) ขาดความรู้เรื่องการประกอบอาชีพที่ได้รับการเรียนรู้จากวิทยากรและปราชญ์ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 80 และในด้านความต้องการการเรียนรู้สัมมาอาชีพได้ให้ความสำคัญกับอาชีพเลี้ยงสัตว์ เรียงลำดับความต้องการดังนี้ 1) การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ 2) การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ และ 3) การเลี้ยงกบ ซึ่งวิธีการเรียนรู้ต้องการให้มีหลักสูตรเฉพาะอาชีพเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นด้วยรูปแบบคือ (1) รูปแบบการถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้าน และมีวิทยากรเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติมทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องคิดเป็นร้อยละ 90 (2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไปดูเกษตรกรต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 80 และ (3) มีความต้องการความรู้ เรื่องระบบการตลาดเพื่อการจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 80 ภาวะปัญหาการเป็นหนี้สินของเกษตรกรในระดับชุมชน เป็น

ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกร ต้องอพยพย้ายถิ่น ไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกพื้นที่ ในช่วงฤดูหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตของข้าว มันสำปะหลัง โดยไม่ได้เอาใจใส่ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนเอง หรือ ได้เพิ่มเติมความรู้จากหน่วยงานของภาครัฐ ได้เข้าไปให้การอบรมการส่งเสริมอาชีพเสริมในครัวเรือนช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว ดังนั้นการแก้ไขปัญหานี้สินและความยากจน ไม่พอยู่พอกินดังกล่าวมา เป็นปัญหาเร่งด่วนของเกษตรกร ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นหลักสูตรสัมมาอาชีพในการประกอบอาชีพ เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดจากความต้องการของเกษตรกร เพื่อให้ครัวเรือนของเกษตรกรมีอาชีพเสริมหลังฤดูทำนา ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีอาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เพื่อบริโภคและขายลดรายจ่ายในครัวเรือนและขายเป็นรายได้เสริม เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ไปยังหมู่บ้านหินลาด ตำบลแว้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชุมชนเป็นฐาน

ลำเดือน นามเทพ (2537 : 107-112) ได้เข้าไปศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการศึกษานอกระบบกับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนหนึ่งพบว่าการจัดการศึกษานอกระบบมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนนั้นน้อยมากเนื่องจาก 1) หน่วยงานที่จัดไม่เคยศึกษาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน 2) ชุมชนไม่เคยได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเหล่านั้นแม้แต่น้อย 3) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเกิดขึ้นตามความ “อยาก” ของหน่วยงานที่จัด 4) หน่วยงานที่จัดมองข้ามทรัพยากรบุคคล และผู้นำในชุมชนไปโดยสิ้นเชิง

อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 8-10) ได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งในหนังสือระบบการศึกษากับชุมชน กรอบแนวคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยไว้ว่า ความเข้มแข็งในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งคือ ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น สมาชิกของ

ชุมชนมี ศักยภาพสูง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับสูง มีทุน แรงงาน มีการพึ่งพาอาศัยกัน และร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม

สุรพงษ์ จำจด (2554 : 42-43) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การบริหารและจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้เครือข่ายชุมชนเป็นฐาน จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า 1. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการใช้เครือข่ายชุมชนเป็นฐาน เพื่อการเป็นชุมชน มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาและกำหนดกิจกรรมตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก และด้านการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาและกำหนดกิจกรรมตามแผน และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การปฏิบัติงาน 2. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วม จัดการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า เครือข่ายต้องการทราบรายละเอียดข้อมูลในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับชุมชนจากผู้บริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยแต่ละชุมชนมีบริบทแต่ละพื้นที่ต่างกัน ดังนั้น จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ชุมชนแต่ละแห่งก่อนดำเนินการจัดกิจกรรม สิ่งที่ต้องการจัดกิจกรรมคือการปลูกฝังนิสัยให้เกิดการเรียนรู้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งต้องมีการแบ่งงานและมอบงาน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลและภาคีเครือข่ายควรมีความชัดเจนและนาสู่การปฏิบัติจริง มีการนิเทศติดตาม เพื่อให้ทราบปัญหาในการปฏิบัติงานได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งควรมีการตรวจสอบติดตามและประเมินผล อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการทำงานให้มีประสิทธิภาพ และ ควรมีการตั้งสหกรณ์ชุมชนในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เพื่อเป็นการหมุนเวียนของสินค้าและคนเป็นศูนย์รวมของชุมชน

ธีรชัย หายทุกข์ และคณะ (2556 : 74) ได้ศึกษาความยั่งยืนของการเลี้ยงโคนมโดยชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษาร้านห้วยเตย ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความยั่งยืนของระบบการเลี้ยงโคนมบ้านห้วยเตยเกิดจากปัจจัยหลายประการดังนี้คือ 1) ความ

มุ่งมั่นและการมีประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโคนม 2) มีความสามารถในการปรับตัวในการผสมวีธีการเลี้ยงโคนมให้เข้ากับวิถีการดำรงชีวิต 3) มีการเกื้อหนุนจากระบบนิเวศการเกษตรในครัวเรือนต่อระบบการเลี้ยงโคนม 4) การมีระบบห่วงโซ่อุปทานรองรับการผลิต โคนม จากนโยบายของรัฐต่อการปฏิบัติที่ตอบสนองต่อการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรรายย่อย เช่น ระบบนมโรงเรียน 5) การมีสมรรถนะแม่โคที่ดีขึ้นตามมาตรฐานการให้ผลผลิตและสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบนิเวศในท้องถิ่น 6) มีความเจริญก้าวหน้าด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ตอบสนองและอำนวยความสะดวก สนับสนุนให้กิจกรรมการผลิต โคนมของชุมชน อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ และความเข้มแข็งของหน่วยงานท้องถิ่น 7) มีการจัดการความเสี่ยงในเชิงระบบด้านองค์รวมของกิจกรรมการเกษตรและอาชีพ โคนมที่มีมาตรการจัดการเพื่อลดความเสี่ยง เพื่อป้องกันความเสียหายของอาชีพการเลี้ยงโคนม 8) เกษตรกรให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์อย่างตระหนักและเข้าใจต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนระยะยาวทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2541 : 36) ได้ศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาการผลิต และการตลาด ไข่ไก่และไข่ไก่ พบว่า ไข่ไก่ที่นิยมเลี้ยงกันในปัจจุบันแบ่งออกเป็นไข่พันธุ์แท้ และไข่ไก่ผสม ซึ่งไข่ไก่ผสมส่วนใหญ่เกิดจากการผสมพันธุ์โดยบริษัทการค้า โดยจะรักษาไข่พันธุ์เดิม และระบบการผสมเป็นความลับเพื่อประโยชน์ทางการค้า ประเภทของการเลี้ยงไข่ไก่ในเชิงการค้าแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ ธุรกิจการเลี้ยงไข่ไก่ ธุรกิจการเลี้ยงไก่รุ่น และธุรกิจการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่เพื่อผลิตไข่ไก่จำหน่าย ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ จะมีต้นทุนร้อยละ 60-70 เป็นค่าอาหารส่วนที่เหลือเป็นค่าพันธุ์ไก่ ยา และเวชภัณฑ์ ซึ่งจะมีอัตราการให้ไข่เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่จะเป็นตัวกำหนดต้นทุนในการผลิต ปกติแล้วก่อนที่จะมีการปลดขายไข่ไก่ตัวหนึ่งจะให้ไข่ประมาณ 220 ฟอง สำหรับราคาไข่ไก่จะเคลื่อนไหวต่างกันไปในแต่ละเดือนจากการคำนวณดัชนีราคาตามฤดูกาลของไข่ไก่ พบว่าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ราคาไข่ไก่จะต่ำกว่าในเดือนอื่น ๆ เนื่องจากช่วง 3-4 เดือนแรกของปีปริมาณการผลิตไข่ไก่จะมีมากกว่าเดือนอื่น ๆ และความต้องการบริโภคลดลง ส่วนในช่วงที่ไข่ไก่มีราคาสูงคือ เดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากผลผลิตออกสู่ตลาดน้อย เพราะเป็นระยะที่ไข่ไก่กำลังผลิตชน

วีระวุฒิ วงศ์สันต์ (2542 : 56-67) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการเรียนรู้และระบบคิดด้านอาชีพของเกษตรกร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้รูปแบบการเรียนรู้ด้านอาชีพของ

เกษตรกร มี 3 รูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบดั้งเดิมหรือแบบธรรมชาติ เครือข่ายการเรียนรู้ และ การเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ด้านอาชีพการเกษตรแบบผสมผสานทั้งในและนอกชุมชน เป็นกลุ่มกิจกรรมการเกษตรหลายกลุ่ม คือกลุ่มผู้ทำนา กลุ่มผู้เลี้ยงวัว กลุ่มผู้เลี้ยงหมู กลุ่มผู้เลี้ยงผึ้ง กลุ่มผู้ปลูกดาวเรือง กลุ่มผู้ปลูกหอมแดงและกลุ่มยุวเกษตรกร

พงศ์ธร เผ่าบรรจง (2545 : 70-76) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัญหาและความต้องการด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะการดำเนินการเลี้ยงไก่ไข่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ 2) ความแตกต่างของระดับปัญหาและความต้องการด้านการผลิตและการตลาด และ 3) ความแตกต่างของระดับปัญหาและความต้องการด้านการผลิต และการตลาดของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ ที่ทำฟาร์มไก่ไข่นาต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับของปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ ซึ่งข้อมูลได้นำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่มีปัญหาในด้านการผลิต และการตลาดอยู่ในระดับมาก โดยเกษตรกรมีปัญหาเรื่องราคาไข่ไก่ อยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดนั้น เกษตรกรมีความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการด้านตลาดไข่ ราคาไข่ อาหารไก่ ไข่ อุปกรณ์การเลี้ยงพันธุ์ไก่ ยาและเวชภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของระดับปัญหาด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่ที่ทำฟาร์มขนาดต่าง ๆ พบว่า ปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ได้แก่ ปัญหาเงินทุน พื้นที่ของฟาร์ม โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง พันธุ์ไก่ อาหาร ยาและเวชภัณฑ์ แรงงาน การจัดการและสุขาภิบาล ราคาไข่และตลาดไข่ไก่ของฟาร์มขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ไม่มีความแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า มีตัวแปรสำคัญเพียง 5 ตัวแปรที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ความต้องการด้านพื้นที่ของฟาร์ม โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง แรงงาน การจัดการและสุขาภิบาล ส่วนความต้องการด้านเงินทุน พันธุ์ไก่ อาหาร ยาและเวชภัณฑ์ไก่ไข่นั้น ไม่มีความแตกต่างกัน และพบว่าความต้องการด้านการตลาด ได้แก่ ราคาไข่ไก่และตลาดไข่ไก่ ไม่มีความแตกต่างเช่นกัน

มยุลี พิมพ์พาท (2546 : 68-72) ได้ศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจชุมชนชาวนาแบบพึ่งตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคอนคาญ จังหวัดนครปฐม เป็นวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการบริหารจัดการแปลงนา และปัจจัยเกื้อหนุนให้ชุมชน

ประสบความสำเร็จในการใช้ภูมิปัญญาหาชุมชนในการพัฒนาการทำนาแบบพึ่งตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการบริหารจัดการแปลงนาที่พัฒนาอย่างสมบูรณ์แบบและสามารถลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกชุมชน การปลูกข้าวด้วยเทคโนโลยีชีวภาพสามารถลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและส่งผลดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคอนตัมประสบความสำเร็จจากการใช้ภูมิปัญญา พบว่า มีปัญหาขาดภาวะสมดุลเนื่องจากผลการพัฒนาแบบทันสมัย คือ ปัญหาจากต้นทุนการผลิตและราคาวัสดุที่สูงขึ้น ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคข้าว และปัญหาชาวนามีคุณภาพชีวิตต่ำลงความต้องการของชุมชน ชาวนาต้องการพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี และทางด้านเศรษฐกิจต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเอง

ปรีชา นามรักษ์ (2548 : 80-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นบ้านชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบัวแดง (ปทุมรัตน์วิทยาการ) อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นบ้าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบวัดเจตคติของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่าแผนการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นบ้าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 83.33/82.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

หทัยรัตน์ เสาร์เรือน (2549 : 49-57) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ เรื่อง การแปรรูปอาหารจากเห็ดนางฟ้า สำหรับกลุ่มสนใจจังหวัดชัยนาท โดยแบ่งขั้นตอนของการสร้างหลักสูตรเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างหลักสูตร ขั้นตอนการใช้หลักสูตร และขั้นตอนการปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ที่สนใจ ได้มาจากการลงทะเบียนเปิดรับสมัคร จำนวน 10 คน โดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม แบบอบรมเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ เรื่อง การแปรรูปอาหารจากเห็ดนางฟ้า เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ในการอบรม และแบบวัดความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การแปรรูปอาหารจากเห็ดนางฟ้า สำหรับกลุ่มสนใจ จังหวัดชัยนาท หาประสิทธิภาพโดยผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมอยู่ในระดับสูง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่า

หลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความพึงพอใจในการฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก และผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่า วิทยากรดำเนินการฝึกอบรม มีความสามารถอยู่ในระดับดีมาก

อมรรัตน์ ศรีกรร (2549 : 65-66) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความยั่งยืนของระบบเกษตรผสมผสาน : กรณีกลุ่มศึกษาเกษตรทางเลือกชุมชนบ้านด้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาระบบเกษตรผสมผสานซึ่งการศึกษาครั้งนี้ วัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของระบบเกษตรผสมผสาน และเพื่อแสวงหาแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนการทำเกษตรผสมผสานให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการวิเคราะห์ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ พบว่าผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยต่อไร่ของระบบเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้นโดยตลอด และแนวโน้มของผลตอบแทนสุทธิที่ได้จากการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า ค่าแนวโน้มดังกล่าว มีค่าความชันเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผลตอบแทนสุทธิของระบบเกษตรแบบผสมผสาน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นคุณสมบัติของระบบการผลิตที่มีความยั่งยืน ส่วนการวิเคราะห์ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการทำระบบเกษตรผสมผสาน จะพิจารณาจากการเพิ่มขึ้นของความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์พืชในฟาร์ม ซึ่งแบ่งประเภทของพันธุ์พืชเป็น 4 ประเภท คือ ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้ผล และผักสวนครัว ผลการวิเคราะห์ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การทำเกษตรผสมผสานสามารถก่อให้เกิดความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพมีค่าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฟุ้งศรี ภักดีสุวรรณ (2550 : 135-138) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพจักสานเชิงธุรกิจโดยยึดชุมชนเป็นฐาน ระยะที่ 1 การศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพโดยยึดชุมชนเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่าได้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพได้ 8 ขั้นตอน ดังนี้ ในการวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์เป็นกระบวนการเรียกว่า CKECS PROCESS หรือ Community Study, Key Informant Interview, Expert Interview, Content Study, Curriculum Design, Community Coordinating, Curriculum Drafting Preparation, Curriculum Drafting โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชน (Community Study) เป็นการศึกษาสภาพทั่ว ๆ ไปของชุมชนเช่น อาชีพ รายได้ ทรัพยากรท้องถิ่น โดยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและกรรมการหมู่บ้าน การศึกษาชุมชน การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน การศึกษาเนื้อหาสาระ การออกแบบหลักสูตร การประสานงานกับชุมชน การเตรียม

ยกร่างหลักสูตร การยกร่างหลักสูตร ขึ้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน เช่น
 นายกองค้การบริหารส่วนตำบล, ผู้บริหารและครูโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน, ผู้ผลิตและผู้
 จำหน่าย งานผลิตภัณฑ์ในชุมชน ขึ้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นการ
 สัมภาษณ์นักวิชาการในท้องถิ่น เช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการอบรมอาชีพในชุมชน
 และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขึ้นตอนที่ 4 การศึกษาเนื้อหาสาระ เป็นการกำหนดกรอบ
 ของเนื้อหา จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1-3 มาเป็นฐานในการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตร
 ฝึกอบรมอาชีพ ขึ้นตอนที่ 5 การออกแบบหลักสูตร เป็นการกำหนดส่วนประกอบต่าง ๆ
 ของหลักสูตรฝึกอบรม เช่น โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม การออกแบบหน่วยการเรียนรู้
 แผนการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม
 การวัดและประเมิน ขึ้นตอนที่ 6 การประสานงานกับชุมชน เป็นการติดต่อกับองค์การบริหาร
 ส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน และหน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียนเพื่อขอใช้สถานที่
 ในการฝึกอบรม และประสานงานติดต่อผู้เข้าอบรม รวมถึงปราชญ์ชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็น
 วิทยากรฝึกอบรม ขึ้นตอนที่ 7 การเตรียมยกร่างหลักสูตร เป็นการจัดทำเอกสารหลักสูตร
 จัดเตรียมสถานที่ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์และหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ หนังสือขอความ
 อนุเคราะห์ใช้สถานที่ และหนังสือขอความร่วมมือกับชุมชน ในการยกร่างหลักสูตร ขึ้นตอนที่ 8
 การยกร่างหลักสูตร เป็นการประชุมกลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อยกร่างหลักสูตรร่วม เป็นการ
 กำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ เช่น วัตถุประสงค์ของ
 หลักสูตร เนื้อหาสาระในการฝึกอบรมวิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม การวัดและการ
 ประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพโดย
 ชีตชุมชนเป็นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ปรากฏว่า ทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก ระยะที่ 2 การพัฒนา
 หลักสูตรฝึกอบรมอาชีพจกสถานเชิงธุรกิจ โดยยึดชุมชนเป็นฐาน ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษา
 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระยะที่ 1 มาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพจกสถานเชิงธุรกิจ
 โดยยึดชุมชนเป็นฐาน ผลการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ หลักการและเหตุผลของหลักสูตร
 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร สาระความรู้ของหลักสูตรกิจกรรมการฝึกอบรม และส่วนประกอบ
 ของชุดฝึกอบรม โดยสาระความรู้ของหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพจกสถานเชิงธุรกิจโดยยึดชุมชนเป็น
 ฐาน ประกอบไปด้วยหน่วยการเรียนรู้ 4 หน่วย และ 18 แผนการจัดการเรียนรู้ภายในหน่วยและ
 แผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้
 จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยจัดทำขึ้น
 โดยยึดชุมชนเป็นฐานหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้น ได้รับการประเมินความสอดคล้องและความ

เหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มที่ทำการร่างหลักสูตร จำนวน 10 คน พบว่า ความสอดคล้องของหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ายอมรับทั้งหมด ทุกรายการความเหมาะสมของหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ายอมรับ เหมาะสมในระดับมาก ระยะที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเมื่อหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพจักสานเชิงธุรกิจโดยยึดชุมชนเป็นฐาน ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้โดยการทดลองกับกลุ่มผู้ผลิตงานจักสาน จำหน่ายงานจักสานในชุมชนหมู่บ้านเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 25 คน มีระยะเวลา ในการฝึกอบรม 6 วัน หลังจากอบรมเสร็จ ได้สอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมใน 3 ประเด็น คือ ความสอดคล้องและความเหมาะสมของหลักสูตรตามข้อคำถามแต่ละข้อประโยชน์ที่ได้รับการประเมินชิ้นงานจักสาน และการทดสอบผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า 1. ความสอดคล้องของหลักสูตร มี 15 รายการที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงความคิดเห็นว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกันของข้อคำถามแต่ละรายการ อยู่ในระดับมากทั้งหมดทุกรายการ 2. ความเหมาะสมของหลักสูตร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมความคิดเห็นว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมตามข้อคำถามแต่ละรายการ อยู่ในระดับมาก 3. ประโยชน์ที่ได้รับ พบว่า หน่วยที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์งานจักสานเพื่อเพิ่มมูลค่า อยู่ในระดับปานกลาง หน่วยที่ 2 การนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานจักสาน อยู่ในระดับปานกลาง หน่วยที่ 3 ขั้นตอนการผลิตงานจักสาน อยู่ในระดับมาก และหน่วยที่ 4 หลักการประกอบธุรกิจเบื้องต้น อยู่ในระดับปานกลาง 4. การประเมินชิ้นงานจักสานโดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากร พบว่า งานจักสาน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี 5. ผลการทดสอบความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยมีคนผ่านเกณฑ์ 20 คน คิดเป็นร้อยละ 80 และไม่ผ่านเกณฑ์ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 20

เผด็จ จารัตน์ (2551 : 56-72) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนรู้ ทักษะงานการเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนบ้านแสรออ ที่เรียนโดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ มีผลการเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียนเฉลี่ย 85.17/88.06 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดจริง และ ด้านค่าคะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ ที่มีต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

ที่ 1 - 3 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบก่อนเรียนและหลัง การเรียนรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าการเรียนรู้โดยใช้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการการเลี้ยงไก่ไข่ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นจริง

ประสพสุข ฤทธิเดช และคณะ (2554 : 133-136) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แหล่ง เรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษานำร่องสัมมาอาชีพด้วยบริบทจริงในชุมชนเพื่อสุขภาพของเด็กและ เยาวชน มีกิจกรรมการเรียนรู้ 5 กิจกรรม มีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลา สวนสมุนไพร ถ่าน ชีวภาพลดภาวะโลกร้อน และดนตรีพื้นบ้าน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จาก กิจกรรม 5 กิจกรรมดังกล่าวมา พบว่า ได้ข้อค้นพบมีขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ป.1 การเปิดประตูใจ ป.2 ปฏิสัมพันธ์ กับเครือข่าย ป.3 การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สัมมาอาชีพ ป.4 ปรับปรุงแก้ไขปัญหางาน และ ป.5 ประเมินผลงาน

แขก มุลเดช (2555 : 147) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การวัด และการประเมินผลการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ มี องค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา ประสพการณ์การเรียนรู้ และการ ประเมินผล ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร โดยการทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1. นำไปทดลองใช้กับคณาจารย์คณะครุศาสตร์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 3 คน พบว่า คณาจารย์ คณะครุศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ครั้งที่ 2. นำไปทดลองใช้กับครูที่จัดการเรียนการสอน จำนวน 30 คน ในโรงเรียนชั้นสมบูรณ วิทยาคม ตำบลชั้นสมบูรณ อำเภอนิเชิธรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 โรงเรียนชั้นสมบูรณวิทยาคม พบว่ามีค่า E_1/E_2 เท่ากับ 80.85/81.92 และครั้งที่ 3 นำไปทดลอง ใช้กับครูที่จัดการเรียนการสอน จำนวน 30 คน ในโรงเรียนหนองไผ่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอ หนองไผ่ จังหวัดเพชรบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 โรงเรียนหนองไผ่ พบว่า มีค่า E_1/E_2 เท่ากับ 81.77/82.74 และผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2555 : 45-46) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษา ต้นทุนของการเลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระและแบบประกันราคามีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบ สภาพการเลี้ยง ต้นทุน รายได้ และกำไรของเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่ 2 รูปแบบ คือแบบอิสระและ แบบประกันราคา รวมทั้งคาดคะเนสมการต้นทุนผันแปรเพื่อหาจุดที่ต้นทุนผันแปรเฉลี่ยต่ำสุด โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเกษตรกรที่เลี้ยงแม่ไก่ไข่ระบบโรงเรือนปิด (EVAP) อายุตั้งแต่ 18-

78 สัปดาห์ ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม 2553 ในเขตพื้นที่ภาคกลางที่เป็นแหล่ง เลี้ยงไก่ไข่ที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา นครปฐม อ่างทอง สระบุรี และ พระนครศรีอยุธยา เป็นต้นจากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงแม่ไก่ไข่ทั้ง 2 รูปแบบ เกษตรกรผู้ เลี้ยงแบบอิสระจะลงทุนเองทั้งหมดตั้งแต่การสร้าง โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง แรงงานในการ เลี้ยง ปัจจัยการผลิต การบริหารจัดการฟาร์ม และการจำหน่ายผลผลิต ส่วนเกษตรกรผู้เลี้ยงแม่ ไก่ไข่แบบประกันราคาจะเป็นผู้ลงทุนในการก่อสร้าง โรงเรือนอุปกรณ์การเลี้ยง และจัดหา แรงงานในการเลี้ยง ส่วนปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ไก่ไข่ อาหารสำเร็จรูป ยาและเวชภัณฑ์ อุปกรณ์อื่น ๆ บริษัทผู้สัญญาจะเป็นผู้จัดการให้ตามราคาที่กำหนดและจะหักจากค่าผลผลิตที่รับ ซื่อตามเกณฑ์ราคาและวิธีการที่ตกลงในสัญญา โดยมีเจ้าหน้าที่ของบริษัทให้คำแนะนำด้าน วิชาการ และตรวจสอบสถานที่เลี้ยง ซึ่งเกษตรกรต้องปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด ผลการศึกษา พบว่า ต้นทุนการผลิต ไก่ไข่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงแบบอิสระและแบบประกันราคา ประกอบด้วย ค่าอาหารสัตว์ ที่มีสัดส่วนสูงที่สุดร้อยละ 66.10 และ 69.93 ของต้นทุนการผลิต ทั้งหมดตามลำดับ รองลงมา ได้แก่ ค่าพันธุ์สัตว์ มีสัดส่วนร้อยละ 16.76 และ 15.06 ของต้นทุน การผลิตทั้งหมดตามลำดับ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระและแบบประกันราคา มีต้นทุนผัน แปรเฉลี่ยต่ำสุดฟองละ 2.10 และ 2.11 บาท ตามลำดับ ส่วนต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ เลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระเท่ากับ 813.53 บาท ต่อตัว หรือ 2.32 บาทต่อฟอง ผลพลอยได้ตัวละ 76.81 บาท มีต้นทุนไข่ไก่หลังหักผลพลอยได้ฟองละ 2.10 บาท ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่ แบบประกันราคามีต้นทุนตัวละ 803.74 บาท หรือฟองละ 2.35 บาท ผลพลอยได้ตัวละ 59.54 บาท มีต้นทุนไข่ไก่หลังหักผลพลอยได้ฟองละ 2.18 บาท สาเหตุเนื่องจากเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่ แบบประกันราคาไม่สามารถตัดสินใจในการจัดการด้านการผลิต การตลาดได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับบริษัทผู้สัญญา จึงทำให้ต้นทุนการผลิตและผลพลอยได้แตกต่างกับเกษตรกรผู้เลี้ยงแบบ อิสระ ที่สามารถเลือกซื้อปัจจัยการผลิตได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งกำหนดระยะเวลาการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตได้การเลี้ยงไก่ไข่ทั้ง 2 รูปแบบ มีข้อแตกต่างทั้งด้านต้นทุน รายได้ และ ด้านการจัดการ เกษตรกรจะเลือกเลี้ยงแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ๆ เช่น เงินทุน การ จัดการ และความพร้อมของตัวเกษตรกรเอง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงแบบประกัน ราคาไม่มีความเสี่ยงด้านการตลาด และได้รับราคาที่แน่นอนอย่างไรก็ตาม การเลี้ยงแบบประกัน ราคาก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งเกษตรกรควรศึกษาข้อมูลให้ละเอียดรอบคอบ ส่วนการเลี้ยงแบบ อิสระจะมีความเสี่ยงด้านการตลาด ถ้าปริมาณผลผลิตออกมากและราคาตกต่ำจะทำให้ประสบ การขาดทุนได้ ในทางตรงข้ามถ้าผลผลิตมีน้อยราคาดีเกษตรกรก็จะมีกำไรมาก และปัจจุบันมี

การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้มากขึ้น รวมทั้งมีการบริหารจัดการที่ดีทำให้ผลผลิตมีมาก ซึ่งเกษตรกรต้องมีการบริหารจัดการด้านต้นทุน ผลผลิตและการตลาด ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และภาครัฐควรเข้ามาช่วยดูแลในด้านการผลิต การตลาด และ ด้านราคาหากราคาลดลงจนใกล้ถึงต้นทุน เพื่อให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้

ธัญานิ ยะมะโน (2556 : เว็บไซค์) ได้ทำการศึกษาผลการใช้ออกสารประกอบ การเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบ การเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่ม สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) ผลการศึกษาพบว่า 1. เอกสาร ประกอบการเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 88.41/87.30 ซึ่งสูงกว่า เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มสาระการ เรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) คิดเป็นร้อยละ 43.45 และ 3. นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การเลี้ยง ไก่ ไข่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) อยู่ในระดับมาก

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง

อรัญญา ศัญญาเกตุ (2541 : 48) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการ พึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการป่าวังโป่ง-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัด เพชรบูรณ์ โดยศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองในด้านต่างของเกษตรกรในเขตปฏิรูป ที่ดิน ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อาชีพในครัวเรือน ภาวะ ผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้ ประเมินสุทธิในครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินในครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินใน ครัวเรือน ลักษณะชุมชนและลักษณะพื้นที่ และศึกษาระดับการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ของ เกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า ด้านสังคมและด้านจิตใจส่วนใหญ่มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับสูง

อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์ (2541 : ๗) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ศักยภาพของชุมชนชนบท ในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ สรุปว่า ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกและเงื่อนไขในการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท และเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ วิธีการศึกษาวิจัย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีผสมผสาน ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต และการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยทำการศึกษาในหมู่บ้านศรีดอนมูล หมู่ที่ 2 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า กลไกในการพึ่งตนเองพบว่ามีกลไก 3 ประการ ที่ส่งผลต่อศักยภาพของชุมชน ได้แก่ 1. กลไกทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย เครือญาติ กลุ่มต่าง ๆ เพื่อนบ้าน ผู้นำ 2. กลไกทางวัฒนธรรมประกอบด้วยคุณค่าความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ และ 3. กลไกทางการศึกษา ประกอบด้วย พ่อแม่ ผู้อาวุโส ครู และเพื่อน ที่ทำให้มีการสืบทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ คุณค่า ความเชื่อในด้านการประกอบอาชีพและการรักษาพยาบาล ส่วนเงื่อนไขประกอบด้วย ความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อนบ้าน ความเชื่อในอาวุโส และการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพึ่งตนเอง ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง เช่น ในด้านการผลิต การรวมกลุ่มเพื่อระดมทุน มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน และยังมีการนำเอาภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ ในการผลิต การตลาด มีการสร้างตลาด สร้างเครือข่ายตลาด ตลอดจนสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกได้ การบริโภครายได้ในชุมชนนั้นในด้านอาหารสามารถผลิตได้อย่างพอเพียง และบางส่วนได้จากปารวมทั้งสมุนไพรในการรักษาโรค ชุมชนมีการนำเอาความรู้สมัยใหม่ และภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง ได้เป็นอย่างดี

ประชินพร แพทย์รังสี (2545 : 55 - 68) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การประเมินผล โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า โครงการทฤษฎีใหม่ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำเร็จทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น ดังนี้ 1. ด้านเทคโนโลยี สามารถทำให้เกษตรกรนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับการฝึกอบรมจาก โครงการมาใช้ร่วมกันได้ 2. ด้านเศรษฐกิจ จากความหลากหลายของชนิดพืชที่เกษตรกรปลูกและสัตว์เลี้ยงทำให้เกษตรกรมีรายได้ประจำเป็นรายวัน และทำให้ต้นทุนในการครองชีพต่ำลงเนื่องจากภาวะ

ค่าใช้จ่ายด้านอาหารลดลง 3. ด้านทรัพยากร พบว่ามีการเกื้อหนุนกันระหว่างทรัพยากรพัฒนา (วงนอก) สามารถนำมาผลิตทรัพยากรของท้องถิ่น (วงใน) ทำให้เกิดการผลิตตลอดปี และได้ผลผลิตสูงขึ้น 4. ด้านจิตใจ พบว่าเกิดการรักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือกันมากขึ้นในชุมชน เกิดจิตใจที่มุ่งพัฒนาทั้งความรู้ของตนเอง และพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น 5. ด้านสังคม พบว่าไม่สามารถปฏิบัติได้ชัดเจนแต่มีแนวโน้มว่าสังคมของชุมชนชัดเจนขึ้นเนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีของผู้เข้าร่วมโครงการจากประชาชนทั่วไป

ชาญวิทย์ โวหาร (2546 : 112-115) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการลดปัญหาความยากจน : ศึกษากรณีชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า 1. บริบทชุมชน เป็นชุมชนชานเมืองที่มีที่อยู่อาศัยหนาแน่น สมาชิกชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เพราะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อน และส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากต่างจังหวัด มีการประกอบอาชีพเครื่องทองลงหิน ผู้นำได้รับการยอมรับจากชุมชน เป็นแกนกลางประสานงานความร่วมมือในการทำกิจกรรม โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ทุนของชุมชนประกอบไปด้วย ทุนทรัพย์ การมีเงินออม ทุนทางสังคมมีกลุ่มหัตถกรรมเครื่องทองลงหิน ความเข้มแข็งของอำนาจ ต่อรองการกำหนดราคา มีสวัสดิการชุมชนผ่านกิจกรรมกองทุนชุมชนเมืองให้แก่คนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสให้เข้าถึงทรัพยากรชุมชน มีผู้นำชุมชนสตรีจำนวนมากเป็นผู้คอยกระตุ้น ชี้นำชุมชนให้มีความคิดที่กว้างไกล เปิดโลกทัศน์ให้แก่ชุมชน ได้แสดงศักยภาพตามความถนัดและความสามารถ มีเวทีชาวบ้านหรือการเข้าร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง 2. ความคิดรวบยอดของชุมชน เข้มแข็งในทัศนะของคนในชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมมีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐาน มีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีการสะสมทุนหรือสวัสดิการชุมชน รวมทั้งความตระหนักถึงความ เป็นเจ้าของชุมชน 3. กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการลดปัญหาความยากจนในทัศนะของคนในชุมชน ได้แก่ ขั้นตอนของการรวมพลังกลุ่มคนในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การสร้างทุนและจัดสวัสดิการชุมชน การประสาน การสนับสนุนจากหน่วย งานรัฐและเอกชน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการที่เป็นขั้นตอนเหล่านี้ถือเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการลดปัญหาความยากจน คือ ลด ความอึดอัด ขัดสน และความไม่เสมอภาค ด้วยการมีกองทุน มีเงินออม เงินทุนหมุนเวียนสำหรับ ประกอบอาชีพ มีกิจกรรมที่เพิ่มรายได้ มีสวัสดิการของการช่วยเหลือ งานอาชีพ ทุนการศึกษา สำหรับเด็กยากจน เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบ จาก โรคเอดส์ การรวมกลุ่มและเครือข่ายรวมทั้งอาชีพ

ประเด็นดังกล่าวเหล่านี้ถือเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ คนในชุมชนสามารถลดปัญหาความยากจนได้ ถ้าชุมชนสามารถสร้างเสริมความเข้มแข็งไว้ได้อย่างยั่งยืน

สนิท ผัดเวียง (2546 : 79-81) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ว่า การศึกษา วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนเพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประธานกรรมการบริหาร กรรมการบริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง กลุ่มประชาชนเป้าหมาย 5 กลุ่ม ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประธานกรรมการบริหาร กรรมการบริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนประชาชนในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 300 คน ข้อมูลปฐมภูมิและ ทูติภูมิจัดเก็บโดยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า 1. ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้ประชาชนใช้แนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล 1.1 ผู้นำชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองไม่มากนัก ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ 1.2 องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ยังมี แผนงาน โครงการ ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองน้อยมาก ขาดการสนับสนุนงบประมาณในด้านนี้ นอกจากนี้ยังพบว่าขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองให้แก่ประชาชน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ราชการส่วนกลางและภูมิภาค มีกิจกรรมส่งเสริม/สนับสนุน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองน้อย นอกจากนี้กลไกการบริหารในปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยให้องค์การบริหารส่วนตำบลเกิดการทำงานที่คล่องตัว มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเท่าที่ควร 2. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนนั้นไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของผู้นำชุมชน เนื่องจากในการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้าน เพศ อาชีพและรายได้ มีความสัมพันธ์กับความรู้อาชีพและความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนด้านอายุ การศึกษา และตำแหน่ง ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง

กษมา พานแก้ว (2551 : 106-111) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพึ่งตนเองของ สมาชิกสถาบันเกษตรกรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัด พิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมาก รวมถึงการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการมี ภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านการมีความรู้ และด้านการมีคุณธรรม อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ส่วนด้าน ความพอประมาณ และด้านความมีเหตุผล มีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ใน ระดับปานกลาง สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ มากรวมถึงการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้าน จิตใจ และด้านสังคม อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ส่วนด้านเทคโนโลยี และด้านทรัพยากร มีการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลางการปฏิบัติตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านการมีความรู้ และด้านการมีคุณธรรม มี ความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน ดังนั้นถือได้ว่าการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการ พึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะหากมีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ ในระดับมากแล้วนั้น จะมีผลต่อการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากด้วยเช่นกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Penland (1979 : 80) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ด้วยตนเองของคน อเมริกัน โดยใช้แบบสอบถามว่า “ทำไมคนอเมริกันจึงชอบเรียนเอง ทั้ง ๆ ที่มีการเปิดสอน วิชาต่าง ๆ มากมายในแต่ละปี” ผลการวิจัยพบว่า เป็นเพราะ 1) อยากกำหนด เวลาเรียนด้วย ตนเอง 2) อยากใช้รูปแบบการเรียนด้วยตนเอง 3) อยากให้รูปแบบการเรียนรู้ยืดหยุ่นและง่าย ต่อการเปลี่ยนแปลง 4) อยากวางรูปแบบการเรียนรู้อยู่ด้วยตนเอง 5) ขาดความรู้เกี่ยวกับวิชาที่เปิด 6) อยากได้ผลที่รวดเร็ว 7) ไม่ชอบสภาพห้องเรียนที่มีครู 8) มีความยากลำบากในการเดินทาง

Michale Robinson (1992 : 746) ได้ทำการวิจัย ความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษา และการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ในการจัดการศึกษาควรเปิด โอกาสให้ท้องถิ่นปราชญ์ ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชน ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพการณ์จริง

Dalsgaard, Lightfoot และ Christensen (1995 : 181-189) ได้ศึกษาถึงระบบเกษตรยั่งยืนของฟาร์ม 4 ประเภท โดยศึกษาในด้านต่าง ๆ คือ ความหลากหลาย (Diversity) ระบบการหมุนเวียน (Cycling) เสถียรภาพความมั่นคง (Stability) และความสามารถในการผลิตของพื้นที่ (Capacity) โดยใช้ลักษณะเหล่านี้เป็นเกณฑ์ชี้วัดในระดับความยั่งยืนของระบบนิเวศเกษตรภายในฟาร์ม ลักษณะฟาร์ม 4 ประเภท ที่ได้ทำการศึกษา แยกเป็น ฟาร์ม 2 ชนิดแรก เป็นพื้นที่ทดลองเป็นประเภทที่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการผลิตจากภายนอกสูง แต่ฟาร์มอีก 2 ประเภท เป็นฟาร์มขนาดเล็กของเกษตรกร ฟาร์มแรก มีกิจกรรมการผลิตหลายกิจกรรม แต่มีวิธีการดำเนิน การผลิตแบบแยกส่วน ไม่มีการจัดการในรูปแบบการผสมผสานการใช้ทรัพยากรภายในฟาร์ม ส่วนอีกฟาร์มมีกิจกรรมการผลิตหลายกิจกรรม และมีระบบการจัดการที่ใช้ทรัพยากรภายในฟาร์มแบบผสมผสานใช้ทรัพยากรจากภายนอกน้อย ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาระดับความยั่งยืนของนิเวศเกษตร ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การจัดการระบบนิเวศในฟาร์มให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การจัดการฟาร์ม ในลักษณะการจัดการแบบผสมผสานทรัพยากรการผลิตภายในฟาร์ม เป็นหลักการ ที่สามารถลดการใช้ทรัพยากรการผลิตภายในฟาร์มได้ และทำให้เกิดความยั่งยืนในระบบนิเวศเกษตรในระดับสูง

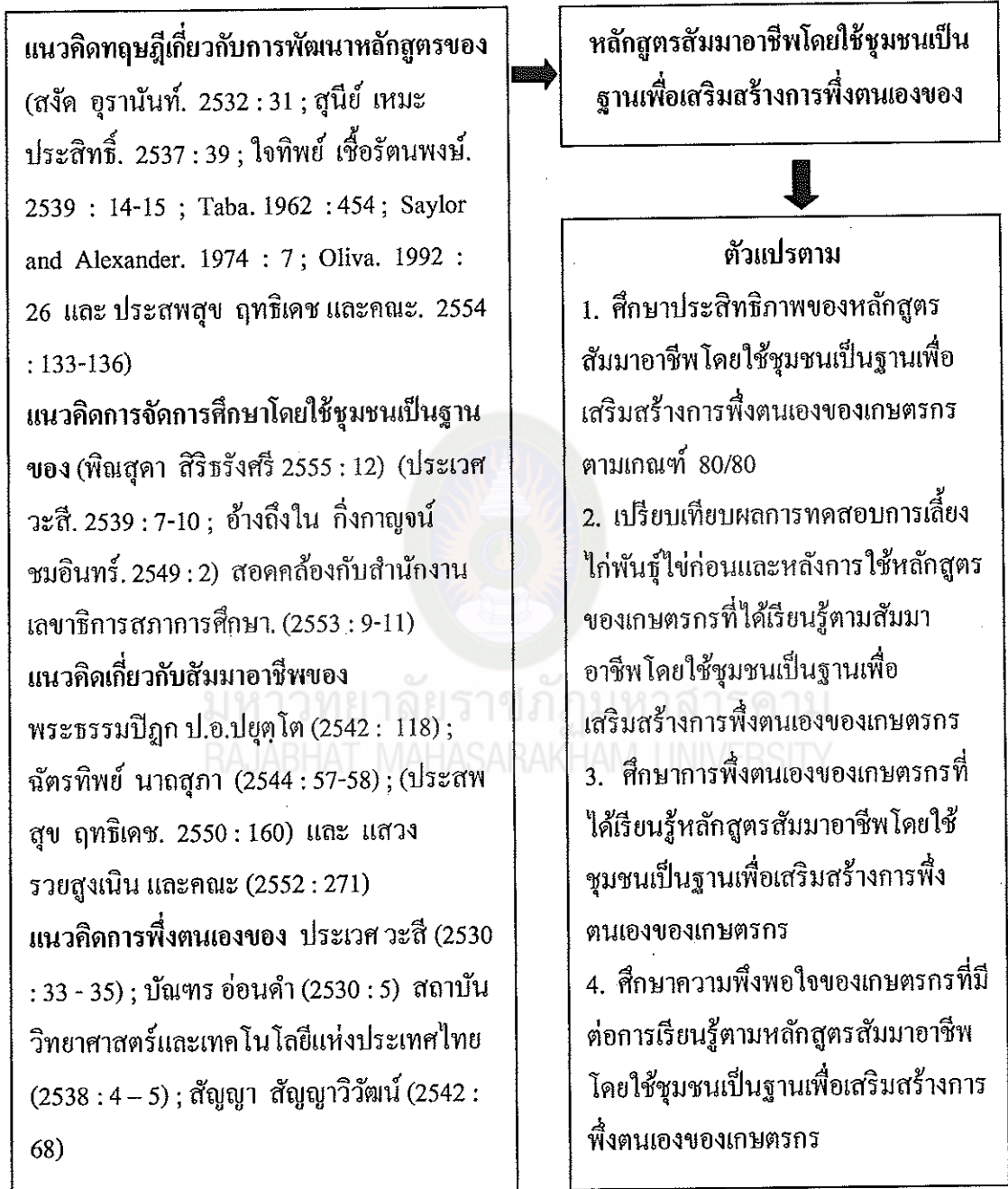
Perezi (1994 : Abstract) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการบูรณาการความรู้สู่การสร้าง อาชีพขึ้น ศึกษาในประเทศสเปน เนื่องจากพบว่าปัญหาของแรงงานส่วนใหญ่มีประสิทธิภาพในการสร้างอิสระ ได้น้อยลงผลการวิจัยเบื้องต้นพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ต้องการให้จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพให้มากขึ้น โดยต้องการให้มีหลากหลายหลักสูตรและตรงกับความต้องการของพวกเขา หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ประกอบไปด้วยการศึกษาความต้องการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรและการติดตามประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม โดยเนื้อหาที่แรงงานต้องการพบว่ามีด้วยกัน 7 หลักสูตร เน้นในด้านการพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานทั้งสิ้นส่วนการประเมินผลโครงการฝึกอบรมผู้วิจัยได้ใช้โมเดลการประเมินแบบ CIPP ของ Stufflebeam (Stufflebeam's CIPP model) ผลการประเมินพบว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพและแรงงานสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ แรงงานมีความรู้เพิ่มขึ้นสามารถประกอบอาชีพอิสระได้มากขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริม สร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกรครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาอาชีพของพระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต.

(2542 : 118) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544 : 57-58) (ประสพสุข ฤทธิเดช. 2550 : 160) และ แสง รวยสูงเนิน และคณะ (2552 : 271) ได้นิยามสัมมาอาชีพว่า “การประกอบอาชีพที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พร้อมกันนั้น ยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ควบคู่กันไปให้ได้ประโยชน์อันพึงประสงค์ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และธรรมชาติแวดล้อม” แนวคิดการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ (พิณสุดา สิริธรรังศรี. 2555 : 12) (ประเวศ วะสี. 2539 : 7-10 ; อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ ชมอินทร์. 2549 : 2) สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553 : 9-11) ให้นิยามการจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐานคือ “โดยการกระจายอำนาจจัดการศึกษาโดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง ชุมชนมีทรัพยากรด้านครุภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ มีสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ป่าที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยมีองค์กรทางสังคมภายนอก เข้าไปส่งเสริมด้านอาชีพ จัดทำหลักสูตรตามความต้องการของคนในท้องถิ่น” แนวคิดการพึ่งตนเองของ ประเวศ วะสี (2530 : 33 - 35) บัณฑิต อ่อนดำ (2530 : 5) สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538 : 4 - 5) สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2542 : 68) ให้นิยามการพึ่งตนเองว่า “ความสามารถของบุคคลหรือชุมชนในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งตนเอง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้จะต้องใช้แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชน 5 ด้านหรือ TERMS ซึ่งประกอบด้วย Technology Economic Resource Mental and Socio - Cultural” แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของ ด้วย (สัจด์ อูรานันท์. 2532 : 31 ; สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537 : 39 ; โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539 : 14-15 ; Taba. 1962 : 454 ; Saylor and Alexander. 1974 : 7 ; Oliva. 1992 : 26) ให้นิยามการพัฒนาหลักสูตรว่า “กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง หรือสร้างหลักสูตรทั้งในแนวกว้างและแนวลึกเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยครอบคลุมระบบของการพัฒนาใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การวางแผน ออกแบบ หรือยกร่างหลักสูตร (Curriculum Planning) 2) การใช้หลักสูตร (Curriculum implementation) และ 3) การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation)” และผลการวิจัยของ ประสพสุข ฤทธิเดช และคณะ (2554 : 133-136) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษานำร่องสัมมาอาชีพด้วยบริบทจริงในชุมชนเพื่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชน มีกิจกรรมการเรียนรู้ 5 กิจกรรม มีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ปลา สวนสมุนไพร ถ่านชีวภาพลดภาวะโลกร้อน และดนตรีพื้นบ้าน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากกิจกรรม 5 กิจกรรมดังกล่าวมา พบว่า ได้ข้อค้นพบมีขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ป.1 การเปิดประตูใจ ป.2 ปฏิสัมพันธ์ กับเครือข่าย ป.3 การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สัมมาอาชีพ

ป.4 ปรับปรุงแก้ไขปัญหางาน และ ป.5 ประเมินผลงาน จากแนวคิดดังกล่าวมา ผู้วิจัยได้ใช้แบบบูรณาการร่วมกัน ปรากฏ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสัมมาอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร